

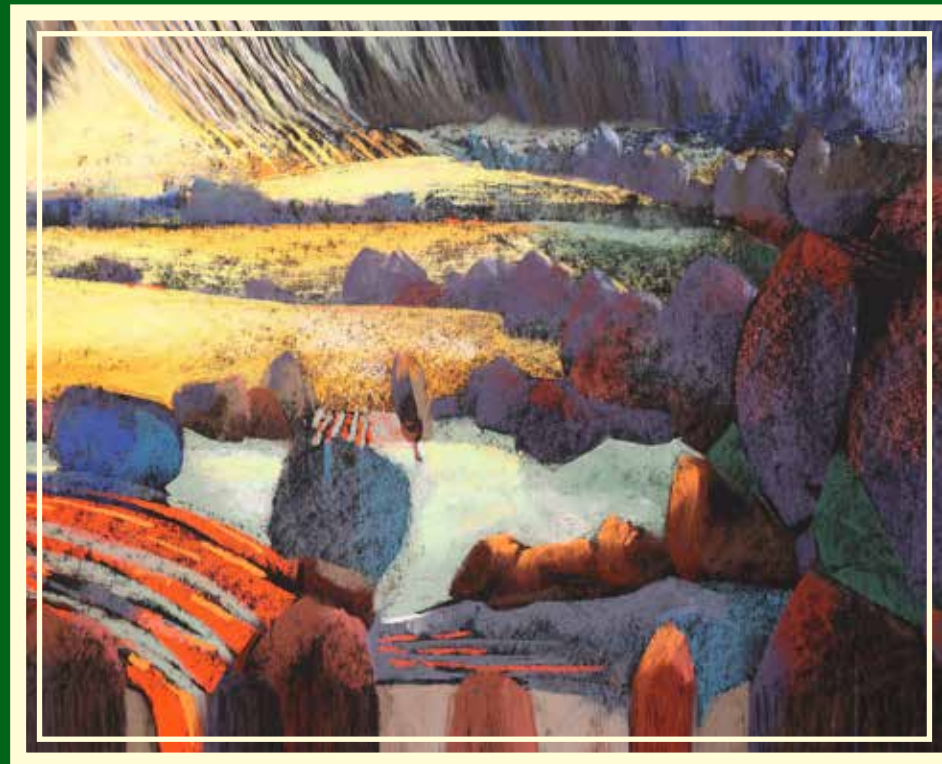
MAGYAR MÚZSA

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

MEGJELENIK NEGYEDÉVENTE

ÚJ FOLYAM 34. SZÁM • 2024. SZEPTEMBER

Magyar Múzsa • 2024. szeptember

AKNAY TIBOR • BENKE LÁSZLÓ • FÖLDESZY GABRIELLA • MADÁR JÁNOS
GERESITS GIZELLA • LAJTOS NÓRA • M. FEHÉRVÁRI JUDIT • STÓK LAJOS
PÉTER ERIKA • SZ. KÁRPÁTHY KATA • SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ • VÉSSEY EDE

BAKA GYÖRGYI • BALÁZS F. ATTILA • BOTOS KATALIN • CSONTOS MÁRTA
†DEBRECZENI TIBOR • MIKLÓS PÉTER • OLÁH TAMÁS • VESZELKA ATTILA
MÁRTONFI BENKE MÁRTA • PÓSA ZOLTÁN • TURBÓK ATTILA • VITOS IRÉN

MEGJELENIK NEGYEDÉVENTE

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:
Bertha Zoltán, Cs. Varga István,
Domonkos László, Kődöböcz Gábor,
Lovas Dániel, Madár János,
Turbók Attila

Felelős szerkesztők:
Lovas Dániel
Madár János

Olvasószerkesztő:
Csontos Márta
marta.drcsontos@gmail.com

Képzőművészeti rovat:
Mártonfi Benke Márta

Korrektúra: Katzler Hilda
muk-press@muk-press.hu

Terjesztés, rendezvények, szerkesztő:
Lengyel János, cadaloraster@gmail.com

Kiadja a Magyar Újságírók Közössége
Felelős kiadó: a MÚK elnöke

Szerkesztőség, levelezési cím:
1114 Budapest, Bartók Béla út 31.
Telefon: +36 01/209-3494
E-mail: madarjanos48@gmail.com
pressmuk@gmail.com
Online: www.muk-press.hu

Kéziratot nem őrünk meg
és nem adunk vissza.

Nyomdai munkák:
HTS-ART Kiadó és Nyomda Kft.,
Budapest
Nyomdai előkészítés:
Euro Bioinvest Kft., Kecskemét

A borítón:
Palásti Renáta:
Égi vásznakon (pasztell)

A hátsó borítón:
Tálos Ágota Diána:
A Balatonon vitorlásokkal

ISSN 1789-7505

9 771789 750004

TARTALOM

Miklós Péter: Megőszült kisfiú	1
Turbók Attila: Felszögelt szívárvány	9
Benke László: Örülj madár; Vadvirágaim	10
Szöllősy Tibor: Az önkéntes	11
Finta Éva: A teremtésről.....	13
Oláh Tamás: Tenger	14
Kovács Sándor: A lengyel légiók útján.....	15
Lajtos Nóra: Gézlapok	17
Szentjánosi Csaba: Hajdúszoboszló után	18
M. Fehérvári Judit: Mosolyogva emlékezzetek rám!	19
Sz. Kárpáthy Kata: Otthonmaradottak	22
Földesdy Gabriella: Néhány adalék Kölcsey Ferenc életéhez.....	24
Tóthárpád Ferenc: Mindenki alszik; Tájkép	27
Veszelka Attila: Csigahéj; Ködcseppek	28
Stók Lajos: Bobi	29
Varga Melinda: Időhal	32
Vitos Irén: Gin-tonik tavaszig	33
Csontos Márta: Mimikri	34
Zilahy L. Ágnes: A pacifista Zilahy Lajos	35
B. Mihály Csilla: Át az életen.....	38
Csák Gyöngyi: Erkélyjelenet	39
Péter Erika: Novemberi rózsák	40
Urbán Gyula: Évszakok	40
Botos Katalin: Búcsú egy jó cimborától	41
Csak az olvassa naplómát... ..	44
Mártonfi Benke Márta: Az alkotás közös élménye	I–XII
Kenyeres Mária: Tűz és víz	47

(Folytatás hátul, a borítón)

**Magyar Múza
versantológia**

A Magyar Múza az eredeti megjelenési rendje szerint évente négyszer – minden negyedév harmadik hónapjában – megjelenő folyóirat. Azonban hosszú évek óta követjük azt a bevált gyakorlatot, hogy októberben egy különszámot is kiadunk. Így olvasóink és szerzőink is megszokhatták, hogy lapunk évente öt alkalommal jelenik meg. Úgy döntöttünk, hogy az idei évben az októberi különkiadásunk nem a szokásos tartalmú folyóiratszám lesz, hanem egy versantológia. Az elmúlt hét év során ugyanis annyi kiváló szerző jelentkezett lapunkban, és annyi emlékezetes vers jelent meg, hogy kár lenne ezt a gazdag termést szétszórta hagyni a régi lapszámokban, hogy azután lassan a feledés homályába vesszenek. Több hónapos munka eredményeként összegyűjtöttük száz költő legjobb, Magyar Múzában publikált verseit, és ezeket november folyamán szeretnénk olvasóink kezébe adni októberi különszámunk helyett. Reméljük, örömmel fogadják majd ezt a különleges verses kötetet.

Írótabor Horpácson

A Rím Könyvkiadó 54. írótaborát rendezték meg Horpácson. A július 31-étől augusztus 4-éig tartó program első napján két alkotót tüntettek ki, akik rendszeresen publikálnak a Magyar Múzában. Ezúttal Földesdy Gabriella író és Bodnár László költő kapott Váci Mihály-díjat. Az elismerés most is olyan személyeket illetett, akik több évtizedes kiemelkedő irodalmi tevékenységgel bizonyították tehetségüket. Mindketten több kötettel rendelkeznek, és tagjai a Magyar Nemzeti Írószövetségnek.

TARTALOM

Pozsgai Györgyi: Őszre vetülő nyár	51
Sajtos Orsi: Párhuzamos partokon	51
Balajthy Ferenc: Galaktikus bújó	52
Pósa Zoltán: Pósa Lajos emlékezete.....	53
Lencsés Károly: Kolomp vagy harang	56
Babos Boglárka: Csak füst.....	57
Bodnár László: Elcsendesedve	57
Baka Györgyi: A tenger hullámai	58
Madár János: Néma sikoly	59
Orosz Margit: Elsápadt szavunk	62
Véssey Ede: Csak csendben	62
Tányér József: Szemelvények Hajdúszoboszló irodalmi életéből	63
Fodor Anikó: Majd egyszer!.....	68
Ványai Fehér József: Mélységesen mély	69
Szentgyörgyi László: Például Petőfi...; Transzilvanizmus; Bűn és bűnhődés	73
Kardos M. Zsöte: Lengő lét	74
Kanizsa József: A ráncok tengerén	74
Csontos Márta: Felbontott létképletek	75
Aknay Tibor: Ha eljön	77
Földesdy Gabriella: „Az egység burka meghasadt!”	80
Istenes Tibor: El kell égnem	81
Geresits Gizella: Mégis harangoztak	83
Maria Hincu-Patanchon: Kövek és esők	88
Viorel Mureșan: A sárga ház	89
Folyóiratszámunk szerzői	90

MIKLÓS PÉTER

MEGŐSZÜLT KISFIÚ

Bálint Sándor és a szépirodalom

A százhusz esztendeje született Bálint Sándor (Szeged, 1904. augusztus 1. – Budapest, 1980. május 10.) néprajzkutató, művészettörténész, a szegedi egyetem professzora, 1945 ősze és 1948 decembere között a kereszténydemokrata elkötelezettségű, ellenzéki politikai szervezet, a Demokrata Néppárt parlamenti képviselője, akit később, az államszocialista diktatúra idején nemcsak eltávolítottak a tudomány és a felsőoktatás világából, de politikai alapú koncepciók perben is meghurcolták és elítélték. Szentéletű embernek tartották kortársai, boldoggá avatási eljárása folyamatban van az Apostoli Szentszék illetékes testülete előtt.

Juhász Antal néprajzkutató professzor írta róla a következőket: „Neve már életében összeforrott szeretett szülővárosával, Szegeddel. Nem csupán tudományos körökben és a »Város«-ban, hanem mindenütt, ahol ismerték, úgy tartották számon, mint Szeged kutatóját és legkiválóbb ismerőjét. Pedig Bálint Sándor nem kizárólag Szeged múltja és népisége feltárásával foglalkozott. Érdeklődése, kutatói figyelme gyakran megoszlott a szülőváros és a vallásos népelet vizsgálata között, pályája során olykor hosszabb időre a szakrális néprajzi vizsgálatok kerültek előtérbe, és ebből nem kevésbé jelentős eredmények születtek, mint a szegedi tájhoz fűződő kutatásaiból. Hogy mégis először Szeged kutatójának említi a tudomány szak és ismeri a művelt köztudat, arról ő maga »gondoskodott«. Pályakezdésétől oly elhivatottsággal és szeretettel munkálkodott szülővárosa »szolgálatában«, ami mindenkit meggyőzött iránta érzett elkötelezettségéről. Amikor pedig eljött a termés betakarításának ideje, egymást követték a szegedi tájszólást és a népeletet, a város művészet- és építészettörténetét, reneszánsz kori művelődéstörténetét tárgyaló könyvei, majd munkássága betetőzése, A szegedi nemzet három kötete.” (Juhász Antal: *Bálint Sándor és a Szeged-kutatás. Tiszatáj*, 1987. 8. sz. 31.)

Bálint Sándor egyik legfontosabb munkája a kétkötetes *Ünnepi kalendárium*, amelynek tudománytörténeti jelentőségét Dömötör Tekla néprajzkutató így foglalta össze: „E kétkötetes műben mindent megír, ami az egyházi év ünnepeihez fűződik: szokásokat, művészetet, költészetet, táplálkozást stb. E két kötetnek mintegy kiegészítője a *Karácsony, húsvét, pünkösd* című könyv. E három kötet útmutató az év ünnepeihez, és nem-

csak a katolikus lakosság, hanem az egész ország naptári szokásait ismerhetjük meg belőlük. Mint az előszóban írja: Élőszavas és írásbeli forrásainkat távolról sem merítettük ki, bár folyton emlékeztetünk rájuk. Nem művészettörténetet, illetőleg ikonográfiai szakmunkát, sajátos módon felfogott település- vagy társadalomtörténetet, sem a vallásos érzület, illetőleg folklór summázását, hanem mindezeknek egyensúlyával népeleti munkát iparkodtunk írni.”

E könyv annál is fontosabb, mert valljuk be, a fiatal fejekben a naptár körül elég nagy bizonytalanság uralkodik. Régen, amikor hittant tanultak (legyen az akármilyen hittan), pl. az ünnepek és a névnapok elhelyezkedése és értelme mindenki előtt világos volt. Most a fiatalság jobbára csak azt tudja, hogy húsvét és karácsony kétnapos ünnep, amikor nehéz bevásárolni, viszont nem kell munkába menni. Elmennek a régi szobrok előtt, és nem ismerik fel, vajon azok mit ábrázolnak. Éppen ezért a tömegkommunikáció – az újságok, rádió és televízió – állandóan magyarázza az ünnepeket, felidéri a népszokásokat és ezek helyi variánsait. Bálint Sándor könyvei megkönnyítik a tájékozódást, megtudjuk belőle, miért vannak a névnapok, mit ábrázolnak a szobrok és képek, melyik faluban mit cselekszenek egy-egy ünnepen, mit esznek és mit isznak, hogyan öltöznek, milyen énekeket mondanak. Módszere történeti és összehasonlító. Ahol lehet, időben a középkorig vagy még régebbre megy vissza. Figyelme kiterjed a határon túli változatokra is, összehasonlító munkát is végez más nyelvterületek hasonló szokásaival.” (Dömötör Tekla: *Bálint Sándor Ünnepi kalendáriuma. Tiszatáj*, 1987. 8. sz. 49–50.)

A fentiekben idézett gondolatok is igazolják, hogy a szakmai közvélemény és a munkássága iránt érdeklődő utókor emlékezetében „a legszögedibb szögedi” elnevezéssel illetett Bálint Sándor néprajzkutatóként vált ismertté s nemzetközi hírűvé, úgy, hogy közben Szeged hagyományainak vizsgálójaként is példaértékű alaposággal alkotott maradandót.

Bálint Sándor munkásságának két fő iránya volt. Az egyik a katolikus tradíció közép-európai jelenségvilágának interkonfesszionális és interetnikus szellemiségű és módszertanú kutatása és monografikus összefoglalása a *Karácsony, húsvét, pünkösd* (1973) és az *Ünnepi kalendárium* (1977) című művekben. A másik a Szeged-kutatás, amelynek keretében szülővárosa népi élete tárgyi és szellemi kultúráját, örökségét gyűjtötte össze szisztematikusan és írta meg szintetizáló igénnyel *A szögedi nemzet* (1976–1980) vaskos köteteinek hasábjain.

Bálint Sándor a néprajztudomány forrásanyaga és módszertana mellett – többek között – a művészettörténet, a történelem, a nyelvészet, a filológia, a kodikológia, az ikonográfia területén is avatottan tevékenykedett és érvényes megállapításokat tett, s új kutatási eredményeket alkotott. Mindezekon kívül a klasszikus zene, valamint a magyar és az európai irodalom ismerője, értője és kedvelője volt.

Mint az közismert, a Rózsa Sándor-regényeihez anyagot gyűjtő Móricz Zsigmondot többször kalauzolta Szegeden: mind a város tereit (főleg az alsóvárosi részt, ahol a katolikus templom, a ferences kolostor és a földműves magyar népesség szellemi szimbiózisa középkori gyökerű volt), mind a település múltját és lakóinak mentalitását bemutatva a mesternek. Később pedig – a szegedi nyelvjárásban szereplő szöveghelyek hitelességét igyekezve biztosítani – Bálint Sándor és felesége, Németh Sára korrektúrázta Móricz betyártörténetének kefelevonatát.

Bálint Sándor már egészen fiatalon elköteleződött az irodalom mellett, s egyik első önálló kötete éppen irodalomtörténeti érdeklődését, anyagismeretét és bizonyos mértékű módszertani fölkészültségét bizonyítja. Az *Irodalomtörténeti tanulmányok* című mindössze negyven oldalas kiadvány Szegeden jelent meg 1935-ben. A négy írást tartalmazó kötetben két művelődéstörténeti esszé (*Zrínyi Miklósról és Vajda Jánosról*), egy adatközlő tanulmány (*Dugonics András fiatalkori dalgyűjteményéről*) és egy áttekintő igényű irodalmi panoráma (a korabeli erdélyi kortárs literatúráról) kapott helyet.

Már a könyvecske tartalmi heterogenitása is érdekes, hiszen kis terjedelme ellenére a barokktól a huszadik századig terjed a lapjain tárgyalt irodalmi korszakok íve. Ráadásul az írások – a Dugonics-kézirat filológiai bemutatása és adatközlő publikálása kivételével – esszéisztikus gondolatsoroknak tűnnek inkább, mint átgondolt és módszeres tanulmányoknak. Ennél érdekesebb azonban, hogy a szerző ezeket – mint a cím is mutatja – „irodalomtörténeti tanulmányoknak” tartotta, s ezzel lényegében magát is irodalomtörténészként határozta meg.

Ugyan Bálint Sándornak az első nyomtatásban megjelent művei elsősorban néprajzi tárgyúak voltak, s kifejezetten a szegedi népélethez kötődtek, 1926-ban írott doktori disszertációja – amely a keleti filológus és református lelkész Szilády Áron életútját és tudományos pályáját tekintette át – kifejezetten művelődéstörténeti munka volt. Bár a fiatal Bálintnak jelentek meg irodalomtörténeti írásai, hangoztak el ilyen témájú előadásai, mégis, úgy vélem, kevesen tartották kortársai közül irodalomtörténésznek. Hogy magának a szerzőnek ezen kötete címével az volt-e a szándéka, hogy önmagát irodalomtörténészként pozícionálja, vagy pusztán a kiadvány műfaját szerette volna meghatározni, az ma már eldönthetetlen. Az viszont biztos, hogy a könyvben szereplő szövegek inkább szabályt erősítő kivételnek tekinthetők a néprajztudósi életműben, semmint tendenciát jelentő és teremtő kezdeteknek.

Az *Irodalomtörténeti tanulmányok* című Bálint Sándor-kötet első szövege a *Vázlat a költő Zrínyi arcképéhez*. A rövid – datálása szerint 1929-ben készült – cikk a hagyományos és a huszadik század elején is élő Zrínyi-képet adja tovább, azzal a különbséggel, hogy a tizenhetedik századi költőt és hadvezért jóval markánsabban a katolikus irodalom és a katolikus kultúra szcénájában helyezi el, mint korábban a vele foglalkozó kutatók.

„A humanista kultúra – fogalmazta meg Bálint Sándor –, a barokk szellem korának politikai irodalma a fiatal Zrínyinek gyönyörűség volt, de még több: a kontraszthatás emberi elvénél fogva önmagának teljesebb megismeréséhez segítette hozzá. Később pedig, a hatásoknak ez izzó tüzéből, fiatalságának remegéséből, poétai múltból, egyéni kedvtelések után előttünk áll a férfi Zrínyi, a szolgálás hőse, mindkét haza magyarjának lelkiismerete és megtalált szava. A férfi Zrínyi nemcsak kardjával áldoz, de ifjúságának álmait is feláldozza a magyarságnak.

Isten sokféleképpen kitüntette. El kell jutnia tehát odáig, hogy a csak emberi erőben és gondolatban ne bízzék, a magáiban sem. Isten azonban bármikor csodát művelhet. Ennek a csodának tragikus, boldog eszköze ő, amikor Istennek a magyarsággal való szándékait: szerető szigorúságát és leereszkedő jóságát általa nyilatkoztatja ki. Ez – jól tudja – nem az ő érdeme, de Istennek misztikus kegyelme. A katolikus hívő alázatával, de a művész elhagyatkozó biztosságával is ezt a sugalmazást a vértanú-ős érdemeivel igazolja és objektíválja. Hitünkért és igazságunkért életünket is oda kell adnunk, halált

kell hálnunk: kegyesen fogadják az Égben. Zrínyi itt a magyar virtus előtt égi távlatokat nyitott meg, heroikus törekvéseinek a Végtelenben meg kell valósulniuk és csakis ott valósulnak meg. Bátran kereshetjük ezekben a belátásokban a Zrínyiász személyes ösztönzéseit, imádkozó líraiságát. Gondoljuk: alkotásának metafizikai ihletettséget és szándékait tekintve Zrínyinek a legnagyobb katolikus »művészek«: Dante és Pascal, Fra Angelico és Liszt Ferenc között van a helye.” (Bálint Sándor: *Irodalomtörténeti tanulmányok*. Szeged, 1935. 4–5.)

Bálint Sándor irodalomtörténeti kötetének második írása – amely a maga húsz oldalával a kiadvány teljes terjedelmének pontosan a felét teszi ki – Dugonics Andrásnak, „a szegedi dráma és próza atyjának” az 1760-as évek első felében összeállított kéziratos dalgyűjteményének ismertetése, illetve némely szövegének közlése. Az adatközlő és filológiai jellegű dolgozat eredetileg a Berczeli Anzelm Károly szerkesztette kérészéletű *Izenet* című szegedi folyóirat első és egyetlen évfolyamának számaiban jelent meg két részletben 1934-ben.

A *Vajda János* című esszé a költő születésének centenáriuma alkalmából a szegedi egyetem baráti körének bölcsész szakosztályában elhangzott, majd a Zolnai Béla szerkesztésében megjelenő *Széphalom* 1927. évi utolsó számában közölt anyag bővített és továbbgondolt változata.

Ebben a szövegben Bálint Sándor szintén a kereszténység etikai és esztétikai alaplásából, valamint – ugyancsak a keresztény felekezeteknek a közjót előtérbe helyező társadalmi tanításából kiindulva – a költői szerep nemzeti és közösségi tartalmának aspektusából közelít választott alkotójához. Sőt: mintha – igaz, inkább burkoltan és visszafogottan – kicsit meg is róná Vajda Jánost a költészetében fölbukkanó túl sok érzelem, szerelem és lappangó erotika miatt. S ezen „magánügyek” helyett a „közügyek” lírai megjelenítését helyesli.

Mint írja Vajdáról: „Költészete csak később, akkor válik egyénivé, amikor az ötvenes évek halottvirrasztását, letargikus közhangulatát, saját magyar fájdalmát mindenképpen méltó erővel, a hívatottak tehetségével fejezi ki. Ennek a költészetnek – amelyik különben nem is Vajda János érzelme, hanem a Zrínyiben, Széchenyiben, Katonában és Arany Jánosban, a kurucköltészetben és Ady Endrében is megnyilatkozó örök magyarságé – ennek a költészetnek textusa mindig ugyanaz: siratás, zokogó csúfolódás, reménytelen lázadozás, a »miért is« gyötrődése. Vajda János vétkezhetett bár életével, későbbi költészetével önmaga és a magyar poétarend kényes méltósága ellen, ezzel a szolgálattal azonban a maga idejében teljesítette a magyar költő kötelességét.” (Uo. 28.)

Bálint irodalomtörténeti tárgyú munkáinak gyűjteményét *Az erdélyi irodalom* című írás zárja. A tanulmány a kortárs – vagyis az 1920-as–1930-as évek – erdélyi magyar irodalmának szemléje. A szövegből kitűnik, hogy a szerző – noha számos alkotót említ, s ezzel nagy irodalmi tájékozottságról tesz tanúbizonyságot – a költők közül Áprily Lajos és Dsida Jenő, míg a prózaírók sorából Kós Károly, Nyíró József és Tamási Áron műveit tartja nagyra.

Kortárs erdélyi irodalmi panorámájának összegzését a következő szavakkal teszi meg: „Szemlénk végén fölmerülhet az a kérdés, mit jelent az erdélyi irodalom nekünk, megmaradt magyaroknak? Miben jelent értéktöbbletet a csonkahaza irodalmával szemben? A magyar irodalom ideát általában sajnos a szórakoztatás sekélyebb vizeire eve-

zett, korszerűtlen a szó legrosszabb értelmében. Indokolatlan optimizmussal ítéli meg időszerű problémáinkat, ha ugyan el nem hallgatja. A budapesti írástudók tekintélyes része – ún. jobb- és baloldal egyaránt – sajnos nem áll felelősségének és hivatásának, magyar és művész kötelességeinek magaslatán.

Ezzel szemben Erdély magyar irodalma – talán botladozóbb mesterségbeli készséggel, néha fiatalságának szertelenségeivel –, de hitvallói bátorsággal mondja el nemzetéről és koráról mindazt, amit az ő sorsa elmondani minden magyaroknak.” (Uo. 40.)

Bálint Sándor munkássága – elsősorban annak folklorisztikai és szakrális néprajzi eredményei – ihletően hatottak Szentkuthy Miklós szövegeire is. Erről maga a József Attila- és Kossuth-díjas író számolt be egy előadásában 1985-ben.

Sajátos alakja huszadik századi magyar irodalmunknak Szentkuthy. Életműve (nagy-számú és csaknem könyvtárnyi terjedelmű publikált írása, valamint jórészt még kéziratban lévő naplófolyama) nehéz olvasmány, s emiatt talán napjainkban nem tartozhat a nagyközönség által kedvelt szerzők közé, hiszen a fölgyorsult és az állandó online jelenlétet szinte követelő világunkban a lassú és – hogy Roland Barthes francia tudós irodalomelméleti fogalmát használjam – „élvező olvasás” sem divatos. Ennek ellenére – vagy éppen pont emiatt – az irodalomtörténetírás és a nemzetközi irodalmi élet a megbecsült alkotók között tartja számon.

Már első, 1934-ben megjelent *Prae* című regényével szinte megújította – vagy legalábbis korábban talán soha nem látott mértékben gazdagította – a magyar regénynyelvezetet. Megjelent benne, mint valamennyi későbbi művében, a teljességre való törekvés, az univerzalitás és a totalitás igénye. Szövegvilága, amellet, hogy igencsak szubjektív, az emberi műveltség és tudás számos rétegét villantja föl. Ebben a szellemben készült például a *Szent Orpheus breviáriuma* című sorozata, illetve az akár (persze folyamatosan változó és állandóan formálódó) ars poeticákként is olvasható művészéletrajzai: például a Goethéről írt *Arc és álarc*, a Mozart életét földolgozó *Divertimento*, a Dürer világát bemutató *Szaturday fia*, vagy a *Doktor Haydn*.

Szentkuthy Miklós 1985. március 7-én a Magyar Irodalomtörténeti Társaság szervezésében előadást tartott Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarának – az egykori (és mostani) pesti piarista gimnázium – épületében *Legenda, monda, mítosz* címmel, amelyben Bálint Sándor munkásságának fényében vizsgálta a címben jelölt témát: vagyis saját érdeklődési körének és alkotói univerzumának legfontosabb fogalmait, műfajait és forrásait.

Elsősorban Bálint két jelentős műve: a háromkötetes *A szögedi nemzet* és a kétkötetes *Ünnepi kalendárium* alapján, valamint a Bálint Sándorral készült a *Bibliai elemek a magyar néphagyományban* címmel megjelent beszélgetés (Rapcsányi László [szerk.]: *Beszélgetések a Bibliáról*. Budapest, 1984. 265–279.) apropóján fogalmazta meg véleményét ezen életműről, de még inkább: közölt reflexiókat és indított – széles körű műveltségről, s remek előadói stílusról és sodró lendületű asszociációs technikáról árulkodó – gondolatfolyamo(ka)t. Ennek jegyében beszélt összefoglalóan – számos konkrét, és nem csak Bálint Sándortól vett, példát említve – a keresztény vallási hagyományoknak, kultuszmomentumoknak és hiedelemvilágnak a mindennapokba beszivárgó rétegeiről, azok teológiai és vallástudományi tartalmairól, s a keresztény ünnepekhez kötődő szent és profán hagyományokról.

Az előadásról hangfelvétel készült. A budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzött hanganyag az 1980-as évek második felében legépelésre került. (Szentkuthy Miklós előadása Bálint Sándor kapcsán a *Legenda, monda, mítosz* témakorról az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Petőfi Irodalmi Múzeum. Audiovizuális anyag. Raktári jelzet: OR1258/A/B. Leltári szám: 2013.2.146.)

A kézirat, amelynek eredeti példánya jelenleg is a Petőfi Irodalmi Múzeumban van, a *Szentkuthy Miklós: Bálint Sándorról* címet viseli. A tizenhét oldal terjedelmű gépirat kézzel történt javításokat, beleírásokat is tartalmaz. A végül soha sajtó alá nem rendezett és be sem fejezett szöveg a redaktori szándékok szerint a szegedi *Tiszatáj* című folyóiratban jelent volna meg. A lap egyik akkori szerkesztője, Zsoldos Sándor irodalomtörténész kezdeményezte a kiadást, az írás azonban sem a *Tiszatáj* Szentkuthy Miklós nyolcvanadik születésnapja alkalmából kiadott tematikus egységében, sem később, másutt nem jelent meg. A végső javításokat a szerző, időközben bekövetkezett halála miatt, már nem valósíthatta meg. (*Szentkuthy Miklós: Bálint Sándorról*. Kézirat. [Kézzel írott szerkesztői, Zsoldos Sándortól származó, ceruzabejegyzéseket tartalmazó géppel írott dokumentum.] Őrzési helye: Petőfi Irodalmi Múzeum. 2014 szeptemberében tanulmányoztam, fénymásolata a birtokomban.)

Az előadás kéziratosszövegváltozata – amely nem tekinthető lezártnak és véglegesnek (pontosabban: kiadásra szántnak / alkalmasnak), hiszen számos elgépelést, „félretűtést”, helytelenül írt nevet stb. tartalmaz – nagyon sok szövegsorrend- és szórendbeli változtatásokra, illetve pontosításokra utaló, Zsoldos Sándortól származó kéziratosszöveget tartalmaz. Így inkább „szóbeli esszéként” olvasható és értelmezhető, mint tudományos előadásként vagy értekező prózaként. Ugyanakkor jól jellemzi Szentkuthy tartalmilag és formailag egyaránt színes és szabad prózanyelvét, valamint szórakoztató és lebilincselően lendületes előadói stílusát, amelyet talán leginkább a Kabdebó Lórántnak, illetve Réz Pálnak adott, főntebb már említett és képekben is rögzített interjúi bizonyítanak.

A Bálint Sándor munkásságáról és annak egyéni-személyes alkotói recepciójáról elhangzott előadáshoz kapcsolódóan egy írógéppel készített dokumentum maradt még fenn a Petőfi Irodalmi Múzeumban, amelynek két oldalán van felsorolva az a tizenöt szakirodalmi tétel, amelyeket Szentkuthy Miklós – és munkatársa, Tompa Mária – felhasználott előadásának megtartásához. Ezek közül Bálint Sándorhoz három kötődik. Az első, amely a *Beszélgetések a Bibliáról* című könyv és a második, amely az *Ünnepi kalendárium* első kötete (amelyből külön ki van emelve a 11–27. és a 169. oldal: Szent Eligius, Xavéri Szent Ferenc, Szent Borbála, Szent Vince ünnepe és az, hogy a „Szent Szűz kézfogójának ünnepén a madarak házasodnak”), valamint tizedik tétel: az *Élet és Irodalom* 1982. április 23-i számában Péter László tollából megjelent *Bálint Sándor posztumusz könyve (ismertetés az A szegedi nemzet című széria harmadik kötetéről)* című recenzió.

Szentkuthy Miklós tehát komoly filológiai anyaggyűjtés és fölkészülés, s a Bálint Sándor munkásságában – mind kutatói módszertanában, mind emberi karakterében – való elmélyülés után tartotta meg előadását, amelyet az alábbi gondolatokkal kezdett:

„Bálint Sándor etnográfus volt. 1904-ben született, 80-ban ütötte el egy autó.

A fő művei, amelyek engem ihlettek: A szögedi nemzet, népmese, anekdota, legenda, monda, népszokások, találós kérdések, versek gyűjteménye. Az ünnepi kalendárium rendkívül ihlető olvasmányom. Napról-napra megy, sorra veszi az egyház szentjeit és a velük kapcsolatos népi szokásokat, legendákat, színjátékokat fűz egy-egy szentnek az életéhez. Talán egész életművét nagyszerűen összezezi egy interjú, a rádióban Rapcsányi László kérdezte meg őt a Bibliával kapcsolatban, a *Biblia* és a magyar népi szokások, játékok, mesék összefüggéséről, a *Beszélgetések a Bibliáról*, külön kötetben.

Mit jelent az, hogy etnográfus? Azt jelenti, hogy végigtanulmányozott régi magyar kódexeket, a régi magyar középkori legendákat. Azután a régi magyar nyelvnek volt nagy ismerője. Az etnográfia azáltal, hogy a szentek életével foglalkozott, kapcsolatos mindenféle teológiai és mitológiai kutatással. A képzőművészetet jól ismerte, mert hiszen foglalkozott egy szenttel kapcsolatban, hol, milyen oltárképen látható, milyen ikonográfiával készült, milyen szobra van, milyen korból. Foglalkozott a népzénnel, a népdallal, úgyhogy képzőművészet, zene, dal, ének, népi játékok, betlehemes játékok, középkori misztériumjátékok. Ez mind hozzátartozik.

A történelem ismerete nélkülözhetetlen számunkra és számára is. Mert egy-egy szenttel kapcsolatban elmondja, hogy milyen faluban, milyen népség, milyen korszakban, Bethlen Gábor idején, vagy a Habsburg-uralom alatt, születtek ott szokások, meg mondák, legendák. Úgyhogy az etnográfia itt a legtágabb értelemben dicsőséges stúdium. Ő maga ezeket a stúdiumokat elvégezte, én magam abban a szerencsében részesültem, hogy nagyon sok olyan könyvet, amelyekkel ő foglalkozott, olvashattam, sőt birtokomban vannak, és nagyon szeretném, ha ingerelhetném a hallgatóságot arra, hogy ezekből legalább egy párat megnézzenek, legyen az zenei, képzőművészeti, történelmi, földrajzi.” (Uo. 1–2.)

A szentség és profanitás, a szakralitás és a blaszfémia, az anygali és az ördögi, illetve – Umberto Ecohoz hasonlóan – a szépség és a rútság dichotómiája mindig is központi motívuma volt Szentkuthy szövegeinek, így nem csoda, hogy megemlítette előadásában ezek keveredését az irodalmi hagyományban éppúgy, mint a népi hagyományvilágban. Külön kiemelve IV. Vencel cseh király német nyelvű képes bibliáját, s annak néhány, a könyv tartalmát tekintve különösnek és különlegesnek ható illusztrációját:

„A középkor tele van mindenféle templomokon groteszk vízköpők, mindenféle komikus röhögő pofák. Milyen érdekes – ezzel a Bálint Sándor-világgal rokon, hogy még a középkor végén, a 15. században, talán vannak, akik ismerik IV. Vencel cseh királynak van egy híres képes bibliája. *Biblia, Szent Könyv*. A margón kik láthatók? Nem vicc. A margón, hogy elegánsan fejezzem ki magamat »fürdős kurvák« vannak ábrázolva, átlátzó hálóingben hozzák vödörben a vizet, a virgácsot, sóprútt, amivel különböző kellemetlenségeket okoznak a fürdő látogatóinak” – mondta Szentkuthy. (Uo. 7.)

A korábban említett irodalmi hagyománytartalmak mellett hangsúlyozta hallgatóságának az *Akárki* címmel kiadott gyűjteményben szereplő középkori misztériumjátékok és moralitások szerepét az európai kultúrtörténetben. De – a borkultúrát megteremtő, ugyanakkor a Teremtő előtt „igaz” Noé teológiatörténeti karakterét evokálva – hivatkozott a bor, mint szimbólum kettősségére. Hiszen egyrészt a szent áldozatra (Jézus Krisztus és Megváltás áldozati vérére, s az azt jelenvalóvá tévő szentmisére), másrészt a mámorra (és a durva részegségre) utal. A részegség és a mámor dionüszoszi kultusza

olyannyira része az európai eszmetörténetnek, hogy érvényes és ünnepélyes megjelenése volt a klasszikus ókori drámaidolomban, amelynek tetralogikus fölépítésében a három tragédiát egy mindent fölöldő és feledtető vidám szatírxjáték követt.

„Ugyanilyen kontraszt – mondta még előadásában Szentkuthy –, Bálint Sándornál olvasom, mikor Szűz Mária eljegyzését, amit sokan lefestettek, Sposalizio az olasz festőknél, Szűz Mária eljegyzése: tisztaság, szentség, szüzesség, párhuzamos azzal a szokással, hogy nem szabad ennek az ünnepnek a megelőző éjszakáján, a vigíliáján nem szokás az erdőbe, vagy a szőlőbe menni, mert akkor szeretkeznek a madarak és azt nem szabad megzavarni. A Szűz Mária szent szüzessége, eljegyzése napján vigyáznak arra, hogy a verebek jól kéjelegjenek. Ez a párhuzam nagyon érdekes és nagyon szép.” (Uo. 12.)

Két évvel Szentkuthy Bálint Sándorról – pontosabban Bálint Sándor folklorisztikai munkássága kapcsán – tartott előadása után a *Tiszatáj* című szegedi folyóirat tematikus Bálint Sándor-émlékszámot jelentetett meg 1987 augusztusában. Ebben több olyan szépirodalmi mű is közlésre került, amelyet alkotója Bálint Sándor emlékének ajánlott.

Ilyen Weöres Sándor *Bálint Sándor emlékére* című négysoros verse. „A folyó végtelemben vágat / nincs vége-hossza / átszel téres, tornyos hazákat / hogy sokszorozza.”

Polner Zoltán szegedi költő, újságíró, néprajzi gyűjtő *De profundis* című, *Bálint Sándor emlékére* című verse is ebben az összeállításban jelent meg. Ennek első sorai: „Majd emlékeznek a népdalok, / a harangszóban vonuló búcsúk, / bádogkrisztusok a puztán és / ragyog majd a szemöldökfákra / fölvész Ómagyar Mária- / siralom őshite: emberi jóság.”

A szegedi születésű Temesi Ferenc József Attila- és Kossuth-díjas író már kétkötetes *Por* című szótárregényében (1986–1987) is megemlékezett (*Sanyika* címszó alatt) Bálint Sándorról. Születése kilencvenedik évfordulóján pedig *Szeged mindenese* című, *Bálint Sándor emlékére* alcímű szövegében írta róla, „Sanyi bácsi külsőre olyan volt, mint egy megőszült kisfiú. Vagy mint egy kristály, beleszédülsz, olyan tiszta.” (*Új demokrata*, 1994. október 13. 42.)

Kotaszek Hedvig:
Bartók Béla:
A kékszakállú herceg vára

TURBÓK ATTILA

FELSZÖGELT SZIVÁRVÁNY

Hódolat Orwellnek

Szabad-e közös nagy ketrecbe zárni
oroszlánt, szarvast, sast, szelíd galambot,
rókát a nyúllal, őzgidát sakállal,
kígyót pocokkal, tigrist vak vakonddal?

Ha megszerezné mindegyik falatját,
magot, vadhúst, zsenge füvet, a lombot,
megőrizné a mértéktartó ösztön
méltóságát: „csupán az éh kivétel”,
nem érne így a felszögelt szivárvány
semmit, kapu fölé emberi mintát:
„az egyenlők közt vannak egyenlőbbek”.

Az Ételosztó nyirkos tenyeréből
nem kapkodnák a csak megérdemeltet,
csengőszóra, illően sorban állva
oda jutna az ösztön nyers világa,
ahol az „eszmés” ember már hajózott,
komor kalózként sűrűn égre vésve:
„gőgös istenség vagyok itt a földön”,
akinek Isten sem szabhatna gátat,
így lenne farmján oly gonosz az állat
e torz tükörben, mint a bűnös ember,
cinikus, nyegle, számító, vak, aljas,
tervezhetően: áldozat és hóhér.

BENKE LÁSZLÓ

ÖRÜLJ MADÁR

Örülj madár, hogy dalolhatsz,
lyukas egünk csak foltozgasd.
Megállok kicsit, hallgatlak,
csodállak, milyen boldog vagy.

Szomszédunkban, hol ágyú szól,
magyarokról most mit dalolsz?
Vérző bárányok kérdezik,
mit ér dalod s az élet itt?

Szóródunk ismét szanaszét,
lesz-e itt magyar haza még?
Két tűz között az életünk
– ne énekelj,
sirass csak el, ha elveszünk.

VADVIRÁGAIM

Semmiből lettetek életté,
sárgák, pirosak, fehérek, zöldek, kékek,
tomboljatok pompás vadvirágaim,
borítsátok el a kertem fényvel,
borítsátok fénybe az egész földet.
Megfértek szépen egymás mellett
még sokkal többen.

Nagyon kell a jóság és a szépség,
valamennyien azért születtetek
és születtek újjá újra és újra,
hogy elveszítsük a kétségbeesést,
és soha el ne veszítsük egymást.
Tárjátok elénk színeitekben
a teremtő élet békességét,
hogy el ne hagyjon minket a reménység
sárgák, pirosak, fehérek, zöldek, kékek!

SZÖLLŐSY TIBOR

AZ ÖNKÉNTES

– Április kora tavaszt idéző második hetében, egy csütörtöki napon – indította visszaemlékezését M. András, hetven felé tendáló kórterem-társam, aki esete zárójelentését várva az orosz – ukrán háborúhoz fűződő személyes élményét osztotta meg velünk – Barabás felől indultam hazafelé a kora esti órákban. Elhagyva a falu határát, stoppoló férfitársam figyelmes.

Lassan közeledtem felé, mert különleges figurának tűnt: csontsovány, beesett arcú, tompa tekintetű, több mint borostás, zilált hajú, hegekkel terhelt arcbőrű, toprongyos alak volt. Úgy lötyögött rajta kopott, seszínű, szaggatásokkal teli öltözéke, mintha csak rádobták volna a túlméretezett ócskaságot.

Az is megfordult a fejemben: minek álltam meg? Lehet, hogy tetves, vagy valami drogos csavargó, esetleg szökésben lévő bűnöző!

– Kérem! – szólított meg a lehúzott ablakon át –, vigyen el a legközelebbi vasútállomáshoz. Nem vagyok idevalósi, nincs pénzem...

Magam mellé ültettem, elindultunk.

– Nem kell tartani tőlem, habár tudom, ijesztő a külsőm, de most léptem át a határt. Három hetet gyalogoltam Ukrajnában, míg végre hazaértem...

Nem érttem a bemutatkozásnak szánt szavait, rákérdeztem:

– Mi az, hogy gyalogolt? Versenyzett?

– Nem versenyeztem. Az életemért gyalogoltam, menekültem a halál elől.

Volt a kesztyűtartómban egy szendvics, egy fél flakonnyi üdítő. Felajánlottam, elfogadta. Láthatóan örömmel elfogyasztotta, megköszönte, majd felém fordult:

– Ha nem untatom, akkor elmesélem, mi történt velem.

– Persze, nem untat. Sőt, érdekel.

– A nevem: Sz. Károly – megmutatta a magyar útlevele belső lapját. Nem vagyok idevalósi. Szentesi vagyok, kőműves, 42 éves, özvegy. Az utóbbi miatt utaztam erre a vidékre, azaz mentem Kaszonyba, távoli rokonomhoz, aki azért hívott, mert jelöltet talált számomra: egy szintén özvegy asszonykát. Három hete, a korareggeli órákban értem át a másik oldalra...

Ennél a félmondatnál elnémult, több másodpercre, nagyot sóhajtott, majd folytatta:
– Amint elhagytam az átlépőzónát, egy mentőautóféle mellé értem, amiből kilépett két egyenruhás alak, akik szabályosan elkaptak és belöktek az autóba, egy büdös szót nem szólva. Elvették az útleveletem, a pénztárcámat, miközben már elindultunk.

Kérdeztem őket meghökkenve és persze magyarul:

– Mit jelent ez? Kik maguk, hova visznek?

De azok műanyagzsínórral a bal kezem és a bal lábam az üléshez rögzítették, és olyasmit mormogtak:

– Dobre, dobre...

Órákig kocsikáztunk. Ők halkán beszélgettek, kétszer álltunk meg kisdologra, kínáltak valami kétszersültféleséggel meg vízzel. Kezdeti remegésem kezdett oldódni, mert ha nem is voltak kedvesek, barátságosak, de nem voltak fenyegetőek sem.

– Ha gondolja, megállhatunk egy kávéra, vagy harapni valamit – ajánlottam útitársamnak.

– Nem, nem, köszönöm! – hárította el – nagyon szeretnék végre otthon lenni. S mint aki új lapot nyitott az emlékezés könyvében, folytatta:

– Este lett, mire célba értünk, azaz megálltunk egy hodálynak tűnő épület előtt, melynek ajtajában fegyveres őr posztolt. Levették rólam a bilincset, bekísértek egy kisebb terembe, ahol jelentésfélét tettek a minket fogadó tisztnek, aki maga elé ültetett, felnyitotta útleveletem, és egy papírra jegyzetelt belőle. Majd intett és nyújtott egy tollat: írjam alá!

Nem reagáltam, hisz semmit nem értettem a törtétekből. Ellenkezésemet látva, az egyik kísérőm hozzám lépett, és szigorú tekintettel valami nyomósat mondva, megragadta karomat és megszorította: Aláírtam.

Legnagyobb meglepetésemre a tiszt visszaadta az útleveletem, a pénztárcámat, amiből hiányzott a pénz, és egy példányát annak, amit aláírtam. De a telefonomat, azt nem.

Ezután a folyosón egy másik szobába kísértek, ahol volt egy vaságy, asztal, szék. Néhány perc múlva hoztak valami kásaféle főzetet, néhány uborkát és egy flakon vizet, majd rám zárták az ajtót.

Mindent elfogyasztottam, mert éhes voltam. Magamba roskadva ültem, cikáztak bennem a gondolatok. Nem érttem, mi történik velem. Félttem, szorult, száradt a torkom, trappolt a szívem. Majd annak tudatában, hogy nem bántottak, és enni is adtak meg visszaadták útleveletem, kezdtem összeszedni magamat, és körülnéztem kényszerlakhelyemen.

Ami azonnal feltűnt: az egyetlen, semmibe bámuló ablak – kőműves szemmel jól láthatóan – lazán volt befalazva. Megmozgattam, majdhogynem lötyögött.

Alig vártam az éjszakát, és hozzáfogtam. Kiszedtem néhány szegélyező téglát, majd az ablakot, és kiléptem az ismeretlenbe. Mivel nem hallottam mozgást, hangokat, elindultam, ahogy mondani szokás, toronyirányban. Csak később jöttem rá: velem volt a Jóisten, mert jó irányt választottam.

Nem volt koromsötét, csillagos volt az ég. Gyorsan haladtam, távolodva a fogságtól. Reggel felé egy településhez értem, amit kikerültem, félve a lebukástól. Majd a kertek alján, mezőkön, erdőkön haladtam napnyugta felé, mert annyit tudtam: Ukrajna keleten található, azaz magam mögött, a hazám meg előttem, nyugaton.

– Pihenjen! – szoltam közbe – lesz még ideje mesélni. Elviszem Nyíregyházára, a vasútállomásra.

– Nappal csak akkor haladtam – folytatta emlékeibe merülve –, ha nem volt a láthatáron város, falu. Vízet találtam, de az enivaló hiányzott. Bokrok, fák alatt éjszakáztam, néha elhagyott házban, boglyában, ólban. Többször megtörtént, hogy a háziak ébresztettek, de nem jelentettek fel, sőt többször tejjel, kenyérral kínáltak. Ha mondtam: Csap, Záhony, Budapest, megtörtént, hogy bólogatva mutatták az irányt.

Egy eset volt, mikor kutyák támadtak rám, meg is harapott az egyik a lábamon. Többször loptam tojásokat az ólaktól, ettem a jószágok etetőiből, kukákból is.

Három napomba került, míg kikerültem az utolsó utamba eső nagyvárost, utána a vasút mentén haladtam át a Kárpátokon. Elérve a magyar–ukrán határt, Kaszonynál, a magyar útlevellemmel szabályosan átkeltem. Nagyon furcsán néztek rám a vámosok meg a határőrök, de a többi átkelő is, amin nem csodálkozom. Csak az ötödik autó vezetője, egy középkorú nő vett fel, hogy áthozzon.

Elhallgatott, én is némaságba süllyedtem rövid ideig:

– Nem érzi betegnek magát, esetleg felkereshetnének egy orvost.

– Nem, köszönöm! Nem érzek betegséget, csak azt, hogy benn – mutatott szívére – nincs valami rendben. De talán idővel majd rendeződik...

Lenne még egy kérésem, mielőtt hálás köszönetet mondanék önzetlen segítségéért. Nézze meg, fordítsa le magyarra, ha érti az ukránt, mi van abban a papírban, amit a fogvatartóimtól kaptam.

Épp megérkeztünk a vasútállomásra, bekísértem a váróterembe. Jegyet váltottam Szentesre, tiltakozása ellenére adtam neki tízezer forintot, és beleolvastam az említett iratba. Ebben olvashatók voltak az útlevélből másolt adatok, és az utasom aláírásával igazolt kérelme: felvételt kér az ukrán hadseregbe mint önkéntes, hogy harcoljon az ukránok szabadságáért.

Amint végére értem a fordításnak, és visszaadtam az iratot, a befutó gyors mozdonya – sírást idézve – szokatlanul hosszasan, panaszosan sípolvá fékezett...

FINTA ÉVA

A TEREMTÉSÉRŐL

Mert Isten alkotása elkápráztat
a zseniben, a down-kóros gyerekekben.
Nem mérlegelek nagyságot, minőséget.
Ám ha az ember Istent játszva teremt,
a selejt csak selejt marad:
nincs benne teremtője lelke.

OLÁH TAMÁS

TENGER

Amikor tükre a pálmafák részén
ferdén felém villant,
megálltam, szűrt színe szürkének tűnt,
csalódva közeledtem széljárta partja felé,
tespedőn a párás légbe vezetett,
s hiába kértem, mutassa önmagát,
zenéljen, kacagjon, ügyet se vetve rám,
alvó magányba hulltan tárult elém.

Miért más mindig a valóság?

Reméltem, a visszfényben remegő
tenger zúgása fog álomba ringatni,
s a teremtés negyedik napjára ébredek majd,
a vizek teljenek meg élőlények sokaságával...
Érezni kívántam
a kezdet és a vég összemosódását,
elemi részekre tépő ösztönét,
ahogy úzik, harapják egymást fodrai,
és szemérmetlenül
tárják elém mélységüket.

Emlékezet: segíts újraélni a szenvedély hatalmát!

Akartam látni a tenger
kielégítetlen ölelkezését,
ahogy a hullámok szétválnak, újra egyesülnek,
csókokkal kergetik egymást,
összeborulnak,
s erejük egy pillanatra sem csökken.

Sodorjon el, álarcát letépve,
a sós mindenség!

Szerettem volna átélni,
a meztelen őselem összebékítő
örökkévaló örületét,
és részt venni a végtelen mindörökké kívánt,
soha nem szűnő, életre hívogató játékában.

Ó, álnok világ, hamis képek,
ne nyomjátok el szerelmes vágyaimat!

KOVÁCS SÁNDOR

A LENGYEL LÉGIÓK ÚTJÁN

A ma Kárpátaljához tartozó, titokzatos Máramaros északi határán van egy hágó, melynek neve Légiós-hágó. Ahhoz, hogy megértsük az elnevezés lényegét, kalandozzunk egy kicsit térben és időben. A Tisza jobb oldali mellékfolyója, a Tarac felső folyásának egyik mellékága, a Bruszturanka-patak mentén haladjunk fel az ezeréves határ felé. A patak egyik ága Uszty Turbáttól a Plajszka-patak. völgyében az utat szétverték a rönkszállító autók, helyenként a patak vize mosta el. Aki erre jár, nem is gondolná, itt egykor nemcsak normális közút, hanem erdei vasút (Királymezőről 34 km) is vezetett egészen az ezeréves határ alatt épült perekresztinji vízfogóig (a tutajozáshoz épített, gáttal ellátott víztároló).

Az egykori erdészháznál (Holzschlaghaus) kiszélesedő völgyben érdemes egy kis pihenőt tartani. A völgy északkeleti szélén, a Podesurna-patak torkolatánál, a fenyvesek ölen meghúzódó kereszték némán hívogatnak minden vándort. A szikár fenyők tisztelettudóan állnak őrt egy lengyel katonatemető keresztjei felett, susogásuk elringatja az itt nyugvó hősöket, és egy-egy vihar alkalmával földig hajolva őrzik örök álmukat.

Talán kevesen tudják, hogy az első világháború idején több tízezer lengyel katona harcolt a front mindkét oldalán. Az Osztrák–Magyar Monarchia támogatásával létrejött Aktív Harci Szövetség vezetője, Josef Piłsudski, a lengyel függetlenség egyik vezéralakja, Krakkóban 1914. augusztus 3-án szabadsapatokból megalakította az 1. lengyel lövészezredet, majd 16-án hadtestét – a Lengyel Légiót. Később ez képezte az önálló lengyel hadsereg alapját. 1914. augusztus 5-én az Osztrák–Magyar Monarchia hadat üzent Oroszországnak. Augusztus végén az oroszok megtörték az osztrák–magyar offenzívát, és meghátrálásra kényszerítették a monarchia hadseregét. Szeptember 2-án a cári csapatok bevették Lemberget (Ilyvo, Lviv), és három hét múlva a front elérte a Kárpátok gerincét. Az orosz kozákok szeptember 25-én betörték Magyarország területére. Ebben a nehéz helyzetben a magyar kormány utánpótlást kért. Hamarosan, október 5-én az újonnan megalakult és még kiképzés alatt álló Lengyel Légió 2. gyalogdandárja Trzaska-Durski tábornok vezetésével megérkezett Husztra.

1914. október 12-én a légiósok visszafoglalták a Galíciához tartozó Rafajłowát, és a dandár egységei október 16-án Királymezőn csatlakoztak Pflanzer-Baltin tábornok hadseregcsoportjához. A kialakult helyzet stabilizálására a Kárpátok gerincén hídfőállás kiépítése vált szükségessé. A Pántor(Pantyr)-hágótól északabbra, a Plajszka-patak völgyét a Podesurna-patak mentén keletre, a Rogodze határhegyen át a Rafajłowi völgygel a légió-

sok egy új hadiúttal kötötték össze. Az út építésében a légió utászait a 2. gyalogezred és közel 1000 munkáskéz segítette. A mintegy 7 km hosszúságú, 14 hidat magába foglaló hadiút 5 nap alatt (!) készült el. Ezt a hadiutat nevezik a „Légiósok Útjának”.

A légiósok fő ereje 1914. október 22–23-án az újonnan épített hadiúton vonult fel, és Rafajłowa térségében kiépült ez a fontos hídfőállás. Az álláshoz vezető hadtápvonal a mintegy 70 km-re fekvő Taracközből a korábban megépült erdei vasúton Holzschlaghausig, innen pedig az új úton haladt. Ennek a hadiútnak köszönhetően valósulhatott meg az az offenzíva, melynek során a légiósok elfoglalták a galíciai Nadwórna térségét, és visszaszorították hazánk ezeréves határának közeléből a cári csapatokat. A légiós erők továbbnyomultak előre, de október 28-án a Mołotkow alatti véres csata után (a légiósok 600 embert veszítettek) vissza kellett vonulniuk Rafajłowába. November 26-án a Lengyel Légió 2. gyalogdandárjának egy részét a hegyeken keresztül, Kőrösmező térségébe dobták át.

A légiósok temetőjében tett főhajtásunk után jobbra kanyarodunk, és utunkat a Légiósok Útján folytatjuk. Az egykor volt szépségét már csak romjaiban idéző makadám szerpentinút magán viseli a 20. század minden természeti és emberi kéz általi pusztítását. Az út utolsó szakaszát földhányás barikádozza el. Innen már terepjáróval sem lehet tovább menni. A hátralévő 1,8 km-t gyalogosan kell megtenni. A kis túra minden fáradságáért azonban kárpótol a természet szépsége, a történelmi múlt varázsa, és a történelmi Magyarország ezeréves határára való kijutás élménye.

A Légiós-hágó (Tarac, Rogodze, 1110 m) egykor országunkat kötötte össze Galíciával, Trianon után pedig csehszlovák–lengyel határátkelő lett. A hágó térsége egy hatalmas tisztás. Az egykori határátkelőhely két oldalán egy-egy határkő, melyek a két világháború között a csehszlovák–lengyel határt jelölték. Erre utal a kis határoszlop oldalán lévő P és CS betű, valamint a számozás (az egyikén 6/3, a másikon 6/4). Az oszlopocskák tetején egy bevésett jel mutatja a következő határkő irányát. Mintegy 10 méterre az egykori határátkelőtől egy nagy fémkereszt áll. 1925-ben a légiósok hősi harcának színhelyén egy emlék-fakeresztet állítottak, majd az 1930-as évek elején emelték a ma is álló monumentális fémkeresztet. Talapzatán három emléktábla van, a legrégebbi a legszívhezszólóbb, ezen olvasható a légionista Adam Szania verse:

MŁODZIEZY POLSKA! PATRZ NA TEN KRZYŻ!
LEGJONY POLSKIE DŹWIGNĘŁY GO W ZWYŻ,
PRZECHODZAC GÓRY, LASY I ZWAŁY,
DLA CIEBIE POLSKO I DLA TWEJ CHAŁY!

Magyarul értelmezve:

LENGYEL FIATALOK! NÉZZÉTEK EZT A KERESZTET!
A LENGYEL LÉGIÓK EMELTÉK EZT A MAGASBA,
ÁTKELVE A HEGYEKEN, MEZŐKÖN, ERDŐKÖN,
ÉRTED, LENGYELHON ÉS A TE DICSŐSÉGEDRE!

És tegyük hozzá – értünk is!

LAJTOS NÓRA

GÉZLAPOK

olyan a gézlap, mint egy akvarell festmény, átvérzik rajta minden, ami fontos, azt mondaná anya, ha élne, hogy kislányom, átvészeled majd ezt is, ahogyan a többit, csak szorítsd jól meg a kezemet, hajtsd szépen az ölembe a fejed, s közben én eldúdolom neked a kiskecslányomat, meg azt is mondaná anya, hogy olyan a szerelem, mint a hirtelen felkerekedő vihar, amely tajtézkzik, tombol, s ha elül, maga után hagyja a viharvert sörpadot; a kadarkát egyedül iszom meg, melyről tudni illik, hogy jó szárazságtűrő fajta, egy halványit hasonlítottunk egymásra, mármint a kadarka és én, megrészegülök egy kicsit, most meg apát látom, amint nagy zöld foteljében egy cigarettát éget a kartámlába, úgy szunyókál el, de anya észreveszi, és akkor kitor a veszekedés, ilyenkor kell a fület betapasztani, de apa is azt mondaná, hogy majd elmúlik kislányom, csak ki kell várni, hogy halványuljon az érzés, és igaza lesz: a kötés alatt egyszer csak viszketni kezd a seb, azt hiszem, már gyógyulóban a szerelmünk, mert az nem lehet, hogy csak úgy elmenj, hogy nem veszed fel a telefonjaimat, pedig belebúgnám neked a kedvenc dalunkat, de már nem érdekes ez sem, csak az, hogy visszagyere, hogy elköszönjek, mert én hiszek anyának és apának, akik azt mondanák, hogy kislányom, a búcsú lehet könnyes, a búcsú lehet végleges, s csak az fáj igazán, amikor a sebbe ragadt géz kötést feltépjük, mint gyantacsíkot a hónaljban, az eltékozolt szerelmünk is ilyen, kárásznellik és takarósanyik vagyunk, bűnök és bűnhődések, félek, elvérzek egy reggelen, és te nem leszel mellettem, pedig nem is olyan nagy dolog az érvágás.

SZENTJÁNOSI CSABA

HAJDÚSZOBOSZLÓ UTÁN

Az élményáztatás után
ittthon lassan szárad a lelkem,
minden vízcseppmagot,
a hétköznapi – sivatagban,
el kell vetnem,

lassan utolér mindaz Budapesten,
ami itt állt, míg odavoltunk,
az utak 200 km-es hosszú nyilaival
sorsunkba kicsit beleszóltunk,

a vízsugarak tűhegyei lelkünkbe
tetoválták az örömet,
és jó volt, mikor a medence
óriás harcsaszája
a partra kiköpött,

volt itt minden, az úszógumi –
karikáiban, ahogy ugráltak
a gyerekoroszlánok,
felcsaptak körülöttük a tiszta,
átlátható, hullámzó lángok,

most csak két tenyerem maradt,
és rajtuk a betűujjak,
karom vízésésében a
hajdúszoboszlói ölelések,
még mindig versenyt futnak.

M. FEHÉRVÁRI JUDIT

MOSOLYOGVA EMLÉKEZZETEK RÁM!

*„Az ember híd és nem cél.
Azt szeretjük benne, hogy áttűnés és letűnés.”
(Nietzsche)*

Egy

Anyám nem szeretett. A húgomat imádta. Ez a nemszeretés kölcsönös volt. Huszonkét esztendeje, hogy elment, s majdnem mindvégig parancsolgatott. Ehhez könnyű hozzászokni, ha állandó programként fogadja be az agyad, hogy ez a természetes. A lelked azonban ellenáll. Zsófi lányom születése után változott a helyzet, mert az első unoka érkezése kizökkentette anyám a fennhéjázó stílusából, s miután az ő nevét örökölte, így élete végéig teljesen odavoltak egymásért. Zsófi tíz esztendő volt, mikor a nagymamája elfogyott. Áttétes gyomorrák. Ezt egy gyermek hosszú ideig nem képes segítséggel sem feldolgozni. A temetési szertartáson Zsófi egyre csak zokogott, majd később elmondta, hogy hiányzik neki mama létrája, azon a macska, alatta ő, mellette a szilvafa. Anyámhoz semmiféle híd nem vezetett egészen egy csütörtöki napig, amikor már a morfiumentől annyira kába volt, hogy azt képzelte, mellette fekszem, s egy felhő tetején beszélgetünk a Mennyországról. Szombaton hajnali egykor ment el. Érdekes módon, nem az áttétes gyomorrák, hanem az agyvérzés volt ami elvitte. Ellenben, a csütörtök örökre bennem égett. A mi hidunk ókori volt, akár a Wadi al-Murr fölötti római híd. Hatalmas boltív borította, amire feljutni, ha a kavicsal kevert döngölt föld elporladt, a kőcsontvázon igen nehéz volt. Nekünk mindössze egyetlen egyszer, a halálos ágyánál sikerült.

Kettő

Álmodom. A REM-fázis azon szakaszában vagyok, amikor nagyon alacsony frekvenciájúak az agyhullámaim. Ismét Szentpéterváron vagyok. A fejem zúg, mivel az egész napot az Ermitázsban töltöttem. Az a rengeteg festmény, és az a megmagyarázhatatlanul ódon szag. Ekkor azon kapom magam, hogy egy hatalmas vörös homárral nézek farkasszemet, ami elterül a tálcán. Sohasem ettem még ilyen állatot. Köret alig. Déligyű-

mölsök főként. A narancs itt az igazi vendéghívogató, és a pezsgő. Undorodom ettől az ollós víziállattól. Az éjszaka fehér. Sokan vannak a rakparton. Felemelték a Palota-hidat. A hajók egész nap erről a néhány óráról álmodnak. Én pedig most arról, hogy béke van. 1981-et írunk. Az árákban, a divatban, a közlekedésben, a forint és a rubel árfolyamában állandóság honol. A homárt már el is felejtettem. Örökre. Valami megmagyarázhatatlan nyugalom töltötte el lelkem, ami apró felhőket festett az égboltra, olyan fehérreket, akár július eleje.

Három

A férjem haldoklik. Minden előzmény nélkül összeesett a lépcsőházban. Forognak a szemei. Félájult. Nincs kiút. Hiába érkezik ki három perc alatt a rohammentő, hagyják elmenni. Arra hivatkoznak, hogy ott az egyéves lányom, s mi történik akkor, ha az édesapja félig béna lesz? Nem értem. Nem akarom érteni. Mindössze harminckilenc éves. Ebben az életkorban nem illik sem kicsit, sem nagyon meghaltamot játszani. Aztán behozzák a lakásba. Nézem, ahogyan leesik az álla, anyám, aki közben megérkezik, felkötö. Mozdulatlan. A szemei becsukva. Egyre sápadtabb. Még csak négy esztendeje vagyunk házasok. Huszonkilenc éves vagyok. Soká, nagyon sokára érkeztek meg érte. Reggelre megöszültem. Teljesen fehérré lett a hajam. Kerestem a férjem és a közöttem lévő hidakat, amelyek így is összeköthetnek, ha már a valóságban szétválasztottak. A híd egy egyenes labirintus – mondaná a mélyépítési tervező mérnök férjem lényegében Pilinszkyt idézve. Már nem ezt sugallja. Röpülünk – sűgja valahonnan, egy másik dimenzióból. Elkerülhetetlen, hogy végigjárd! A lányunkért. Hallom a hangját. Hatalmas belső utat teszel majd meg, amíg a két párhuzamos végére érsz, de ne sírj, fogom a kezed!

Négy

Apám tüdőrákos. Már tíz éve az. Jól bírja magát. Sokat vagyunk együtt. Munka után minden egyes napon meglátogatom. Zsófi is jön. Jókat labdázna egymással. Anyámmal lényegében nem váltak el, egy fedél alatt, s mégis külön-külön élnek. Szenteste van. Egyedül van a házban. Elnézem ezt az egykor sudár, zöld szemű, szőke férfit, aki után bomlottak a nők. Most olyan nagyon kicsinyke, akár egy madárka. Egy nyárs tetejére tűzött kenyeret pirít a cserépkályha hamujában.

– Milyen jó, hogy megmaradt ez a kályha! – teszi hozzá. Pedig a gázosítás idején anyád le akarta bontatni. De nézd, milyen gyönyörűek az őzminás cserepek! Miközben ezt a mondatot ejtette ki ajkai között, lecsöppent egy-egy kacsaszír a szőnyegre. Mind-egy. Én takarítok utána.

– Papa! Hoztam húsleveset és hortobágyi húsos palacsintát, amit úgy szeretsz. Megte-
ríték.

Vacsorázzunk együtt! Aztán feldíszítjük a fát. Jó lesz így? Apám rábólint, miközben szeméből néhány könnycsepp is a szőnyegre bukik. Aztán elénekeljük a Mennyből az angyalt, mint minden esztendőben.

Majd áthúszom az ágyneműjét, magunknak is megágyazok egy másik szobában, ahol a gázfűtés jóvoltából már jó meleg van, s Zsófit altatom. Ezután elmosogatok, s belefaragom a fát a tartójába, s réges-régi díszekkel, sok-sok gyertyával és csillagszóróval díszítem fel. Később, mikor már eleget gyönyörködtünk a művemben, selyempapírba csomagolva odateszem az ajándékom apám betegágyára. Hálás mindenért, de ez most felzaklatja. Az öröme maga a csoda. Egy fotóalbumot lapozva meglátja önmagát, mint kisfiút, a szüleit, a dédszüleit, akik felnevelték. És mesélni kezd. Ismerem a történeteket, de úgy teszek, mint, aki most hallja őket először. Dédapámnak Isonzónál vágták le a bal karját. Rengeteg kitüntetéssel temettük – motyogja halkán. Dédanyám, néhai Perczel Borbálát egy máriapócsi búcsú után hozták lovasszekérrel haza. Szinte belesüppedt a dunyhákba drága alakja – mondta. Nem sokára el is ment oda, ahova én is tartok. Görögkatolikus, zászlós, füstölős temetést szeretnék, olyat, mint az őseimé is volt. És kérek, mosolyogva emlékezzetek rám!

– Ne aggódj! Elintézem, ha itt lesz az ideje – suttogom, miközben a kezét simogatom.

Megvárom, míg elalszik. Ekkor Zsófi ajándékait is a fa alá teszem. Dobok még néhány fadarabot a tűzre, de a biztonság kedvéért fentebb veszem a gázkonvektort is.

Édesapám még csaknem egy évet élt ezután. Egy október eleji, napfényes napon, mosolyogva ment el. Ha szivárványt látok az égen, tudom, ott ül a tetején, s engem őriz.

Öt

Az egyetlen lányom halálos ágyánál állok talpig műanyagba csomagolva. Néhány napja még semmi baja sem volt. Ránézek, s tudom, nem fog meggyógyulni. Agyhártagyulladás. Kómaországban utazik. Sok-sok pillangós vidéken szalad. Égig érő fák és lebbenő pálmalevelek, a mólókról felröppenő sirályok segítik lépteit. Minden csupa-csupa fény. Istennek szüksége van egy intermédiaművészre – gondolom. És eszembe jut Zsófi gyermekora, a kanadai tanulmányai, a munkái és a szeretete. Senki sem tud úgy szeretni, mint ő – biztosan tudom. Éneklek. Halkan, finoman egy altatódalt. Csecsemőkorában erre a dallamra aludt el. És a hidakra gondolkodom. Shaxi régi hídjára Kínában, a Heisui folyón, amin csakis gyalogosan lehet átkelni; a szentpétervári, középen nyitható csodákra, a lelkek erejére. Június 23-át ír a kalendárium. Zsófi szépsége pedig beleolvad a fehér fénybe, de a szívem csakis érte dobog, miközben állandóan zokog.

*Kotaszek Hedvig:
Főnix*

SZ. KÁRPÁTHY KATA

OTTHONMARADOTTAK

I.

*Megértem én, hogy le, ide, le,
senki nem kívánkozik*,
mi mégis maradtunk,
mert ez az otthon.
Otthon, nem haza,
nem összekeverendő.*

A haza el- és letűnt.
Maradt helyette egy
őrültek háza, ez az
állandóan fel- és
kifogatott, hegyek között
órlódó vörös zóna.
Talán ez a földi pokol legalja.
Minden bukott ördögöt
ide számúznak Luciferék,
mert itt ők is elmegy-
kategóriába esnek.

Maradtunk régi házainkban,
mert nem futja másra. Ha
építkezünk, a világ tapsol,
azt hiszik, ez az erőnk jele,
pedig nem, ez csak a
teljes elkeseredettség.
Ez all in. Pedig tudjuk, hogy
holnap jön az árvíz,
ami hamarabb visz
mindent, mint a bank.

II.

Meddig még?! – ordítom
 a szobakonyhában ülve.
 Tizenkét órája vagyok a sötétben.
 Van még egy csomag gyertyám,
 amit nem merek meggyújtani,
 mert megfogadtam, hogy ez lesz
 az utolsó hat darab, amit elégetek.
 Utána összepakolok és megyek.

Keresni akarok egy helyet, ami
 nem túl hangos, de legalább
 van áram és nincs háború.
 Megkeresem Lesenket.
 Lennie kell egy helynek,
 ahol csend van és béke.
 Ha pedig nincs, teremteni fogok.

Virágokat szedek, koszorúba fonom,
 és Kupalakor a vízbe dobom az
 utolsó szál gyertyámmal a közepén.
 Egy erdei tó szélén állok. Éjfél van,
 elszabadult a gonosz. Fejemen virágok,
 kezemben koszorú, égő gyertyával.
 Bedobom a vízbe, és vorozsálok,
 szerelem helyett egy békés országot.

* *Penckófer János: A magáramaradottság sajátos helyéről, amit ő Lesenknek mond, valamint egy angyallobogóról és egy megvakult tükörről című versének első sorai*

FÖLDES DY GABRIELLA

NÉHÁNY ADALÉK
KÖLCSEY FERENC ÉLETÉHEZ

Van-e olyan esemény, életrajzi adat Kölcsey Ferenc, hazánk nagy költője, a *Himnusz* szerzője életében, amiről még nem hallottunk, olyan gondolat, ami eddig nem merült fel vele kapcsolatban? Kicsi ennek a valószínűsége. Profán életrajzi vonatkozás jutott mindjárt eszembe Kölcsey félszemével kapcsolatban. Még a tankönyvek, sőt néhány életrajz is félszemének gyerekkori elvesztését a himlőnek tulajdonítja. Mintha a járványos himlőnek kísérő jelensége, vagy velejárója lenne a vakság. Holott félszemének vakságát a kandallóból kipattanó szikra szemébe repülése okozta. Ugyanis, a himlős gyerekeket gyakran ültették a tűz közelébe, a forróság jót tett a kiütéses testnek, hamarabb múltak el a csúnya kelések a testfelületről.

Kölcsey műveinek számos részleges és teljes kiadása jelent meg, vagyis minden írása hozzáférhető. De olvassuk-e mindazt, amit ránk hagyott? Legtöbbjét nem. A tankönyvek kiválasztanak néhányat a híressé váltakból, illetve amelyeket oktatói céllal gyerekeink elé teszünk mutatóba. Az irodalomkutató már az összes művekből merít, válogat, hogy érdemben tudjon választott témájáról beszélni. De kevesen vannak, akik a teljes életművet ismerik.

Saját könyvtáram egyik féltett kincse a Franklin Társulatnál megjelent *Kölcsey összes művei* 1500 oldalas kötete, amelyet hártypapírra nyomtak, és az 1886-ban kiadott harmadik Kölcsey-kiadás alapján jelent meg 1904?-ben. Versek, műfordítások (köztük Homérosz *Íliász*ának félben maradt magyarra ültetése), elbeszélések, tanulmányok, beszédek, országgyűlési napló, vallomások, néhány könyvismertetés, nyelvészeti jegyzetek. Rábukkanunk az 1826-ban írt, és töredékben maradt szomorújátékának (*Perényiek*) első két jelenetére, amely tragikus szerelmi történetet sejtet a két Perényi fivér és közös szerelmük között. Ha csak véletlenszerűen üjtük is fel a kötetet, minden műfajban kincsekre bukkanunk.

Verseit átfutva többször is meghökken az olvasó. A búskomor 1823–24-es év termése (*Hymnus, Remete, Vérményekző, Vanitatum vanitas, Zsarnok, Panas, Ki búban ül*) előtt alig több mint egy hónappal vidám *Bordal* került ki a költő keze alól (1822. dec. 7.), 1831-ben pedig – nem szokták emlegetni – saját magáról ír költeményt *Kölcsey* címmel:

Büszke magyar vagyok én, keleten nőtt törzsöke fámnak / Nyúgoti ég forró kebelem nem tette hideggé. / Szép s nagy az, ami hevít: szerelemmel tölti be lelkem: / Honni szokás és föld, örököm kard, s ősi dicsőség. / [...] Kölcsey nemzetség, Ete hű maradéka, kit egykor / Don hullámi körül, a hét magyar egyike, hős Ond, / Lángölelés zálogja gyanánt neje karjairól vőn.”

A 17 soros vers töredékként van feltüntetve, bizonyára folytatni akarván büszkeségének, nemzetségének történetét. S mily sokszor jut eszünkbe a nem sokkal halála előtt írt *Zrínyi második éneke* című baljóslatú verse: „És más hon áll a négy folyam partjára, / Más szózat, és más keblű nép; / S szebb arcot ölt e föld kies határa, / Hogy kedvre gyúl, ki bájkörébe lép.”

Most, 183 évvel e jóslat után, vajon hogy látjuk saját sorsunkat? Igaza lett, illetve igaza lesz-e Herdernek, a vers közvetett ihletőjének, és tényleg eltűnik a magyarság a Kárpát-medencéből? Vagy épp annak örvendezünk, hogy a jóslat, Trianon, háborúk, megszállások ellenére még mindig megmaradtunk, ha kevesen is?

Tovább lapozva a kötetben, a *Vallomások* közt találunk néhány írást, melyek hasonlítanak a *Parainesis* intelmeihez: „Minden álom, ami tettbe nem megy által; s tett nélkül a férjfiú álmjáró leszen, ki magasan lebeghet öntudatlan, s felébredés órájában halálosan bukik le. Tégy! és érezni fogod, miként szórt el a természet szerelmet mindenhol. Fa, melyet plántálál, kunyhó, melyet építeni fogsz, föld, melyen barázdát szántottál ... boldogító szerelemnek lesznek tárgyai. [...] Örülj, ha sorsod lánggal tölté kebledet; örülj, ha szíved alatt ezer meg ezer sejdítés habzik keresztül ... Rablélek az, mely tompa nyúgalomban áll.” (*Celesztina*)

Az *Önpanaszok* fejezetcím alatt található egy levéltöredék, amely nekünk is sokat mondhat: „Isten nem teremtette erősebbet mint az ember – túrni jót és gonoszt; s káromlom a mai érzélgős nevelést, mely a spártai szent durvaság helyett euripidesi lágyságot plántál belénk.”

S végül, mit ír nemzetéről *Magyar* címmel: I. A föld, melyen sátorát felütötte a magyar, őseinek vérével szerzett föld vala. Kedves tehát, mert drágán vásároltatott. II. Azon emlékezet, hogy a magyar hódítók gyermeke, katonai dicsőség keresésére indította őt. Ezen indulat, a körülállásoktól tápláltatván, önérzést, s ez által bizonyos népsajátságot ébresztett fel, mely a nemzetiségnek kútfeje.”

Kölcsey kritikai írásai közül legtöbbit az 1817-ben írt *Berzsenyi Dániel versei* (*Tudományos Gyűjtemény*, 1817. július) című elhíresült művével szoktak foglalkozni. Az irodalomtörténet minden esetben megemlíti, Kölcsey tévedett, amikor Berzsenyit bírálta, legfőképpen azért, mert a megbírált Berzsenyi annyira a lelkére vette szavait, hogy 1818-tól alig írt verset. Még 18 éve volt hátra, amelyben földjén gazdálkodott, megírta ugyan a *Poetai Harmonistikát*, de a versírási vágy elsorvadt benne.

Kölcsey igazságtalanul bírálta, Berzsenyit „versifikátornak” nevezte, aki nem azonos a poeta fogalmával, költeményeit dagályosnak találta, szóhasználatát profánnak, érzelmeit majdnem közönségesnek. Arról sokat olvashatunk, hogyan vágott mindez elevenébe az érzékeny lelkű Berzsenyinek, de arról nem sokat, Kölcsey miként vélekedett utólag elhibázott kritikájáról.

Vizsont megtette utólag Kölcsey helyett Debrecen híres író-szülőtte, Szabó Magda. Neki jutott eszébe, hogy beleélje magát Kölcsey lelkivilágába, mégpedig Berzsenyi 1836-

os temetésére időzítve a belső monológot (*A csekei monológ*, Európa, 1999) A rendkívül intelligens, számos irodalmi csavarral átszótt néhány oldal természetesen fikció – sőt leginkább Szabó Magda saját vajúdása kortársai között –, mégis mohón olvassuk őszinte vallomásait Kölcsey szavaiként. Mert benne van mindaz, ami koronként amúgy ismétlődik az irodalmi generációk többségében: az írók sértődéseiben, az irigységeikben, egymás fricskázásában. Kölcsey ebben a fiktív monológban elárulja, hogy valójában nagy költőnek tartotta, és tartja azóta is Berzsenyit, de a maga és költőtársai irigységét vitte bele a róla írt kritikába, no meg azt a „bugris paraszt” magatartást torolta meg, amikor Berzsenyi Pesten járva igazán nem finom költői arcát mutatta társainak, hanem az eladandó ökrök érdekelték, Biharival húzatta el a nótáját, és Kotzebue színdarabjait dicsérte. Mindez halálos bűn volt a finom lelkű költői asztaltársaságnak. Most, amikor meghalt, és Helmeucz Mihály olvasta fel gyászbeszédét a sírja felett, akihez Berzsenyi még az 1810-es években baráti hangú verset írt. A halál jótékonyan hat a már jócskán elfelejtett niklai poétára, elismeréssel beszélnek róla azok is, akik korábban megvetették provincializmusa miatt. Ezt a balhét Kölcsey vitte el.

Mi minden nincs még bent a köztudatban a *Himnuszunkat* író, a haza sorsát szíven viselő költő gondolkodásáról, lelkét mardosó kételyeiről. Életének utolsó másfél évében egy ambiciózus fiatalember, Obernyik Károly volt a személyi titkára. A debreceni református kollégiumban tanult, Kölcsey mellett számos híres közéleti emberrel ismerkedett meg, böngészte könyvtárát, miközben ő tartotta nyilván a levelezést, intézte a hivatalos ügyeket, lejegyezte a nagy író által diktált magán-, és irodalmi jegyzeteket, stb. Kölcseyt megbetegedésekor ápolta, halálos ágyán ő volt mellette. A költő halála után sem hagyta el a családot, ekkor már Obernyik maga is író volt, Pesten drámaírásba fogott, első jelentős műve, a *Főúr és pór* című tragédia, az akadémiai pályázaton I. díjat nyert. Később novellákat, színdarabokat, kritikákat írt, tagja lett a Tízek Társaságának, de aktívan nem vett részt sem a politikai életben, sem az 1848/49-es forradalom és szabadságharcban. Ám mindazt, amit Szatmárcsekén magába szívott, amit Kölcsey közelségében kapott, haláláig megőrizte.

S még hány ilyen adalék, rejtelem lappang Kölcsey életében, hátrahagyott műveiben?

Kotaszek Hedvig:
Kölcsey Ferenc:
Himnusz

TÓTHÁRPÁD FERENC

MINDENKI ALSZIK

Mindenki alszik a Földön.
S lám csak, az égen a folt
elnyúl az éj peremén:
egymaga dőzsöl a Hold.
Átlát az ablakodon,
ballag, és rád vigyorog,
hírvivő égi herold,
fényével majd' lecsorog.
Álmaid magához hívja,
szellővel hinti be mind,
csillagok óaranyán
néha a csendbe suhint.

Nézlek csak, drága kis kincsem,
s álmodat álmodom újra.
Éjjel is, nappal is félem,
merre visz életed útja.

TÁJKÉP

Amíg a lomha est leszáll,
fehér parókát húz a hegy,
a szél felkapja illatát,
a téli táj is szendereg.
Elnyugszik már a város is,
levetve dörmögő zaját,
és elpihennek álmosan
a falvak és a kis tanyák.

VESZELKA ATTILA

CSIGAHÉJ

Kopogó dió, szitáló,
koravén eső, a füstből
fura rajzokat farigcsál
a hűvös, széngázszagú szél,
leperreg, le hull a nedves
falakon rekedt salétrom,
padokon kihűlt szerelmek,
katatón sirálysikoly száll,
befagyott tócsák repedt tük-
reiben verődik arcod,
zakatol tovább leplombált
vagonokba zsúfolva, lásd,
ez az ősz is: törött, üres
csigahéj ázó kövek közt.

KÖDCSEPPEK

Beért a birs fanyar gyümölcse,
s bár néhány alma rothadón
csügg még a póre gallyakon,
puha, fehér penésztől lepve,
mint gyolcsba göngyölt múmiák,
tagadva minden pusztulást,
kifosztva áll, apró vércseppek
rubin tüzével pöttyözött,
testéről hullt avar fölött.
Kérgéről ködkönnyek peregnek,
hajszálerekek fonva át
a tompán lüktető halált.

STÓK LAJOS

BOBI

Bobi nem volt vadászkutya, de még nagytestű sem, éppen csak egy macskanagyságú szobakutya. A fajtája ismeretlen eredetű keverék. Az unokabátyám kisebbik lányától kaptuk ajándékba, valamikor 1997-ben. Bobi anyja, Erna nagyon okos szobakutya volt és Lajos fiannak is, meg a feleségemnek is megtetszett. Ezért, amikor Ernának kölykei lettek Angitól, Erna tulajdonosától, kaptunk egy kutyust ajándékba. Lajos fiam elnevezte Bobinak. Jómagam, sosem szerettem, sem kutyát, sem macskát a házban. Én úgy tartottam, hogy az efféle jószágoknak máshol van a helyük. A kutyának a láncon, hogy házőrző feladatát teljesítse, a macskának az udvaron, a pincében és máshol van dolga, hogy az egereket fogdossa. De mivel a család két tagja ragaszkodott ahhoz, hogy Bobi igenis a házban lakjon, muszáj voltam ebbe beleegyezni. Egy kikötésem azért volt, sem fotelben, sem széken, sem díványon nem tartózkodhat.

Teltek a hetek, Bobi lassan cseperedett, és egyre érdekesebbé kezdett válni. Élte a kölyökkutyák bohókás életét. A fiam és a feleségem sokat foglalkoztak vele, mikor idejük engedte. Bobinak szénfekete színű, göndör szőre volt. Nálunk akkoriban, a főbejáraton kívül, általában minden ajtó nyitva állt, hogy egyforma levegő legyen minden szobában, főleg télen. A kutya a folyosóról a konyhába, a gyerekszobába, a hálóba akadálymentesen tudott közlekedni, amivel nagyon meg volt elégedve. Egy este mikor mindannyian otthon voltunk, azt hiszem épp vacsoráztunk, mikor a hálószobából rettenetes kutyavisítást hallottunk, és Bobi, mint aki meg van kergülve, egyik szobából a másikba rohangu, vonyítva és bukfenchezve. Nem tudtuk kitalálni, mi lehet a baja, néhány perc után, végre, elcsendesedett. Megpróbáltam kideríteni az okát ennek a cselekedetének, és bementem a hálóba, hogy megnézzem, mitől ijedt meg a kutya ennyire. Az állat közben a konyha egyik sarkában ült, egész testében remegve. Még azt sem engedte, hogy ölbe vegyék, pedig azt nagyon szerette. Körülnéztem a hálóban, de semmi olyan nyomot nem találtam, ami kiválhatta belőle ezt a riadalmat.

– De hát mégis csak lennie kell valaminek, ami megrémisztette, egy kutya csak úgy magától ilyen hisztit nem csinál – gondoltam. Úgy döntöttem, hogy még az ágy alá benézek, amikor lehajoltam, és benéztem, rögtön rájöttem a rejtélyes hiszti okára. Az történt ugyanis, hogy az ágy alatt húzódott a villanydrót, ami a két éjjeli lámpához tartozott, és nyilván Bobi játékos kedvében beleharaphatott a vezetékbe, amitől kisebb áramütést kapott, és ettől a nem éppen kellemes élménytől rémült meg. Végül is sikerült megnyugtanni a kutyát. De ez a cselekedete nem maradt nyom nélkül. Másnap reggel, mikor ránéztem a kutyusunkra, rám jött a röhögés. A fekete színe megfakult, a szőrzete majdnem kiegyenesedett, mint a süneinek, és a két füle között egy akkora ősz folt keletkezett, mint egy jókora alma. Nem bírtam ki nevetés nélkül, amire a feleségem is fölkelt, és kijött megnézni, min mulatok ilyen hangosan. Mikor ránézett Bobira, kissé elmosolyodott, majd egyből nekem támadt, hogy ez egyáltalán nem vicces, és azonnal hagyjam abba a nevetést. Lajos fiammal akkurátusan megmosták, illendően, ahogy az járja, de a mi Bobink már sosem lett a régi. Így hát rajta maradt az a gúnynév, amit tőlem kapott, miszerint egy fokkal csúfabb az ördögnél.

Telt az idő, múltak a hetek, a hónapok, az évek, Bobi felcseperedett. A kinézetét sosem kapta vissza, úgy maradt miután a megharapta a villanyvezetékét, de nagyon okos kutya lett belőle. Egyet biztosan megtanult a saját kárán, a villamosság nem játék. Engem nem nagyon szeretett, mert egyszer-egyszer ráförmedtem, mikor hazajöveletemkor a fotelben vagy az ágyon találtam. Különbö Bobi éppen csak beszélni nem tudott, de bátran mondhatom, hogy mindent megértett, ami mondván volt neki. Addig nem is volt vele baj, míg otthon tartózkodott. De egyszer valahogy elsettenkedett a feleségemmel az óvodába, ahol dolgozott, és ezután, már nem lehetett leszoktatni róla, hogy valamelyikünket el ne kíséren valahova. A legtöbbször Lénát, a feleségemet, kísérte az óvodába, ott leült a szoba sarkában, és figyelte, hogyan folyik a foglalkozás. Néha, ha a gyerekek valamelyike hangoskodott, vagy visongott, Bobi akkurátusan megugatta, majd szépen visszaült a helyére.

Egy szombati napon a feleségemmel tartott a piacra, szinte észrevétlenül osont a nyomában. Egyszer aztán, nyilván elcsábították a finomabbnál finomabb illatok, egy kolbászárust kifizelve, aki kis alacsony asztalról árulta a portékáját, hirtelen egy szálat elkapott, és uszgyi neki, a piacon átrohanva, a városi kórház irányában eltűnt. Mire a kofa nagy visongások közepette észbe kapott, az élelmes jószág már messze járt. A feleségem úgy megrestellte magát, hogy azonnal otthagya a piacot, és pironkodva jött haza. Pedig senkinek halvány gőze sem volt arról, hogy kié a kutya, de a nejem azt hitte, hogy mindenki őt nézi, és inkább hazajött. A kutya még számos vidám esettel szórakoztatott, vagy éppen bosszantott minket, főként engem.

Egyszer aztán eljött egy keserű pillanat mindannyiunk számára. A kicsiny, de vidám családunkat hatalmas tragédia érte, nagy csapást mért ránk a gondviselés. 2004 augusztusában, szeretett feleségem súlyosan megbetegedett, olyan gyorsleflyású volt a kór, hogy az év októberében, örökre itthagyt mindnyájunkat. A gyász és a szomorúság költözött a családi házba. A vidámságot felváltotta a síri csend. A gyász súlya alatt nem találtuk a helyünket, sem én, sem a fiam, sem a kutya. Én, más munkám nem lévén, Ungvárra, a megyei fővárosába jártam dolgozni. Minden hétfőn odautaztam, péntek este vagy szombaton jöttem haza. Bobit rábíztam a szomszédasszonyra, aki

szintén nagyon szerette, ameddig nem voltam otthon, ő etette. Ekkor Bobi már hét éves volt, ami kutyakorban számítva egy középkorú ember életévének felelt meg. Akárhányszor elutaztam, korán reggel mentem, de Bobi mindig elkísért a legközelebbi betérőig, ami tőlünk vagy kétszáz méterre van. Hétfvégén bármikor jöttem haza, akár szombaton, akár péntek este, ugyanott várt. Soha nem bírtam rájönni, vajon ezt hogyan csinálja. Azt szokták mondani, hogy az embereknek hat érzékük van, de akkor a kutyáknak vajon hány lehet?

Így ment ez évekig, én utaztam, Bobi elkísért, amikor visszatértem, mindig ugyanazon a helyen várt. Egyszer aztán, 2010 őszén, egy pénteki napon jöttem hazafelé, erre azért emlékszem pontosan, mert másnap, szombaton vadászni indultunk, ahogy betértem az utcánkba, úgy éreztem, hogy valami nincs rendben. Mire beléptem az udvarra, rájöttem, hogy Bobi hiányzik. Hívogattam, füttyültem neki, de sehonnan nem felelt vissza. Átmentem a szomszédasszonyhoz érdeklődni, hogy nem látta-e a kutyámat. Olga azt felelte, három vagy négy napja nem látja, pedig az ételt mindig elvitte neki. Megnéztem az étkező táját, többnapos beposhadt kaja volt benne. Nem találtam a helyemet. Késő estig kerestem, mindent átnéztem a ház körül, megkérdeztem a szomszédokat is, de nem jártam eredménnyel. Már besötétült, mire úgy döntöttem, abba hagyom a keresést, titokban azt reméltem, hátha előkerül valahonnan. Szombaton és vasárnap is vadászni voltam, ezért nem maradt időm a kutya keresésére.

Hétfő hajnalban újra Ungvárra utaztam, és nagyon hiányzott Bobi, mivel évek óta ő volt az egyetlen, aki elkísért ilyenkor, és az érkezésemkor hűségesen várt. A szomszédasszonyt még vasárnap este megkértem, hogy ameddig nem leszek itthon, legyen szíves megetetni Bobit, ha netalán időközben előkerülne.

Egész héten a kutya járt a fejemben. Nem tudtam mire vélni az eltűnését. Kiszámoltam, hogy azon évben lenne tizenhárom éves, a kutyák esetében ez már az öregkor. Belém hasított a fájó gondolat, ő is itthagyt!

Alig vártam a hétfvégét, már pénteken este hazautaztam, hogy lássam a fejleményeket. Sajnos, a betérőnél nem várt, mint régen, a szomszédasszony sem látta, pedig egész héten figyelte, hátha mutatkozik. Másnap nem volt vadászat, úgy döntöttem, hogy felkutatom a mezőt, mivel a falu legszélső utcájában laktunk, néha kiszökött tekeregni, meg egy kicsit egerészni, de messzire sosem ment. Délig kerestem, egyre nagyobb köröket téve, hátha rátalálok valahol. Sajnos mindhiába, sehol sem találtam. Visszaemlékeztem arra a reggelre, amikor utoljára kísért ki a betérőig, nekem az volt a szokásom, hogy ilyenkor leguggoltam, és megsimogattam ősz fejét mondván: Bobi-kám, vigyázzál a házra, amíg a gazdi hazajön! Nagyon szépen láttam magam előtt azt a reggelt, mint ahogy a mai napig is, és sosem fogom elfelejteni. Bobi megnyalta a kezemet, a szemembe nézett, majd megfordult, amit addig sosem tett, mindig megvárta, amíg látható vagyok, és csak azután tért haza. Most én néztem utána, mintha megéreztem volna valamit, de ő nem nézett vissza, még akkor sem, amikor befordult az udvarunkra. Ekkor döbbentem rá, hogy azon a reggelen elköszönt tőlem. Úgy hagyott itt, mint a gazdasszonya, a feleségem, de Bobi legalább el tudott köszönni.

Ha tudtam volna kutya nyelven, akkor talán megértettem volna őt! De nem hiszem, hogy bármit is mondott volna az érzéseiről, mert ő annyira szeretett minket, hogy ne okozzon felesleges gondot, inkább magába zárta volna érzelmeit. Mint, ahogy azt meg

is tette. Ő így látta jobbnak, hiszen tőle sem búcsúzott el a gazdasszonya, ezért, jobbnak látta, ha nem panaszkodik sem betegségre, sem öregségre nem okoz gondot senkinek, inkább kilép a testi létből és eltűnik a semmibe, a végtelenségbe. Mintha egy ember lett volna és nem kutya. Hiszen ő több is volt, ő Bobi volt, az én okos barátom, társam a bánatban, éppen csak meg nem szólalt.

Azóta is sokat gondolok rájuk, a szeretett feleségemre és Bobikára. Hű társ volt az életben, és biztos vagyok benne, hogy a gazdasszonya után sietett, hogy odaát egy kicsit felvidítsa, és óvja őt az örökkévalóságban, ahol csak jó emberek vannak. És jó kutyák.

VARGA MELINDA

IDŐHAL

Nagyszüleimnek

A patakra vittük nyaranta a szőnyeget,
deszkára tettük, házi főzött szappannal
alaposan bedörzsöltük, kefével tisztára sikáltuk,
kiterítettük a vízre, majd összegöngyöltük,
kicsi szekérré pakoltuk a műanyagteknőt.

A ruhákat is a patakban tisztáltuk,
a frissen mosott ingek az udvaron
száradtak, spárgára kötve.

Ötévesen azt gondoltam,
lepedőfehér a mennyország,
szárítókötélen táncolnak az angyalok,
az Istennek nagymama-illata van.

Ma már mindenkinek van mosógépe,
a szőnyegetek a városba viszik tisztítani.

A civilizáció begyűrűzött a faluba,
a traktorok kiszorították a lovas szekereket,
a nyári estéken már nem hallani a lódobogást.
A patak magányosan kanyarog a belső út mellett,
emlékezik a vidám gyereklábakra, az asszonyok
fürge kezére, a vízbe mosott keserűségre.

Ahogy a köveket simogatja a csobogás,
felugrik a habokból egy-egy időhal.

VITOS IRÉN

GIN-TONIK TAVASZIG

Illeánk egymáshoz,
te az erős, én a pezsgés,
de csak jég van,
nem hagy keveredni,
elnyújtott kortyokba részegülni,
a jég hűt, a gin fűt,
a távolság keserű, felráz,
a tájjal keveredek.

Idegek rostjaiból kitépett,
felfokozott képzeteket sző
a folyóparti
réveteg mozdulatlanság.

Télhideg álmok
vetkőznek belőlem
és adnak tovább,
kézről-kézre éberem,
kint még csak ősz van,
idebenn jégcsapokra hűl
a belélegzett idő,
és nem olvad, nem csöpög.
A befagyott szavak helyén
csak semmitmondás.

A szemem túl sok a pára,
nem látni semeddig.
És nem változik semmi
tavaszig.

A sürgetés beleroppan
a belenyugvásba.
Hagyom, hogy vak felvonások
kergessék egymást,
míg szürreális forgataggá szédül
az alkonyba pusztuló
édes dráma.
Lesz taps majd a végén,
ha élet, ha halál.

Opera részlet,
fantom érzelmek ölelnek, ölnek.
Te vagy a végzet.

CSONTOS MÁRTA

MIMIKRI

A világ neked csak egy szolgáltató vállalat,
már nem kívánod átrendezni, marad a régi
science fiction, lefut a program az Androméda-
ködben, nem követed Kirkegaard elméletét sem,
nem akarod vagy-vagy alapon megkapni az
Égi Konténerből a neked adott részesedést,
nem adod másnak a döntés jogát, nem hagyod,
hogy a túlélők ugróiskolájában ne te dobd
elsőként a legkedvezőbb pozícióból a követ,
azt hiszed, te vagy a kiválasztott, neked juttatja
az Úr az alkonyból kibontott utolsó sugarat.
Te vagy a mimikri, ha menekülnöd kell,
neked állnak sorfalat a jelek.

Megkapod valódi identitásod, szelektálsz
a színt, az alakot és a formát; utáztatáiddal
kitöltöd a teret, beteljesül benned az álom,
a haragot átengeded a szelepen, kezvedbe szelídül
a Nagy Mutáns, az Idő.

A láthatatlant is megidézed, az érintésben simára
csiszolod a szenvedélyed, s mindent elkövetsz, hogy
sziklába véssed létigédet, csak egyet nem tudsz tenni:
Hádész kapuja előtt a halhatatlanság odatába mártani
a túloldalra lendítő ugrókötelet.

ZILAHY L. ÁGNES

A PACIFISTA ZILAHY LAJOS

Zilahy Lajos Nagyszalontán született – éppúgy, mint Arany János – 1891. március 27-én. Apja, Zilahy Lajos közjegyző, régi református család sarja volt, anyja pedig dunántúli földbirtokos családból származott. Művelt jogászcsaládban nőtt fel. Apja 1905-ben meghalt, a család pedig vagyontalanná vált. Ahhoz, hogy tanulmányait tovább tudja folytatni, Nagyszalonta előljárói Bihar vármegye bizottsági tagjaihoz fordultak, hogy támogassák a Száraz Alapítványhoz benyújtott ösztöndíj kérelmüket. A sikeres pályázatnak köszönhetően 750 korona jutalomban részesítették a színjeles bizonyítványú diákot. Így fejezhette be a nyolcosztályos református főgimnáziumot Máramarosszigeten, és tanulhatott tovább a Pázmány Péter Tudományegyetemen, ahol jogi diplomát szerzett.

Zilahy Lajos ősei apai ágon bihari dzsentrik voltak az ükszülőkig visszamenőleg. A *Szépapám szerelme* (1922) című családtörténeti regényében tárja fel a nemesi cím elnyerésének, hagyományának történetét:

„Báthory Zsigmond fejedelem 1696-ban nemességet adományozott vitézlő Zilahy Mártonnak, márpedig a literáti előnévvel, adván neki, a Literát nevű tanyát és szőlőt.”

Miért érdekesek a fent említett tények?

A bihari dzsentrik ugyanis általában különböztek az országos dzsentrimodelltől. Ugyanis a Partium sajátos helyzete a királyság és Erdély között, a gyorsan polgárosodó és a századfordulón irodalmi központú Nagyvárad közelléte, a bihari nemes és a bihari polgár korai érdekösszefonódása ezt a dzsentriréteget érzékenyebbé tette a tényleges társadalmi helyzet iránt. Többnyire liberálisabbak, sőt hamarosan demokratikusabbak voltak, mint általában az ország nemesi famíliái.

Ebből a társadalmi rétegből lépett elő az irodalom színpadára Zilahy Lajos. Ő is verskötettel indult, mint oly sok prózaíró. Bár alkatilag nem volt költő, de mesterien értett mindenhez, aminek köze volt az irodalomhoz. Publicisztikai cikkeiben megcsillogtatta szellemiségét, és bravúros formaérzékkel írt, olyan stílussal, hogy széles olvasótáborra tett szert világnézettől függetlenül. Publicistaként, 1940–1944-ig a *Híd* című hetilap tulajdonosa és szerkesztője volt. A kor olyan jeles íróit nyerte meg munkatársként, mint Móricz Zsigmond, Jékely Zoltán, Tamási Áron, Nagy László, Sinka István, Németh László...

A két világháború között az egyik legjelentősebb írónak tekinthető. Szerették olvasni Zilahyt. Regényei közül a *Halálos tavasz* hozta el számára az első világsikert, sokmillió példányszámban jelent meg a világban. Háromszor vitték filmre, melyek közül a legsikeresebbnek bizonyult a Karády–Jávor féle változat. Széles kapcsolati tőkével – jobb és baloldaliakkal egyaránt –, valamint kitűnő kommunikációs készséggel rendelkezett. Közvetlensége miatt szerette a politikai elit, de az utca embere is, aki találkozott vele, rokonszenvesnek tartotta.

Húszéves emigrációja során, élete végső két évtizedében Amerikában kommunistának, itthon reakciónak tartották, teljesen alaptalanul. Mindeközben „illegálisan” népszerű író volt itthon is, meg Amerikában is.

Az első világháborút pacifista módon gyűlölte, a forradalmakat némi fenntartással fogadta, de rokonszenvezett is velük, viszont a vérengzést ugyanakkor gyűlölte, felismerte bennük az örökölt társadalmi rend menthetetlen elmúlását, a dzsentri hagyományok végérvényes időszerűtlenségét. Tulajdonképpen polgári demokratának lehetett tekinteni. Szociális–humanista érzékenységét Erdélyből hozta. Mély nyomott hagytak benne a gimnáziumi évei, az apja elvesztése, a bihari előljárók segítő keze, akik nélkül nem tudta volna befejezni tanulmányait. Ezt a gesztust szerette volna viszonzni, a már befutott író, a Kitűnőek Iskolája megalapításával. Eredeti célja volt „a hátrányos helyzetű, de kiemelkedő tehetségű ifjak összeterelése.” Adni szeretett volna, a haza felemelkedését szolgálni. Sajnos, ez a terve nem valósult meg, a 2. világháború zűrzavaros évei, majd a kommunista hatalomátvétel miatt.

Pacifizmusát kitűnően tükrözik a *Két fogoly* (1927) és *A fegyverek visszanéznek* (1936) című regényei.

A Két fogoly

A világháború és a hadifogoly-élet pszichológiai-pacifista regénye, melyben lebilincselően ábrázolja regényalakjain keresztül a háború okozta érzelmi sebeket, lelki vívódásokat, a magány megélését, a párkapcsolatok kiüresedésének pszichés válságát.

A regény első kötete idillikusan szép, tiszta, romantikus szerelmi történet, de a részletekben realiztikus és naturalista felfogás elemei is fellelhetők. Két fiatal, Almády Mieta és Takács Péter szerelmi románc ez, akik egy teadélutánon sodródnak össze. Tanúi lehetünk rügyező, kibontakozó szerelmüknek, majd a házasságuknak. Az utolsó békeidő világában sodródnak össze, ám pár hónapos boldogságukat nem sokáig élvezhetik, mert nászútjukon éri őket a rossz hír, kitör az 1. világháború.

A második kötet korrajz is egyben a háborús évek viszontagságairól, mely oly sok ember életét dúlja fel. A fiatal párhoz sem kegyes a sors. Az író az olvasó érdeklődését párhuzamos vonalvezetéssel tartja fent. Szinte a mérleg nyelvvel játszadozik. Felváltva balanszíroz a cselekvés mindkét fonalával – Budapest–Szibéria – úgy, hogy terjedelmében egyformák, érdekesítőek legyenek. Péter orosz hadifogságba kerül, egyik fogolytáborból a másikba, miközben bepillantást nyerünk a szibériai tobolszki hadifoglyok mindennapjaiba. Mieta is fogoly lesz – apja meghal, nincs senkije –, a magányosság foglya. Így mind a ketten a maguk túszaivá válnak. Az egymás nélküli hét esztendő, a

sok ezer kilométeres távolság próbára teszi őket erkölcsileg és emberileg is. Az idő vasfoga kikezdi az egykoron boldogságban úszó fiatal pár kapcsolatát, aminek egyenes következménye lett az érzelmi kisémmizettség, azaz a boldogtalanság.

Azaz az író a hangsúlyt nem a harcokra, a lövészárkokra és a vérengzésre helyezi. Megjelenik benne a hatalom védte bensőség, de nem azonosul az epigon parlagosságával és a korlátozott „úri nacionalizmussal”. Zilahy Jókain és Herczegen nőtt, írásmódjára jellemzően a leírás nagy mestere. A regénye rövid novellisztikus elemei gyönyörűen cizellált miniatúrák, melyek mesterien megalkotva pasztellszíneivel illeszkednek a cselekményekbe.

Miatt, aki a mű központi alakja, férje halálhírére új kapcsolatba kezd, ismét szerelmes lesz. Péter tízfuszos betegsége előtt egy levélből megtudja, hogy Miatt másé. Kigyógyul betegségéből, és nem kíván hazamenni. Őrá is új szerelem, és új élet vár. Miatt családjával együtt útra kel, lelki megnyugvást keresve, hogy lerója kegyeletét Péter sírjánál. Miatt és Péter megbékélnek sorsukkal.

Egy egész nemzedék tragédiája íródott meg ebben a művében, mely kísértetiesen megismétlődött a 2. világháború kitörésével.

A fegyverek visszanéznek

Ez a regénye is a két világháború között íródott, az olvasók körében nagy népszerűségnek örvendett.

Badler Henrik, egy hatalmas vagyonnal rendelkező fegyvergyáros lélekrajza. Kitűnő emberismerettel, összeköttetésekkel rendelkezik. Pénzével a hatalom birtokosa. Üzleti manőverei során „a pénz beszél”, „az üzletben nincs barátság” jelszavát vallja. Nem bízik meg senkiben, mintha saktáblán forogna az egész élete, ahol számára ismeretlen a pathelyzet, partnerei és saját lépéseit jól átgondolja, a paraván mögé lát. Ezt a „Badleri életformát”, vonzó és egyben taszító aurájában ábrázolja az író. A regény romantikus szálakkal átszőtt, fordulatokban gazdag érzelmes történet. Szerelmi trió, Badler nagytőkésnek beteljesületlen és tragédiába torkolló, Zombor István építésznek, aki az 1. világháborúban szemsérülése miatt megvakul, és a feleségének, Nedey Tima operaénekesnőnek párkapcsolati szövevénye. Badler budapesti palotájában nagy estélyt szervez, a fellépő operaénekesnő betegsége miatt beugró énekesnek kéri fel Timát, akit a gyáros felkarol. Külföldi turnét szervez számára, a vak férj beleegyezésével. Zombor István maga fordul az ellenfélhez: „Vigye el – mondja. Mártsa meg a fényben, a sikerben. Én csak mozdulatlan cölöp vagyok, ez a szegény asszony ide van láncolva hozzám. Én most eloldom... repüljön el... Ismerje meg az életet, harapjon bele a szerelembe. Menjen. Próbálja meg!”

Micsoda expozíció! Az író drámaian adagolja az izgalmakat és a feszültséget. Badler újságokat is lepénczel, hogy a közepes képességű énekesnőt sikeresnek tüntessék fel. Timát a csillogás, a ruhák, ékszerek, a pénz nem fordítja ki önmagából, szerény marad, nem szórja a pénzt, jövedelmét félreteszi családi otthonuk korszerűsítésére. Nem lesz a férfi szeretője. Badler számára a nőt tiszta lényre teszi egyre vonzóbbá. Teljesen behabbarodik, feleségül szeretné venni. Tima először igent mond, a férje beleegyezésével, majd mégis meghátrál az utolsó pillanatban. A mindig győzni akaró Badler összeomlik,

ettől kezdve nem lesz régi önmaga. Üzleti ügyeit elhanyagolja, depresszióba süllyed. Majd a kocsmákat járja, ahol egy ellenálló csoporttal ismerkedik meg, és bennük barátokra lel. A férfi taszító figurája átlényegül szerethetővé. Szembesül igazi énjével. Felismeri, hogy hatalmas tőkével, az ő fegyverével, egy bűnös háború előkészületét támogatja. Sorsdrámájának katarzisa, üzleti ügyei elhanyagolása miatt egy fegyvergyártási részlege leáll, amikor számon kéri rajta, a széfjében őrzött fegyvergyártási titkokat kiadja pacifista barátainak. Végrendeletében vagyona egy részét a mozgalomra hagyja, ezen cselekedetével a béke mellett teszi le a voksot. Hazaárulás címén letartóztatják, katonai bíróság elé állítják. Halálra ítélik, emelt fővel távozik az élők sorából. Zilahy mesteri fogással zárja regénye befejezését. A mű csattanója, a kivégzéshez kivezényelt négy katona azokkal a fegyverekkel veszi célba, amelyeket ő szállított: „B...G... kétezernégyysz...” – kiáltja mellkasának mélyéből eszelős, gúnyos kacagással a felismert modell számát, amikor egyszerre eldördülnek a puskacsövek.

A fegyverek visszanéznek – ennél találébb címet nem is adhatott volna regényének Zilahy Lajos, aki másik, *A két fogoly* című regényével már világsikert aratott. 1930-ban Corvin-koszorúval tüntették ki az író.

Mivel Zilahynak mind a két regénye a két világháború között íródott, és mondanivalójukban pacifista művek, szinte csodának tekinthető, hogy nem gátolták meg megjelenésüket az adott politikai erők által kialakult környezetben.

B. MIHÁLY CSILLA

ÁT AZ ÉLETEN

Az álmainkra csillag fénye csorgott,
s születtek bennünk lángcsóvás igék;
de nézd a felszín, ezt a könnyű gyolcsot,
hogy perzselődik, s itt-ott már kiég.

Alatta tűz van, folyton ömlő láva,
a fényre jutva hús bazalt-imák
nyújtják az égig dermedt tömbbe zárva,
körötte zúg a vélt, s akart világ.

Figyel belőlem néha még a gyermek
izzó szemekkel, szépre éhesen
hitet kiált, s mint hírnökét a mennynek
kísérem át a földi életen.

CSÁK GYÖNGYI

ERKÉLYJELENET

Szemérmetlen galambok
veszett turbékolásba kezdtek.
A hangos légyott
erkélyemen zajlik,
nem érdekli őket
a reggeli fagy sem.
Magasról tojnak
a világ dolgaira,
a lángoló Ausztrália
pusztuló élőlényeire,
a honkongi tüntetéssorozatra,
Indonézia árvizeire.
Tojnak a kül- és belharcokra,
ki mikor tölt magáról
meztelen képet a netre.
Magasról tojnak az egymás
torkát bőszen szorongatókra,
mindennapi szinten vívott,
ócska, hatalmi harcra.
Élnek maguknak, magukért,
szemérmetlen szerelmi
jelenetek közben.
Ezt kellene tenni,
kimaradni ócska helyzetekből,
mielőtt bezár a világbolt,
mielőtt besötétül végleg.

PÉTER ERIKA

NOVEMBERI RÓZSÁK

mint vándorló senkik
rójuk az utcákat
fák ritkuló lombján
hárfázik a szél
rozsdás szárnyú
falevelek konfettijét
teríti elénk

ritka november ez
a rózsák még virítanak
és a makacs naptól
pattannak friss rügyek
ám ez a ragyogás
hirtelen kialszik
fölfalja a téli
szürkület

URBÁN GYULA

ÉVSZAKOK

Újabb sebhely az ujjamon;
begyógyult ez a tél is.
Méhektől roskadozik a hárs,
kívül is habos a kőris.

Felhevülök és lehülök,
de nem nyit virág bennem.
Elhagyott engem a világ:
minek világgá mennem?

„Április, május, július”
...legyint Hölderlin vélem.
Egy üres torony árnya ég
a télbefagyó égen.

BOTOS KATALIN

BÚCSÚ EGY JÓ CIMBORÁTÓL

Debreczeni Tibor

(1928–2024)

Debreczeni Tibor, a Magyar Drámapedagógiai Társaság alapítója, első és örökös tiszteletbeli elnöke, drámapedagógus, előadóművész, közművelődési szakember, főiskolai tanár, s még annyi más szerepben megmutakozó varázsló, életének kilencvenhatodik évében, 2024. szeptember 5-én hajnalban elköszönt tőlünk.

Aknay Tibor felvétele

„Nagy mester volt a mi cimboránk”. Ezra Pound szavai kavarnak a fejemben. Igen, ezek a szavak valóban illenek Debreczeni Tiborhoz, a 2024 nyárvégén eltávozott tanárhoz. Népművelőhöz, íróhoz, dramaturghoz, drámapedagógushoz, előadóművészhez. Ebből egy-egy is elegendő lenne, hogy arra ihlessen: méltó megemlékezést írjak róla.

Ő mindez együtt volt. És mindenekelőtt: tanár. Igazi pedagógus. „Mesterműve” a Játszó Ember alapítvány, a Kuckó, amelynek törzstagjai 70 éven át (!) azok a diákok voltak, akiket végzős magyar tanárként, Debreczenben tanított. Nem túlzás. Ilyen hosszú kapcsolatokról van szó, amelyek majd háromnegyed századot ölelnek át.

Micsoda kisugárzó egyéniség kellett ehhez! S bizonytal az is, hogy felesége, Kósa Vilma mindvégig hű társa volt. Ahhoz, hogy egy férfi nagyot alkosson, hatalmas segítség, ha mögötte áll egy asszony.

A Kuckó közösségéhez aztán csapódtak mások is: a Vári Színpad előadói, későbbi tanítványok, barátok. Köztük jómagam is. Erős nemzeti érzés, irodalom-szeretet, kulturális nyitottság jellemzi a közösség tagjait. Közéleti csoportosulások nem osztották meg a tagokat: olyan erős a nemzeti kultúra összetartó ereje. Mert ez tükröződött Debreczeni Tibor egész életéből. Ez volt fontos számára. Nemzet és kultúra.

Protestáns lelkipásztor-család sarja volt. Élete során megtapasztalta Trianont, a második világháborút, 1956-ot. Ifjan elkapta a fényes szelek lelkesedése, de igen hamar rádőbbsent, hogy a világmegváltó baloldali eszmék mivé torzultak. És hát, akit „a mozdony füstje megcsapott”, akarom mondani, aki átélte az ötvenhatos forradalmat, az „nem szállhat révbé többé kalmár hajók után.” (Esszéimet megírhatnám csupa irodalmi és versidézetekből. Valójában ez hozott annyira közel Debreczeni Tiborhoz, hogy saját életemet is átítatja az irodalom).

Egyik legkedvesebb könyve számomra a *Csak vers, csak próza* című szöveggyűjtemény és elemzés, amelyben nagyszerű művek válogatásával tanít – irodalmat tanítani... Bár nehezen tudok választani a munkái közül. Könyvek sorát ontotta magából, életrajzi ihletésűeket, szakmaiakat, irodalmi alkotásokat egyaránt. *Visszanéztem* című első kötete, életrajzi írása szinte lehetetlen volt számomra. A *Kürti harminc* című kötethez magam írtam előszót, s tartottam laudációt róla. Mert mi is volt ez a *Kürti harminc*? Azon évek száma, amelyek alatt a Kuckó-közösség nyaranta a tiszakürti birtokukon rendszeresen összejött. Itt szabadtéri színpadot alakítottak ki a társaság tagjai, Mányi István Ybl-díjas építész vezetésével, és nagyszerű amatőr előadásokat tartottak, a csodálatos alföldi táj ízeivel és hangulatával. Három évtizeden át! Amíg csak bírták tartani a kétlaki nyugdíjas életet, sok élményt adó összejövetelre, színielőadásra került sor e helyszínen.

Debreczeni Tibor a *Kürti harminc* című könyvében fogalmazta meg, amit élete fő vezérlő mondatának tarthatunk: „Ha Szent Péter a mennyek kapujában megkérdezi, hogy fiam, mit csináltál te a földön, ezt tudom válaszolni: Igéket közvetítettem, amelyeket igaznak tartottam”.

Akit Isten igehirdetőnek teremtett, azzá is válik...

Hirdette az „igét” tanításával, írásaival, előadásaival. A szó szoros értelmében is hirdette azonban, egyik jeles művével, a *És ki az a Pál?* című monodrámájával. Írója, előadója volt. Ebben a Szentírásban megjelenő Pál alakját formálta meg, aki fogságba esésekor, halála előtt kereste, hogy valójában mit is tanított ő Krisztusról. Mi igazából a keresztény tanítás lényege? Igen, a szeretet parancsa... De hiszen Pál egyház-szervezői munkája során azért kemény mondatokat is leírt az őskeresztény közösségek egyike-másika viselkedésével kapcsolatban! Hát igen: mindez benne van az életben. Gyöngédség, keménység. És a rendíthetetlen keresés...

Száznál több alkalmat ért meg e dráma előadása. Mint előadóművész is maradandót alkotott. Számomra, aki 1956-ot élete világító fáklyájának tartja, felejthetetlen volt – Cserna Csabával közösen tartott – előadása, 1956-ról összeállított műsora. De se szeri, se száma nagyszerű versmondásainak! Kedvenc költője Ady volt. Nagyszerű Weöres esteket is hallottam tőle.

Voltak versek, amelyeket élete különböző szakaszában elmondott, s mindig új tartalommal töltődtek meg. Ilyen volt Szabó Lőrinc: *Különbéke* című verse:

„azt hittem, szép szó vagy erőszak
 ér valamit
 s az élet, ha sokan akarjuk,
 megváltozik. /.../
 látom, sokkal több a mocsok, mint
 az ifjukor
 sejteni bírta volna bennem
 valamikor, /.../
 Ha egyszerre tudok meg mindent,
 hogy itt mi van,
 egész biztosan felkötöttem
 volna magam”...

Hányszor éltük át már mindnyájan ezt az érzést a vérgőzös és eszmeharcoktól dúlt 20. század folyamán! S azt, hogy röhögő senkik, balkörmű gazok szállnak mennybe.

Megtapasztalta a háborút. Temette fiatal teológus hallgatóként a dunakanyari holtakat. Átélt a nyugatra menekülést, a kuláküldözést, apósáék kálváriáját. Látta a fényes 11 nap utáni megtorlást. Megélte, hogy nyugdíjas korára nem kell a kultúrának, ő, a drámapedagógia magyarországi meghonosítója. Átélt a rendőrrattakot a kétezres években...

Igaz, sikerült olyan hosszú éveket megélnie, hogy némi szerény elismerés azért illesse koszorús fejét. A Magyar Köztársaság Lovagkeresztjét kapták meg a feleségével; s ő Magyar Örökség díjas lett, drámapedagógiai munkásságáért. De őt nem a formális kitüntetések érdekelték, csak az, hogy tehessen valamit hivatásában. 80 évesen is tanított a református főiskolán. S összetartotta kicsiny közösségét, a Kuckót, a Homo Ludens egyesületet. Aktivításra serkentve a tagjait, örömmel hallgatva azok versmondását, éneklését, népi betlehemes játékait.

Még élete legvégső szakaszában, a Balaton melléki ápolási otthonban is szervezett számára egy előadó estet az egyik Kuckós társunk, Boda Béla. Tolószékből, hasonló állapotú társainak. Ahogyan Tóth Árpád írta: „Betegen, a többi beteg közt, múltnak háttal, halálnak szemközt.” Sikere volt.

„Nagy mester volt a mi cimboránk
 Nem kezdte ki gúny és nevetség
 Bolond a csőcselék, ha azt hiszi,
 Hogy végre most megölte testét...”

Most már, odaát, bizonyára tudja, ki az a Pál.

CSAK AZ OLVASSA NAPLÓMAT...

Válogatás Debreczeni Tibor naplófeljegyzéseiből*

Eleddig csak akkor ültem a géphez, ha a hangulatomból akár arra is következtethettem, hogy ha nekikezdek az írásnak, képes vagyok valamit, az olvasónak is tetsző, hangulatjavító szöveget fogalmaznom. Most úgy kezdek kopogtatni – ebéd utáni két óra van, pocsékul érzem magam, pedig már bennem van két frontin is –, hogy nincs előre tervezett mondandóm. Írok, hogy írjak. Tartok ugyanis a további szorongástól, a tehetetlenség érzésétől. A fogalmazástól magától pedig, mint munkavégzési folyamattól azt várom, hogy javít a közérzetemen. Abban bízom, ha mondatokat formálok, akkor a gondolataim kötnek le, s nem a bajok.

Ahogy leírtam ezeket a bevezető sorokat, jelzett a prosztatám, hogy intézkedjek, álljak fel, s menjek oda, ahová szoktam volt menni akkor is, amikor nem a gép mellett ülök. Hajaj, még éjszaka is, s nem is egyszer vagy kétszer. (Ez is a bajaim egyike.) Amint átmenetileg megkönnyebbültem, keresni kezdtem a feleségemet. Mindig csend van, ha a munkaszobába jövök öngyógyítás vagy alkotás végett, reméltem, hogy most is pihen valamilyen fekvőhelyen, de nem, éppen befejezett egy darázs elleni küzdelmet. Ha kinyitjuk az ablakot, betéved egyik-másik, s azonnal megkeresik az én asszonyomat, ő meg fél a csipésüktől. Szegény darázs, a küzdelem rendszerint az ő vereségükkel végződik. Szörnyű, nem, mindig csak harc, mindig csak háború, s valamelyik fél mindig vesztes! Engem már a háborús hírek is kikészítenek.

Az ablaknál találtam rá az asszonyomra, s újságoltam neki, hogy sikerült három mondatot leírnom. Ő felvidámodva jött hozzám, részben, mert győztesként került ki az ablakmenti küzdelemből, részben, mert örült a három mondatról szóló híradásnak. Végre! – mondta –, legalább jobb kedved lesz. Megöleltem, ő meg felajánlotta, hogy vizes kendővel megdörzsöli a hátamat, hogy tovább frissüljön az agyam. Látod anya, ezért jó a páros élet – jegyeztem meg, humorosnak szánva a szövegemet. De ő: – Te apa, hány éve is élünk együtt? Megállapítottuk, hogy ritkaságszámba menően sok éve! Ám ez a sok valahogy nekünk nem is tűnik soknak. Mégis, többször gondoljuk, akár be is fejezhetnénk ezt a földi létezést, mivel az aggosodás sok fájdalommal jár. Másként szólva, egyre gyakrabban fáj az élet. Nekem többször is, mint a feleségemnek, noha neki van rá több oka. Ilyenkor felvetődik, mért mi élünk ilyen sokáig, miközben a testvéreink már elmentek közülünk?

* Debreczeni Tibor többször megjelent és felszólalt a Magyar Újságírók Közössége rendezvényein, naplójegyzeteit pedig rendszeresen közzöltük a Magyar Műzsában. A lapunk hasábjain megjelent gondolatokból idézünk fel néhány gondolatot szerzőtársunk emlékére.

A véletlenül magyarázhatjuk, vagy valamiféle elrendeléssel? És beszélünk a gének szerepéről, és arról, mi mindent nem tudunk. Igaz, azt is sírba vesszük, amit tudunk. Aztán legyintettem, s mentem a géphez, feleségem meg a konyhába. Még utánam szólt: Főzők egy kávét, és majd szólok.

Leírtam a fentieket, mikor is újra fel kellett állnom. Émelyegtem. Ez is a bajaim közé sorolandó, s ennek a járuléka, a haspuffadás, a szelek elakadása, a rossz közérzet. A feleségem most a rekamién feküdt. Én a lábához ültem, s miként szokásom, masszírozni kezdtem a talpát. Tudom, hogy ez jót tesz neki. Hálásan nézett rám. Én meg elfelejtettem a magam rossz érzését, s folytattuk a korábbi beszélgetést. Illetve folytattuk volna, ha az asszonyom nem kezdi gyermekkori, szamosszegi élményeit emlegetni. Ezeket színesen, láttatóan jeleníti meg. Ilyenkor jobbára csak hallgatok.

Közben az órára néztem. Hat van, mondom. Akkor indulhatunk is a szokott Duna-parti sétánkra, reagál a közlésemre az emlékező feleség, s már kászálódik is lefelé a fekhelyéről.

Ahogy kiléptünk a lakásból, a feleségem felkiáltott: – Nézz az égre! Szivárvány! S valóban. De milyen rég nem láttunk ilyen égi tüneményt! Tiszakürtön utoljára, mondom, ám a szivárvány keleti vége felhőbe burkolózik, s mintha Kárpátalja felé hajlana.

Hamarosan a Duna-parton találjuk magunkat. Most fájdalom nélkül sikerült lépdelnünk. A sétát a réges-régen épülő Lánchídnál kezdjük, s mint máskor is, meg-megszakítjuk üldögéléssel. Egy-egy járdamenti pad mindig vár ránk. Nézelődünk, így relaxálódunk. Gyalogosok, a beszédfoszlányokból ítélve főként külföldiek, többnyire fotografálnak. Öregeket nem látunk. Karonfogva fiatalokat sem. Ők biciklin karikáznak, vagy elektromos rollereken száguldoznak. A rollerek egyik másikán ketten is állnak. Egy fiú meg egy lány. Az utóbbi tapadva a kormány előtt állóhoz. Egy hölgy, ugyancsak rollerről, ránk mosolyog és köszön. Nem tudjuk, kicsoda. És ez nem is ritka esemény. Keleti külhoniak a nekünk örvendezők többsége. A Dunán meg rohanó motorcsónakok, délnek haladó szállodahajók, felfelé cammogó kiránduló bárkák.

Aztán tovább megyünk. A református templomig. A templom mellett, a fák közt még vár egy pad. Én elengedve magam, bámulok erre-arra. Leginkább magamba. A feleségem, nem. Ő mindig talál valami gyűjteni valót. Bogyókat, magvakat, ilyesmiket. És észrevesz csapatban üldögélő, szép, kicsi madarakat. Úgy látja, hogy idei születésű sárgarigók. Én vitatom. – De nézd a sárga foltot a begyükön! – így ő. Ám én azt nem látom. Igaz, színtévesztő is vagyok, meg rövidlátó is, és még macula degenerációval is rendelkezem.

Aztán elindulunk haza, még nyalunk egy fagyaltot a Corvin téri parkban, majd ritmikusán ballagunk az otthonunk felé. Nem sietünk, a pisilés sem sürget, és szép esténk is van. Mintha kezdene csendesedni a világ.

Én itt be is akartam fejezni a közlésre szánt naplót, de a másnapi reggelről nem lehet nem szólnom. Reméltem ugyanis, hogy a harmonikus estét gond nélküli reggel követi. De nem. Émelygősen, szorongással megpakolva ébredtem. A feleségemnél meg a nyelési zavarok jelentkeztek. S jajgatott is szegény. Én meg szokás szerint pánikoltam, miként is segítsek. Közben csengett a telefon. Félttem felvenni, reggel ugyanis nem szoktak hívni. S nem ok nélkül félttem. Gyászos női hang szólt a telefonba. Megismertem, az én egyik legkedvesebb rokonomnak, mondhatni barátomnak a menyé közölte a hírt, hogy Bodó Béla apósa az éjszaka során, szinte álmában, eltávozott az ő vágyott hazájába. S én meg, hallván a szomorú hírt, nemhogy részvéteimet fejeztem volna ki, azt mondtam: – Keyyel-

mes volt hozzá az Isten, szenvedés nélkül sikerült meghalnia. Aztán továbbítottam a gyászjelentést a feleségemnek. Fájdalmas kesergés közben bugyogtak belőle a gyermekkori élmények; együtt gyerekeskedtek, s még az elemi iskolába is együtt jártak... Én még hozzátettem: – Amikor összeházasodtunk, ő vitt felpántlikázott lovas szekéren a nagydobosi állomásra Szamosszegre ...

A mai napon, amikor megosztom a naplómát veletek, Kósa Vilma másról sem beszél, csak Bodó Béláról, és minden baja elő is jön. Szenved, így gyászol. Ma van a temetés. A lányoméék és a fiaméék képviselnek bennünket.

* * *

Már ágyban voltam, amikor a rádióban hallgattam a híreket, melyben többek között azt közölték, hogy nukleáris fenyegetettségnek vagyunk kitéve a szomszédunkban dúló háború miatt. Elfogott a szorongás, s bárhogya is szerettem volna, nem kopogtatott az álmom. Most, hogy a jegyzetet írom, még mindig remeg a gyomrom. Eszembe jutott, hogy 1950-ben is levegőben lógott a harmadik világháború, annak következményeként, hogy mint mondták és írták, két részre szakadt a világ. Akkor Amerika és a Szovjetunió nézett farkasszemet egymással.

Én huszonkét éves voltam, a feleségem hús, mindketten egyetemisták, és szerettük egymást, és féltünk, hogy belehalunk a világ akkori vezetőinek örületébe, s még nem is éltünk egymással. Akkortájt ilyen, a mostanihoz hasonló baráti, barátnői egybeköltözéses állapot még nem volt divatban, így akként határoztunk, hogy házasságot kötünk annak rendje-módja szerint, a szülők jóváhagyásával. Szerencsére a világháború elmaradt, s mi élünk, azóta is, együtt. S most ugyanaz a remegés a gyomor táján. Ugyanazon okból. Csak minden szörnyűbb. Nukleáris háború, melyben népek pusztulhatnak, mi is, magyarok, s családok, s szörnyű, gyerekek! És Vörösmarty jut eszembe, meg *A vén cigány*. Tényleg, lesz még egyszer ünnep a világon?

És az Istent is kérdezem. De nekem nem válaszol.

* * *

Nemrég olvastam Győri Zolinak, egykori tanítványomnak egy figyelemreméltó szösszenetét arról, hogy hideg rázza, ha valahol is faji megkülönböztetésről olvas, merthogy maga sem tudja, hányféle vér kevereg benne. Eltűnődtem. Jómagam is, apai ágon magyar, anyai ágon szepességi német vagyok. Utódaimban pedig már román, horvát, szlovák vér is folyik. a kisemberek, ha vizslatom a történelmet, mindig is kijöttek egymással. A hatalmi érdekek viszont manipulálták őket, s a hatalom azt tehetett, amit akart. Apai nagybátyámat, mivel magyar volt, elvitték a gulágba szülőföldjéről. Kárpátaljáról. Anyai nagybátyámat kitelepítették szülőföldjéről a szepességi Felkáról, mivel német volt. Dédunokáim nagymamáját Garáról, a határszélről, a Hortobágyra, mivel horvát volt. Amerikában nemrég még villamosra nem szállhatott fel egyszerre fehér és néger ember. S én még láttam gettóba vitt zsidókat, s katonák által kísért menetoszlopot. És a művelt nyugat gyarmatosítása? Ugyan miből szedték a vagyonukat, s lettek egy időre a világ uraivá? Zolikám, nem tudom, miért írtam le mindezeket. De nem vagyok jó véleménynel a homo sapiensről, s utódaim miatt, szorongok a jövőtől is.

KENYERES MÁRIA

TŰZ ÉS VÍZ

(regényrészlet)

Két nagymamám volt. Értelemszerűen az egyik az apai, a másik az anyai. Cseperedő gyermekként mindkettőtől sokat tanultam, és a szerzett ismereteket a mai napig gyakran felhasználom. Gyermekként nem is gondoltam volna, hogy egyik vagy másik nagymamám – akik a szüleim helyett neveltek, mivel a szüleim mindig csak dolgoztak – hatása ilyen maradandó nyomot hagy az életemben.

1

Az apai nagymamám tanított meg arra, milyen egy jó asszony: erkölcsösségre, háztartást vezetni, kenyeret sütni, tésztát gyúrni, dagasztani, a konyharuhát fehérre főzni, a házat patyolattisztán tartani, magamat rendes lányként viselni. Morogtam is magamban eleget emiatt. Pláne, amikor hajnali négykor kellett fölkelnem, hogy megnézzem, hogy dagasztja nagymamám a heti kenyértésztát.

Este készítette el a kovászt, megreszelte a főtt krumplit, kimérte a lisztes fiókból a szükséges mennyiségű lisztet a fateknőbe, amit a konyhai kiságyon fektetett le hosszában. Mindezt letakarta a piros BJ monogramjával hímzett fehér vászonterítővel, lekapcsolta a villanyt és elmentünk aludni.

Másnap hajnali négykor keltünk, mert be kellett dagasztani a kenyértésztát. Nagymamám először könyökig fölgyúrta az ingujját, majd a kovászt, a savót és a krumplit meg a marék sót a liszttel összegyúrta, amikor már elvált a kezétől a tészta, akkor volt jó, akkor megszórta a tetejét liszttel, és letakarta a tésztát, hadd keljen. Kiment a kemencéhez, és a kemence mellőli félereszéből előszedte a venyigét (a szőlővesszőket hívta így, amelyeket metszés után apró darabokra tördelt, összekötötte, majd a kemence mellé rakta száradni). Az így kiszáradt venyigék szolgáltak fűtőanyagként a kenyérsütéshez.

Sok szőlőnk volt, közel háromszáz tő, ötféle jófajta szőlő, édesapám ezekből készítette a bort, a csemegeszőlőt, a Zala gyöngyét és a piros delavárit pedig a gyerekek ették meg.

Az én drága Juliska nevű nagymamám befűtött a kemencébe, bezárta az ajtaját, aztán visszament a konyhába. Alaposan kezet mosott, és elővette a szakajtókosarakat, ezek

nádból font, V alakú, természetes kosarak voltak, ezekbe beleterítette a szakajtókendőt, a kisebb méretű, szintén monogramos, fehér vászonkendőket, megszórta liszttel, és a fateknőben megkezdte kiszaggatni a kenyereket. Általában öt nagy kenyeret süttött és egy cipót, a maradék tésztát a végén gyúrta kiscipóvá, amit ő csak vakarónak nevezett. Mindig ez sült meg legkorábban, és mire a gyerekek fölkeltek, házi vajjal vagy zsírral kente meg nekik, szűrt hozzá friss tehéntejet, ez volt a reggeli kenyérsütéskor.

A vaját is maga készítette házi tejfölből köpülővel.

A zsír is házi volt, egy-egy karácsonyi disznóvágásból nyárig tartott a zsír a zsíros bődönben, nyáron pedig újabb disznót vágunk le, hogy legyen mit enni karácsonyig. Tartottunk aprójóságot is, tyúkokat. Ebből lett a vasárnapi tyúkhúsleves és a paprikás, a házi tojás a sütés-főzéshez. Tartottunk tehenet, a tejet eladtuk, a maradékból pedig túró, tejföl, vaj lett a családnak.

A kerti gyümölcsfák megtermelték a befőzéshez való gyümölcsöt, a friss gyümölcsöt a gyerekeknek. A fölösleget eladtuk, abból lett cukor a befőzéshez és a borhoz. A szilvából lekvárt főztünk augusztusban, azt nagymamám a szilvás szilkében, celofánnal leköteve tárolta.

Amikor a kenyértészta megkelt a szakajtókosárban, kivitte a kemencéhez, és a lapos végű, hosszú nyelű bevetőlapáttal bevetette a parázsba. Miután bent volt minden kenyér, bezárta a kemence ajtaját és várta, hogy megsüljenek. Ez a kenyérmennyiség egy öttagú családnak elég volt egy egész hétre. Sőt, még az éhes cigányoknak, rokonoknak, be-bejáró barátoknak, az utca gyerekeinek is jutott belőle egy-egy karéj zsíros vagy lekváros kenyér.

Az apai nagymamám jóféle parasztasszony volt, akinek az volt az élethivatása, hogy vezesse a háztartást és összetartsa a családot. Ő kapálta, gondozta a kertet is, a fiatalok, azaz az én szüleim pedig dolgozni jártak, keresték a pénzt. A megkeresett pénzt félretették a betétkönyvekre, mivel édesapám hentesként a disznóvágásokból is megkereste a család mindennapi betevőjére valót, édesanyám pedig a szabadidejében sapkákat horgolt, sálakat kötött a falubeli úri asszonyoknak. Így a mi asztalunkról soha nem fogyott el a hús, a tej, a kenyér, a kalács és minden egyéb finomság. Jól éltünk, jó nevű család voltunk, a mi családuknak volt a templomban is az első padsor a tiszteletes asszony háta mögött.

Apai nagymamám hívő asszony volt, ő tanított imádkozni is és keresni az Istent, és mivel a templom szomszédságában laktunk, gyakran eljártam vele oda, és vasárnaponként a hársillatban táncoló templomi énekszó örökre a szívembe fészkelte, ennek varázsa és vonzereje azóta is gyakran elcsalogatott a templomba.

Isten úgy adta, hogy most is a templom mellett lakom, és a templomtorony alkonyatban bóbiskoló tornya ma is a szülőfalumat juttatja eszembe.

2

Az anyai nagymamám már városi polgárasszony volt, aki művelt, olvasott asszonyként tanított olyan bölcsességekre, amelyek később megalapozták a pályaválasztásomat és a gondolkodásomat. Eredeti gondolatai és szemléletmódja formálta az én irodalmi ízlésem, a világlátásomat, a hozzáállásomat különböző élethelyzetekhez.

Igaz, engem nem szeretett. Egyszer dühében azt találta mondani, hogy olyan vagyok, mint Hitler, csak azért, mert a zongoraórára való felkészülésem helyett nem segítettem neki behordani a téli tüzelőként szolgáló szenet a kamrába.

Még az is lehet, hogy szeretett, ha tudta, mi is az a szeretet. Ő a maga módján mutatta ki a szeretetét. Nem babusgatott minket, nem puszilgatott, meg ilyesmi, hanem elmondta: a sündisznós bögre az enyém, a rózsás a Zsuzsié, a cseresznyés pedig a húgomé. A levélmintás kanál az enyém, a fanyelű a Zsuzsié, a kicsit megfeketedett, mély öblű pedig a nagymamámé. Senki nem ihatott a másik bögréjéből, nem ehetett a másik kanálával, mert az főben járó bűnnek számított nála. Ő pedig mindennap megfőzte a friss, finom ebédet, mire hazajöttünk az iskolából, beszedte, összehajtogatta a ruhákat, a konyhai kanapéról pedig ki-ki behordta a maga szekrényébe. Szombatoként a mi feladatunk volt kitakarítani a szobánkat, kimosni a formaruhát, kivasalni a fehér gallért, a mandzssettát és a kötényt hozzá. Így én megtanultam, hogy tartsak rendet a szobámban, ahogy nagymamám mondta „mire anyád hazajön, ne neki kelljen még ezzel is foglalkoznia”.

Abban az időben ugyanis iskolai formában jártunk iskolába, nem volt „divatolás”, hanem mindenki szépen, egyformában járt, ahogy illik. Igaz, ebbe is belevitte a divatot egy-egy anyuka ízlése, az én édesanyám például piros szegélyt horgolt a fekete kötény nyakkivágásába és a zsebére, horgolt hozzá egy kör alakú, nyakba akasztós pénztárcát, abba raktam a zsebpénzemet, és abból vásároltam mindennap a nagyszünetben fasírtos kiflit vagy szalámis szendvicset. Télen cicanadrágot húztunk a formaruha alá, hogy ne fázzunk, ünnepnapokon pedig fehér kötényt viseltünk hozzá, az volt az ünnepi viselet. Csak testnevelés órán lehettünk melegítőben, máskor egész nap a formaruhát viseltük. Anyukám egyszer kötött nekem egy bordó-bézs csikos lábszármelegítőt. Azzal nagyon sokáig fölvtágtam az iskolában, mert olyan nem volt senkinek.

A téli időszakban nagymamám nem tűrte, hogy haszontalanul töltsük az időt. Megtanított minket kötni, horgolni, így a kályha mellett ülve, a tévézés közben hasznos tevékenységgel töltöttük a napot. A kezdetekben lett is ebből sapkája, sálja minden macskának, babának, később pedig, már a tanítóképzőben a tanároknak kötöttem rendelésre pulóvereket, sapkákat, kardigánokat, abból kerestem meg a zsebpénzemet.

Hétköznap iskolába jártam, iskola után zeneiskolába vagy kézilabda edzésre, így a napi foglalatosságok kitöltötték szinte az egész napomat. Ha néha mégis volt egy kis szabadidőm, vagy a nyári szünetben, eljártam a barátnőimmel biciklizni, a strandra fürdeni, esténként sétáltunk és megbeszéltük a kisebb-nagyobb titkainkat.

Anyai nagymamám, akit a szomszédok csak Annuska néninek hívtak, gyermekotthonban nevelkedett, afféle lelengyerek volt, mert a szülei negyedik, nem kívánt gyermekeként látta meg a napvilágot. Három gyerek még belefért a költségvetésbe, de ő, a negyedik, már nem. Így őt eladták az árvaháznak, hogy a befolyt pénzből fölnevelhessék a többi hármat. Hát ilyen helyen tanulta az én nagymamám a szeretetet. Gyakran megverték, a hideg földpadlón aludt takaró nélkül, aztán örökre fogadták, és a nevelőszülei is sokat dolgoztatták. Mert miért ne tették volna! Nem volt annak se anyja, se apja, aki megvédje. Hát, ez az én anyai nagymamám kétszer ment férjhez. Először az én anyám apjához, aki elhagyta a családját, miután megszületett a nagybátyám, ő volt a legidősebb gyerek a családban, aztán az anyám következett. Majd végül így is elhagyta, ezután

ment férjhez nagymamám másodszor, abból a házasságából született az én nagynéném harmadik gyerekként.

Történt egyszer, hogy az én bölcs anyai nagymamám azt találta mondani: „Vigyázz, kislányom, hogy mit kívánsz! Mert minden órában van egy olyan perc, amit ha abban kívánsz, az teljesül!”.

Hát én hittem is, nem is, amit mondott, és mivel már akkor is szerettem volna, ha egy-egy kívánságom teljesül, nagy bőszen kívántam. Egyik percben ezt, a másikban azt, aztán lestem, vajon melyik perc volt az, amelyikben az elhangzott kívánságom teljesül. Igen ám, de sajnos egy sem teljesült, így a nagymamám kijelentését kegyes füllentésnek tekintettem ezután, mígnem egyszer megtörtént.

Az történt ugyanis, hogy szegény megboldogult férjem, akiről halála után vagy jót, vagy semmit, nem volt minta családapa – egyébként aligha váltam volna el tőle –, azt találta válaszolni a segítségkérésemre, mely szerint jó lenne, ha a gyerek neveléséből kivenné ő is a részét, és hozzájárulna az anyagi kiadásainkhoz – hogy menjek vissza oda, ahonnan egykor jóanyám nagy kínok között a világra hozott, hát én nagy felindultságomban azt találtam kívánni neki, hogy „dögölnél meg az árokparton”!

Akkor már nem hittem benne, hogy teljesülhet az abban a bizonyos percben kimondott kívánság, de láss csodát: Teljesült.

Utólag már megbántam, hogy dühömben ilyet kívántam, és még az is meglehet, hogy halálának körülményei egyáltalán nem függtek össze az én kívánságommal, de tény, ami tény: ott halt meg.

Ezután már jobban meggondoltam, hogy mit kívánjak, és kívánjak-e egyáltalán.

Kotaszek Hedvig:
Lélekáldozat – Radnóti Miklós

POZSGAI GYÖRGYI

ŐSZRE VETÜLŐ NYÁR

Féltőn rejtegetem
 lágy mozdulatod,
 talizmán-szívedet
 szívemre hagyod.
 Ablakban egy idill
 tárt karokkal vár,
 pálmás ligetekben
 nyújtózik a nyár.
 Lángoló szemedben
 tájak úsznak el,
 hangod íve alatt egy
 angyal énekel.

SAJTOS ORSI

PÁRHUZAMOS PARTOKON

aztán ott voltunk
 aztán letapogattuk
 receptorainkkal egymást
 aztán finoman megérintettél
 belém áramlott a
 felismerés/megismerés mámora
 aztán kiszakítottam magamból egy részt
 ami eleddig utánad sajgott
 hogy aztán visszaadhassam
 neked önvalóm elfeledett
 testrészeit
 aztán vártalak tovább
 kihúlt tetemem partra vetve
 légszomjazza szád

BALAJTHY FERENC
GALAKTIKUS BÚJÓ

*Engedd feléd feszítnem,
szédülön, reszketeg, /
Lajtorjáját szegény
emberfantáziámnak.*

Tóth Árpád:
Evokáció egy csillaghoz

Hunyd be két szemed,
És kezd el a számolást!
Ipi-apacs, százbillió év
Múlva semmivé lesz
Az égi csillagvilág.

Ipi-apacs, aki bújt, aki se,
Pislákol, s majd kialszik
Az utolsó vörös törpe is,
Mint egy gyertyaláng.

Jön az örök sötét kora,
Nincs fény, minden hideg.
Ipi-apacs, és kinyithatod
A szemed, de már minek...

EMLÉKEZÜNK

PÓSA ZOLTÁN

PÓSA LAJOS EMLÉKEZETE

Pósa Lajos halálának száztizedik évfordulóján, július 6-án megkoszorúzták a Fiumei úti temetőben Pósa Lajos sírját és a Városligetben Pósa Lajos szobrát, ahol a költő dédunokaöccse, Pósa Zoltán tartott emlékbeszédet, több, mint ötven felvidéki irodalombarátból álló delegáció előtt. Az alábbiakban a beszéd szerkesztett változatát adjuk közre:

*Kedves felvidéki, nemesrednóti, uzapanyiti, cakói, bátkai,
rimaszombati barátaink!*

Pósa Lajos költő és hírlapíró 1850. április 9-én született a felvidéki Radnóton, Gömör vármegyében. Középiskoláit Rimaszombaton, majd Sárospatakon, a nagynevű református kollégiumban fejezte be. Egyetemi bölcsészdiplomát Budapesten szerzett. Egyéves reáliskolai segédtanárkodás után először Budapesten volt hírlapíró, majd a *Szegedi Napló* munkatársa lett. Ott alapította első gyermekirodalmi folyóiratát 1882-ben *Jó Barát* címmel. 1883-ban kinevezték a szegedi színház titkárának.

1889 végére már országos reputációval rendelkező gyermekköltőként hívta őt a fővárosba a Singer és Wolfner Kiadó. Ekkor alapították meg *Az Én Újságom* című gyermekirodalmi folyóiratot – és a hozzá tartozó könyvesboltot, rendezvényközpontot –, amelynek Pósa 1914. július 9-én bekövetkezett haláláig főszerkesztője volt.

Felnőtt irodalombarátok és gyermekek százezrei zárandokoltak el az Andrássy út 10. Károly körút 1. szám alatti irodalmi palotába, s Pósa Lajos maga is az irodalom zárandokaként járta végig a Kárpát-medence, a történelmi Magyarország minden tájegységét. Nem nagyon tudnánk találni olyan kortárs magyar irodalmi lapot, amelyben ne publikált volna.

E sorok írójának, Pósa Lajos dédunokaöccsének az a megtiszteltetés jutott osztályrészéül, hogy a költőtárs és előd születésének 100. évfordulója alkalmából, 2014-ben a

falu hagyományainak megfelelően, a felvidéki Nemesradnóton, Pósa Lajos szülőfalujában, megkoszorúzta Pósa Lajos édesanyja, Marcsa néni sírját, és emlékbeszédet tarthatott a radnóti református templom gyülekezeti termében.

A koszorúzáson részt vett többek között a Rákóczi Szövetség balogvölgyi szervezőtények elnöke, Pósa Homoly Erzsó irodalomtörténész, Pósa Lajos-kutató, Pósa Judit, a rimaszombati Pósa Lajos Emlékbizottság vezetője, és unokaöccsém, Pósa Dénes, a Nemesradnóti Református Gyülekezet főgondnoka.

Most, amikor a költő halálának száztizedik évfordulónapja alkalmából tartunk koszorúzást, van még egy évforduló. 1934. július 1-jén, kilencven évvel ezelőtt szobrot készített Nemesradnót főterére Margó Ede, a városligeti Pósa Lajos szobor alkotója a nagy költőről. Ez volt a trianoni magyar emlékműrongálások után az első magyar szobor az akkori Csehszlovákiában. Ma is ott áll, Radnóti Miklós szobra mellett Nemesradnót agoráján.

Mint a költő dédunokaöccse, köszönettel és hálával tartozom nemesradnóti rokonnak, és az áldozatkész munkát folytató felvidéki magyar szervezeteknek, hogy ébren tartják a nagy költő emlékét, Hiszem, sőt, tudom, hogy odaát, a Mennyek Országában Pósa Lajos is ugyanezt érzi. És hozzám hasonlóan egy kis elégtételt is, hiszen Pósa Lajossal talán minden sorstársánál méltánytalanabban bánt az 1945-ben kezdődött és 1990-ben megbukott diktatúra mind véresebb, mind lágyabb korszakaiban.

Mit is köszönhetünk Pósa Lajosnak? Verseivel divatba hozta a fin de siècle évadján, a bús borongós századvége apokaliptikus hangulatában az életörömet. A felvidéki és az alföldi magyar táj szeretetét. Azt, hogy a hazaszeretet, a szülők iránti határtalan tisztelet, az élet értékeinek megbecsülése, és mindenekelőtt a feltétel nélküli istenhit vezérelheti vissza a magyarságot és az emberiséget az egyetemes pusztulás apokaliptikus ösvényeiről.

Vannak költők, írók, filozófusok, mint Nietzsche, Rimbaud, Hölderlin, Ady Endre, Szabó Dezső, Juhász Ferenc, akik kétségbeesett fároszként toronylanak kortársaik elé, hogy belénk égessék az emberiségre, illetve a magyarságra együtt leselkedő rettenetet. S teszik ezt úgy, hogy fölfedező nyelvi és szerkezeti formákat teremtenek.

A másik tehetség alkotótípus – közéjük tartozik Pósa Lajos is –, az adott kor szellemiségébe öltözve, az elődök szellemi hagyatékát mintegy átörökítve, a múlt és a jelen legmarkánsabb értékeit mutatja föl. Pósa Lajos verseinek egyszerűségével, tiszta ritmusképleteivel, kalács- és cipóillatú egészséges vidékiséggel, a millenniumi, a 19. század végi és a 20. század eleji Magyarország egyik lehetséges és valóságos képét tárja elénk. E képbe beletartozik a búsmagyarkodástól a nemzet iránti határtalan hűségig, az anya-, apa- és Isten-szeretettől kezdve a szegénység siratásáig szinte minden. Hazudnak azok, kik botorul állítják: Pósa Lajos idealizálta a korszakot. „Szegény ember dolgát boldog Isten bírja” – e sora talán mindenkinél pontosabban festi meg a korszak baljósabb arcukat is. Azt, hogy vannak emberek az Osztrák–Magyar Monarchia virágzásának évadján, akik lemaradnak az akkori századfordulós millenniumi díszhintőről, s kimaradnak a prosperitás áldásaiból. Magyarán, Pósa Lajos abban az időszakban, amikor már Arany János és Jókai Mór is a dualizmus híveivé váltak, nem engedett a negyvennyolcból, s a magyar függetlenség eszméjéből. Vérbeli, intranzigens szuverenista volt.

Ejtsünk pár szót Pósa Lajos lírájáról is, dédnagybátyánk felnőtt- és gyermekköltészetéről, amely elvitathatatlanul korszakos jelentőségű. Kortársai közül nem kevesen akarták Nobel-díjra fölterjeszteni, Hermann Ottó meg is tette. Bródy Sándor az 1914-es gyűjteményes kiadás előszavában így fogalmazott: „Ha Burns írta volna ezeket a verseket, ma az egész világ tapsolna Pósa Lajosnak. Él még közöttünk egy poéta, aki a magyarság dolgában és érdekében többet tett egymaga, mint talán az összes Emkék. Ő csinálta meg azt a rendkívüli jó tréfát, hogy ma, Budapesten, de más helyeken is, az apák és nagyapák nem tudnak beszélni a gyermekeikkel és unokáikkal, mert ezek úgy beleszerettek abba a nyelvbe, amelyet Pósa írt nekik, hogy nem akarnak németül tanulni és tudni.”

Bizony, Pósa Lajos kiszorította az elmúlt századvég Magyarországból az idegen-szerű fordításirodalmat, az idegen szellemet. A gyermekirodalmon, gyermekfolyóiratán át tette magyarrá a soknemzetiségű Budapestet. Nem is fogjuk föl sokszor, micsoda nemzetmentő nagy tettet hajtott végre.

Szellemiségét tovább élte halála után előbb Gaál Mózes, a jeles erdélyi mese- és mondaköltő, majd a náci német megszállás 1944-es kezdetéig Altay Margit.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt sikerült legalább egy *Az én újságom* számot létrehozni az írók forradalmi bizottmányának, de a barbár szovjet invázió megakadályozta az első szám kinyomtatását.

Jómagam 1986–1989 között újjáélesztettem – öt szám erejéig – *Az én újságomat* a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó megtűrt, keresztény, reakciós folyóirat-szerkesztőjeként. De azért mentem át főmunkatársnak feleségemmel, Barna Mártával együtt, a *Film Színház Muzsikához*, mert a Móra főigazgatója nem engedte tovább, hogy Pósa Lajos szellemében szerkesszük a lapot.

Pósa Lajosnak nagy mértékben köszönhető, hogy fővárosunk és nemzetünk nem vált áldozatává annak a paradox, képtelen folyamatnak, ami lejátszódott például a Nagy-Britanniában az elnyomott walesi, ír, skót nemzetiségekkel, kik közül sokan elfelejtették saját anyanyelvüket, s az elnyomók nyelvén, angolul voltak képesek csupán saját, szuverén irodalmat teremteni, kiáltványokat írni a nemzeti függetlenség védelmében.

Pósa Lajosnak ezért is, és persze főként keresztény nemzeti elkötelezettsége miatt kellett bűnhődnie az internacionalista orosz-szovjet bolsevizmus negyvenöt esztendőjén át. Most is kénytelen mellőzést, diszkriminációt elszenvedni a baloldali liberális, nyugat-európai és amerikai eredetű globalizáció ügynökeitől. Ugyanis Pósa Lajos tudta, amit Széchenyi István hirdetett: nyelvében él a nemzet. Vagy amit a másik nagy, felvidékről elszármazott, emigrációban tragikus körülmények közt elhunyt magyar író, Márai Sándor kimondott: „Nincs más haza, csak az anyanyelv.”

Most utalok vissza a beszédem elején megfogalmazott gondolatra: Pósa Lajos életműve nem kevesebb, mint nemzetmentő irodalom! Ám sajnós, a magyar irodalomra, a magyar gyermekekre az ezredfordulón még a száz évvel ezelőtti kozmopolitizmusnál és gyökértelenségnél is súlyosabb veszélyek leselkednek. A televíziós csatornákból, a videofilmekből, a multiplex mozikból olyan erővel árad az agresszivitás, a gyökértelenség, az idegenszívűség kultusza, hogy a gyermekek már-már védtelenek a globalizmus, a háborúpártiság, az illegális migrációnak nevezett új hódító háború, és ami

már-már rémálom, a szexuális aberrációk kultuszának ezerfrontos támadásaival szemben.

Az ember egyik szeme sír, a másik meg nevet. Szomorkodunk, ha a nemolvasás kultuszának megannyi negatív anekdotájával szembesülünk, ám örülünk, hogy Nemesradnóton, a Balogvölgyben, Felvidéken, az anyaország fővárosának irodalmi műhelyeiben és az egyházi iskolákban, az anyaország vidéki tartományaiban Debrecentől, Mátészalkától Balatonföldvárig és Hévízig, és a gúnyhatáron túli felvidéki, kárpátaljai, erdélyi, partiumi, délvidéki, horvátországi, bácskai, őrvidéki tájakon hazaszerető, irodalomimádó gyerekekkel, fiatalokkal, idősekkel, s szebbnél szebb folyóiratokkal találkozhatunk, a *Muskátlitól* a *Partiumig*, a *Bécsi Naplótól* az egyetlen amerikai–kanadai magyar folyóiratig, a *Kaleidoszkópig*. És gondoljunk a kárpátaljai tájakon szenvedő honfitársainkra is, s minden ártatlan, magyar és nem magyar emberre, kik idegen birodalmak érdekeiért folytatott, a kilátástalan háborúkbán járják káváriaútjukat. S imádkozunk, ne ismétlődjenek meg a huszadik század apokaliptikus rémségei.

Éppen ezért érzem szimbolikus jelentőségűnek e 110 esztendő jubileumi kettős koszorúzást. Őszintén reméljük, hogy e megemlékezés ébren tartja – Pósa Lajos felnőtt- és gyermekköltészetének reneszánszával együtt – az Istenhit, a hazaszeretet, a magyar irodalom megbecsülésének nemes szándékát is.

LENCSES KÁROLY

KOLOMP VAGY HARANG

hang
kolomp vagy harang
mindegy
bódultan rezzen a függöny
takargatja a várost
hidegen szólongatnak a falak
megmoccan a sarok a hangban
a szoba szájszagú
lebegek benne s bennem hang a csend

BABOS BOGLÁRKA

CSAK FÜST

Különös, lomha este,
ablakomon a kíváncsi csillagok,
leselkedve
átnéznek jelenem sűrű szövetén,
rám terítve
a hallgatás fényes köpenyét,
hogy meg ne fázzon bennem
sokat várt, ígéretes percem.

S én hívnám a csöndet,
mint a macskát, mely ölembe simul,
de lépteim alatt megreccsen a múlt,
a pillanat illan,
imám, ahogy a gyertya:
saját füstjébe fül.

BODNÁR LÁSZLÓ

ELCSENDESEDVE

Rég hangoskodott a lelkem,
égre kiáltotta: ki vagyok.
Ma csendes keresztre nézek,
és mindent magamra hagyok.
Hol harc dúlt egykor szívemben,
most béke van és Nap tüze lángol.
Téged kísérve felragyog bennem a jövő,
örök fényekkel világol.

BAKA GYÖRGYI

A TENGER HULLÁMAI

*A prevlakai öbölben,
a Szent Mihály
arkangyal-monostornál*

A hullámzó víz folyamatos
áradása, parthoz csapódása
és visszahúzódása, mint
szüntelen ima mormolása,
hallgatom, néma fohászok
fakadnak bennem a parti
fügefa dús lombja alatt.

Feltámad a hajnali szél,
finom sóhajtozásokkal
hajolnak össze és válnak szét
a hullámok, talán egy angyal
rajzol ujjjaival örvénylő
felhőket az azúr égre.

Majd mintha a mélységben
rekedt mennydörgés törne föl,
hömpölygő hullámok csapódnak,
mint kalapácsütések szívemhez,
félelmem egy új, ismeretlen
közeledést jelez, pengeéles
hullám-szikrák szaggatják a jól
rögzített maszkokat: ébresztő!

Tudásunk csak árnyéka a valóságnak,
tapogatózások és visszaverődések,
szétszakadások és összetapadások,
zuhogó fény-áttűnések, új lét-irányok
sarjadnak az örvénylő víz méhében,
összeölelődik a feltételes és a feltétlen,
az időleges és az örökkévaló.

MADÁR JÁNOS

NÉMA SIKOLY

Baka Györgyi költészetének csöndes fájdalmai

Közöttünk él egy szerény, mindig mosolygó alkotó, akiről azt gondolhatnánk, hogy szerencsés élettel áldotta meg a teremtő. Aztán – ha beleolvasunk verseibe – azonnal észre vesszük azt a szívszorító önfegyelmet, amely eltakarja gyermekkorának és a későbbi évtizedeknek soha be nem gyógyuló sebeit. Az árvaság örökös érzése, a kiszolgáltatottság és megalázottság kegyetlen pillanatai áthatják minden szavát, minden verssorát. Mégsem a panasz, mégsem a világfájdalom felhangjai szólaltatják meg költeményeit. A sebeket, a sohasem gyógyuló emlékeket teremtő magányba, egy sajátosan belső zárándoklásba zárja.

A Fényféhérben (2008); *Belső zarándok* (2010); *A csend jelei* (2013); *Gyermekkorom madárszíve* (2014); *Megnyílt idő* (2016); *Közeledő érintés* (2017); *Határátlépés fölfelé* (2019);

Szomjazó csillagmezők (2022); *Rózsaszirmok* (2022); *Átmozduló léthatárok* (2023) című kötetek aztán fényesen igazolják Baka Györgyi költészetének kiteljesedését.

Most – hogy fellapozom újra – Baka Györgyi 2013-ban *A csend jelei* címmel megjelent verseskötetét, felidéződnek bennem azok a szavak, amelyeket annak idején a könyv hátsó borítójára írtam: Baka Györgyi Érden él. Népművelés–könyvtár szakot végzett, ma is ezen a területen dolgozik. Régóta ír, de csak az utóbbi években lépett a nyilvánosság elé. Két önálló verseskötete jelent meg eddig: *Fényféhérben* (Csoma Kiadó, 2008); *Belső zarándok* (Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, 2010). Költészetének lényegét többen próbálták megfogalmazni. Ezekből a méltatásokból emelünk ki három részletet:

„Harsány korokban a halk, visszafogott hang tüntetésszámba megy. Baka Györgyi nem kiáltoz, sőt nem is szól fölöslegesen. Szabad versben ír, de sorai mögött ott van a velünk született lüktetés. Költői világa megkapóan ökomenikus, ráadásul rendelkezik ama tündéri köddel, amit olyankor vélünk látni, ha valami azonos önmagával.” (Csontos János)

„Elsuhant az ég tiszta kékje alatt valami szép, valami jó; könnyed alakjának szárnyalásából lesodorta egy fensőbb akarat ezt az egyke pelyhet: Baka Györgyi költészetéhez fogható keveset találhatunk kortárs irodalmunkban... Persze ez a nagyszerű líra sem

előzmény nélküli – olyan felvállalható (és megtisztelő) alapokra helyezkedik, mint Nemes Nagy Ágnes, Hajnal Anna vagy éppen Pilinszky János versvilága, s hát igen, Szép Ernőé. Ha pedig a határokon túlra is tekintünk, mindenképpen – legalábbis gondolati, bölcséleti vonulatainkban – Michel Deguy-t, Henri Michaux-ot kell megemlégtünk.” (Hajdu Ferenc)

„Filozófia?, ezotéria? egyetemes létérzés? – ami mozgatja, fölemeli ezt a költői világot? Nagyon nehéz a válasz. Akár a tartalom felől, akár a nyelvi teremtő erő felől közelítjük meg a válaszadást, pontatlannak érezzük reakcióinkat. Így aztán nem marad más, mint – az egyes versek hatásában – felfedezni a poézis sajátos misztériumát.” (Madár János)

A Rím Könyvkiadó gondozásában 2013-ban megjelent könyv hátsó borítóján olvasható az előző három rövid értékelés. A harmadik méltatás – amit én írtam – megpróbálja továbbgondolni és értelmezni mindazt, amit Csontos János és Hajdu Ferenc nagyon röviden, mégis a lényegre megragadva mondanak el Baka Györgyi költészetéről. Igen: költészetéről... Nem nagy szavak ezek, hiszen a költőnő szerényen, visszafogottan teremtett egy olyan lírai világot, amely kortárs irodalmunkban páratlan.

Ha mégis megpróbáljuk rokonítani, akkor elsősorban Kiss Anna, Tóth Erzsébet, Iancu Laura, Mogyorósi Erika és Pozsgai Györgyi versvilága juthat eszünkbe. Nem véletlen, hogy ezt az öt nevet említem Baka Györgyi irodalmi munkásságát összegezve, hiszen külön összehasonlító elemzést szeretnék írni róluk, illetve költői világukról. Ezzel azt is elárultam, hogy jelen költészetünknek van egy vonulata, amelyben költőnők felelősen, teremtő nyelven, hitelesen szólnak szerelemről, családról, hazáról. Maradjunk mégis Baka Györgyi műveinél, hiszen ő most a szervező erő. Az *Otthonom, az anyanyelv* című versében így ír:

Lelkem otthonra lelt
a szavakban: befogad
és oltalmaz az anyanyelv,
eszmélésre késztet,
a szabadság végtelen
terébe röptet.

Az első versszak is meggyőző bennünket arról az emberi és költői tisztaságról, amely Baka Györgyi számára a megtartó erőt jelenti: a csöndes, kiegyensúlyozott élettér biztonságát. Otthonosan mozog a magyar nyelv rejtélyeiben, csodálatos labirintusában. Nem téved el soha.

A trágárság, a polgárpukkasztás semmitmondó szófordulatait nem engedi be verseibe. Így tud megmaradni tisztának... Tisztának és áttetszőnek minden értelemben. Mindez feltételezi az esztétika és az erkölcs jelenlétét, állandóságát. Írásaiban és magánéletében egyaránt olyan alkotó, olyan ember, aki valamennyiünk számára példakép lehet. Szerénységével, csöndes mosolygásával, visszafogott kritikai észrevételeivel követésre méltó irányt mutat. Az *Otthonom, az anyanyelv* című vers – amely a *Szomjazó csillagmezőkben* olvasható – hangsúlyozza azt is, hogy az anyanyelvhez való mélyeséges kötődés emberi tartást ad, sőt a teljes szabadságának érzését. Ebben gyökerezhet a türelem,

a békees élet, amelynek szépséges elemeit folyamatosan tapasztalhatjuk Baka Györgyi életében és költészetében.

Pedig – ha tudnánk –, milyen rettenetes mélységeit ismerte meg a valóságnak. Árva gyerekként, intézeti évek szomorúságain keresztül olyan tapasztalatokat szerzett, amelyek örökre beleivódtak lelkébe: „a kívül levő magát szétesztja / elveszítve: benne lobog mélyen / a gyermekkor fényüstorgású / titkokat őrző akácerdejében” – *Szabadulás*; „Miután már / kiszorul belőlünk a víz / ajkaink összeragadnak, örökké / szomjazó sebes sivatag a szánk, / meg-megrándulunk, száraz / ágacskauijakkal menekülő / álmaink után kapdosunk, / tudatunk eszelős hullámcsapkodás” – *Metamorfózis*.

Ez a két pillanatkép is elég ahhoz, hogy átérezzük azt a mélységes megrendülést, amely Baka Györgyi költészetének háttérében sűrűsödik. Egyénisége példakép a szememben, hiszen az a fegyelmélettség, ahogyan ő jelen van az irodalmi életben – mint közösségben –, a közös magány érzését váltja ki belőlem, belőlünk. Szellemi azonosulás ez vagy a sorsközösségnek egy megmagyarázhatatlan mélyrétege? Nem tudom. Mindenesetre közmagányban zajlik mindkettőnk élete; és talán itt húzódnak meg azok az erővonalak, amelyek csöndre és sikolyra kényszerítenek bennünket: „A lét méhének ringatásából / kiszakadva, mintha születésem / még mindig átvérené az eget / hajnalonta, fehérlik a szeretet / szivárgó magzatvize, míg / magába nem ragad a tisztítóvíz – *Létegyensúly*”; „Ebben a megoszthatatlan / elhagyatottságban megtörték / bennem a hála szavai, mégis / hiszem, ha sorsom lefaragja / rólam a fölösleget, nem / veszteség ez, az Ég old és köt, / újjá formál, a hajnali szellő / előcsalogatja azt az illatot, / amivel ölelvé védem átsejllő / fényedet” – *Hazatérő utamon*.

A megérkezés visszafogott örömet, a megtartó reményt is magukban hordozó verssorok már a láttatás elemi erejével mondják ki a legfontosabb emberi és költői érzéseket. Ezeknek elementáris erejű összegzése a *Mint a száalka* című vers:

Aki belesimul az isteni rendbe
a világ rendjéből mint a száalka kiáll.

Csupán két soros alkotás, mégis valami kegyetlen felismerés szintézise. Néma sikoly! A költői lélek kimondhatatlan hullámverése, amelyben egyszerre történik a belső és külső világrend újjászületése. Korunk kritikája is egyben ez a vers, hiszen annyira két pólusú lett a világ, hogy az érzékeny ember – különösen ha költő – tudathasadásig hallgathat csöndes magányában.

Baka Györgyit mégsem kell féltenuünk: felismrte a legfontosabbat, önnön életterének, békéjének megteremtését, amiben ha magányos is, de soha sincs egyedül.

OROSZ MARGIT

ELSÁPADT SZAVUNK

forró és nehéz nyarunk volt
az ősz hozott újabb gondot
a tél-maradástól félek
vigyázlak magamban téged
háború bennem a világban
hiába zörgetjük a rácsot
rajtam zúzmarás tekinteted
elsápadt szavunkon
felhők dideregve sírnak
alant pokol tombol
ferde az ég csillagok hullnak
keserű föld nyeli el
ártatlan szívünk kiáltását.

VÉ SSEY EDE

CSAK CSEND BEN

Csak csendben, ám hallván
bensőd tiszta hangján,
csak szemed lezárva,
lelkedet kitárva,
csak fejed lehajtva,
önmagad megadva,
őszintén, szerényen,
bűnbánatra készen,
erős akarattal,
kereső szavakkal,
csak ha már növekvő,
ég felé törekvő
vágyad mindent áthat,
mondhatod imádat.

TÁNYÉR JÓZSEF

SZEMELVÉNYEK HAJDÚSZOBOSZLÓ IRODALMI ÉLETÉBŐL

Hajdúszoboszló mindig is büszke volt történelmi múltjára, a mai napig hűségesen ápolja a hajdú hagyományokat. Nem szabad azonban megfeledezni gazdag irodalmi-művészeti értékeiről sem.

A legrégebb szoboszlói kapcsolatú egyházi író Szoboszlai Miklós, 1645-ben jelent meg hittani értekezésének gyűjteménye *Loci de creations...* címmel. A városban szolgáló, külföldi egyetemeket is megjáró prédikátorok irodalmi alkotásaikban gyakran a történelmi eseményeket is megörökítették. Ilyen például, ugyancsak a 17. században élt Nógárdi Mátyás. Érsekújvári Karai Orbán hitéletre nevelő költeményeket írt, 1675-től szolgált Szoboszlón. Veresegyházi Tamás püspököt (1684–1686) és a közművelődési tevékenységet is folytató Szőnyi Nagy Istvánt szintén számon tartja a magyar irodalomtörténet. A tudós és író papok közül említésre méltó: Szenczi Szabó János, Csirke Tatai Ferenc, Kocsi Sebestyén István, Lukács István, Sipos József, illetve Szívós Mihály, Szívós Béla apjának munkássága. Lukács István református lelkész 1772-ben született Udvariban. Debrecenben tanult, majd a főiskolán a költészettan tanítója lett, majd könyvtáros, főiskolai senior. Ezt követően 1803-tól haláláig, 1842-ig Szoboszlón volt lelkész. A *Református énekeskönyv*be ő írta az 53., 57., 133-136. sz. dicséreteket.

Ormós András pedig Cskonai Vitéz Mihállyal való kapcsolata révén került be az irodalomtörténetbe. Szívós Mihály (1812–1872) lelkész, Szívós Béla apja, 1843-tól 29 éven át működött Hajdúszoboszlón. Egyaránt írt szépirodalmi és egyházi munkákat. Novellája jelent meg a *Regélő*ben (1838) és az *Ifjúsági Lapokban*, papi beszédei a *Papi Dolgozatokban*. Önálló könyvei: *Gyermekvilág képekben és elbeszélésekben*, *Az ájtatos hölgy*.

1894-ben Hajdúszoboszló díszpolgárává választották Jókai Mórt és Kossuth Lajost. A város kultúrájában az irodalom igazán a 19. század második felében jelent meg. A helyi írók közül mindenképp fontos megemlíteni Fehér Gábort (1862–1932), Péntztáros Istvánt (1857–1910), Bor Jánost (1870–1943) tanár, szerkesztő, hírlapíró, és Szívós Bélát (1846–1912).

A szoboszlói irodalmi múlt jeles képviselője Závory Sándor és lánya, Závory Aranka. Závory Sándor 1842-ben született a Komárom megyei Nagykesziben. A pápai kollégi-

umban volt diák, ahol életre szóló barátságot kötött Eötvös Károllyal. Diplomája megszerzése után gyakorló orvos lett Szoboszlón, majd Kecskeméten praktizált. Ő mutatta be Högyes Endrét Mikszáthnak, akinek kezelőorvosa volt Gleinhenbergben. 1902-ben a stájer fürdőhelyen a tizennyolc éves Szép Ernőt is gyógyította. Závorynak *Emlékezzünk a régiekről* (1904) címmel és *Emlékeim* címmel jelentek meg könyvei. Rendszeres írója volt a *Vasárnapi Ujságnak*, melynek egyik mellékletét sógora, Szívós Béla szerkesztette. Závory Aranka 1885-ben született a városban, apja és nagybátyja hagyományait követve, szintén foglalkozott írással. Első novellái tanárnövendék korában jelentek meg a *Szövétnek* című hetilapban.

A 19. század utolsó negyedében Hajdúszoboszlón is megindult a polgárosodás. Ebben a társadalmi folyamatban nagy szerepe volt az itteni zsidó közösségnek, gazdasági és kulturális téren egyaránt. Műveltségének alapjait itt szerezte Acsády Ignác író, történész és Szép Ernő költő és író. Közéjük tartozott még Kardos Albert, akinek pedagógiai, nyelvészeti és irodalomtörténeti munkássága egyetemes szinten is jelentős. A magyar kultúrát nemcsak tanította, hanem mélyen megélte. Ő volt Tóth Árpád legkedvesebb tanára. Több tanulmányt írt és számos művet rendezett sajtó alá. Titkára, majd főtítkára lett a Csokonai Körnek. Tudós barátai Zoltai Lajos múzeumigazgató és Csüry Bálint nyelvész professzor voltak.

Szívós Béla Hajdúszoboszlón született 1846. május 7-én. Édesapja Szívós Mihály református lelkész, aki 1843-ban Kunmadaraszról került Szoboszlóra, édesanyja Várady Judit. Hírnevét a fővárosban alapozta meg mint hírlapíró, szerkesztő. Itthoni tanulmányai befejezése után külföldre ment, két évig tanult Svájc és Németország különböző tanintézeiteiben. Szoboszlón először református lelkészként szolgált, ezt követően Szentesen (1872) választották meg tanárnak, ahol tizenegy évig tanított. Később Szoboszlón városi tanácsos volt, majd rendőrkapitány. Miután 1893-ban a fővárosba költözött. Általában szépíróként emlékezünk rá, holott szakírónak jelentősebb volt. Talán az etnográfus író méginkább kifejezi irodalmi törekvéseit. Munkásságának jellegzetessége a népművelő írói szerep. A *Vasárnapi Ujság Magyar Gazda* című mellékletét szerkesztette haláláig. Szépírói munkásságában a novella műfaja hozott igazán sikert. Két novelláskötete az *Ócska történetek* (Bp. 1901) és a *Kivesző alakok* (Bp. 1902) írásai pontos és alapos megfigyeléseken, tapasztalatokon alapulnak. A szépirodalom mellett jelentősek a földrajzi, néprajzi írásai, és a természettudományos mezőgazdasági jellegű ismeretterjesztő munkái. Ezek közül megemlítendő *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben* című mű, melynek a Hajdúságra vonatkozó fejezetét Szívós Béla írta.

– Városunk irodalmi nagyjai valójában két nemzedékbe sorolhatók – írja Vida Lajos *Írók, irodalom Hajdúszoboszlón* című tanulmányában. Acsády Ignác és Szívós az apák, míg Szép Ernő, Nikodémusz Károly és Fehér Gábor a fiúk közé tartoznak. A századfordulón és a 20. század első évtizedeiben Hajdúszoboszló kulturális életét, a fent felsoroltakon túl, több helyi író és költő gazdagította, akik fiatal értelmiségiek, tanárok, tudósok, papok, városi tisztviselők voltak. Itt említeném meg Velkey Zoltán, Juhász Sándor, Gerő Dániel, Závory Béla, dr. Fekete László nevét. Gyakran jelentek meg írásaik a *Szoboszló és Vidéke* (1891. márc. 5. – 1911. szept. 6.), illetve a *Független Hajdúság* című lapokban. Előbbi elsősorban szépirodalmi hetilap volt, főszerkesztője Fehér Gábor, aki Hajdúszoboszló első modern, polgári újságírója volt. Itt közölték először Szép Ernő

verseit. A századforduló után aztán népes helyi szerzőgárdának adott megjelenési lehetőséget: Boné Annának, Závory Bélának, a későbbi polgármesternek dr. Fekete Lászlónak. Závory Béla nemcsak verseket és novellákat írt, hanem felolvasóesteket is tartott városi olvasóköriükben, és a Gönczy egyesületben.

Érdekes és értékes költői munkásságot hagyott maga mögött dr. Fekete László, a kiváló jogász, aki a századforduló után került Hajdúszoboszlóra, 1911-ben polgármesterre választották. Költői munkássága közül legjelentősebb az *Irmadalog* című ciklus. 1919-ben a Tanácskormány idején, két társával együtt kivégezték. Pénztáros István főjegyző, a *Független Hajdúság* közvetlen munkatársa volt, a szépirodalmi rovatban gyakran jelentek meg írásai. Főműve az 1907-ben írt *Ördögös Anna boszorkánypere*, amit a *Szókimondó* kulturális havilap folytatásokban közölt.

Pénztáros István Karcagon született 1857. július 27-én. Az elemi iskolát és a gimnáziumot ott végezte. Jogi képzést az Egri Jogakadémián szerzett. Az akadémiai tanulmányai befejezése után 1882-ben került Hajdúszoboszlóra. Előbb Tury Albert ügyvéd mellett joggyakornokoskodott, majd 1888-ban a város rendőrkapitánya, majd főjegyző lett. Irodalmi munkásságát elbeszélései alkották, írásai az *Új Idők*ben és más folyóiratokban jelentek meg. Témái a kor társadalmi életéből vett történetek, valamint Hajdúszoboszló múltjának eseményei. Könyvalakban jelent meg: *Szoboszlói ördögös Anna boszorkánypere*, *Elbeszélés nemes Szoboszló hajdu városa régmúltjából*. (8-r. 82 l.) Hajdúszoboszló, 1907. *Plóhn Gyula ny.* című műve. Az 1848–49-es szabadságharc eseményeit a *Derűs és Borús napok* elbeszélés sorozatban írta meg.

Az ebben az időszakban publikáló írók közül meg kell még említeni Acsády Ignác nevét. Hajdúszoboszlóhoz csak családi kapcsolatok fűzték, viszont több írását lehozta a *Szoboszló és Vidéke*. Egyidőben három lap munkatársa volt (*Pesti Napló*, *aradi Alföld*, *kolozsvári Kelet*), pályáját hírlapíróként kezdte, majd szépíróként folytatta. Drámája Aranyország címen jelent meg, egy regénye a Fridényi bankja, 1882-ben.

Fehér Gábor, a *Szoboszló és Vidéke* szerkesztője elemi iskoláit Hajdúszoboszlón végezte, később a debreceni Református Gimnáziumba járt. Tanári diplomát szerzett, majd az első világháború után Nyíregyházára került, s élete végéig az ottani evangélikus leánygimnázium tanára maradt. Írói munkássága viszonylag későn bontakozott ki. Tudunk ugyan róla, hogy diákkorától írt verseket, egyetemista korában a *Debreceni Főiskolai Lapok* közölte egy elbeszélését és néhány versét. Mint szépíró, a *Napkelet* hasábjain tűnt fel 1928-ban, amikor *A Jenei csodálatos históriája* című elbeszéléssel, sikerrel szerepelt a folyóirat novellapályázatán. Fehér Gáboron kívül Dallos Sándor volt a legismertebb pályázó, a későbbi népszerű író, többek között *A nap szerelmese* és az *Aranyecset* című regények szerzője. Mellettük még Gömöri Jenő, Szakáts László és Váczy József neve olvasható a kiemelt pályázók között. Ilyen mezőnyben sikerrel szerepelni nem kis büszkeség lehetett az addig még országosan alig ismert vidéki tanárnak, aki a hivatalos elismerésen felül – mintegy ráadásként – megkapta Németh László barátságát, vagy legalábbis élete végéig tartó figyelmét és érdeklődését. A Jenei csodálatos históriája nem első írása volt, de ez nyitotta meg a régi szoboszlói életből táplálkozó, népies hangvételű paraszttörténeteinek sorát, amelynek a következő években még jó néhány folytatása akadt. 1929-ben jelent meg *Semmibe ívelő hidak* című regénye. 1941-ben a fronton szerzett tüfuszfertőzés következtében halt meg.

Hajdúszoboszlón az irodalmi életet a sajtón, az irodalmi lapokon túl, az alkotóműhelyek, olvasókörök, függetlenségi körök, iparos körök, bizonyos fokig a dalárdák jelentették. Több olyan estélyről is maradtak fenn beszámolók, ahol dr. Fekete László olvasta fel verseit, vagy az 1910-es évek elején Szép Ernő. Fontos szerepet játszottak a város művelődéstörténetében a polgári olvasókörök. Ezeknek az olvasóköröknek bizonyos politikai szerepük is volt a dualizmus időszakában, például a Kossuth kultusz hagyományának ápolásával. Hajdúszoboszló jelentősebb olvasókörei voltak a VI. tizedi Polgári Olvasókör és a VII. tizedi Bocskai Olvasókör. Az olvasókörök szervezett életet éltek, kulturális tevékenységüknek középpontjában pedig az olvasás, a könyvek megszeretése állt. Ennek érdekében, ha szerényebb keretek között, de saját könyvtár kialakítására törekedtek.

A Hajdúszoboszlón élő Madarász Józsefnek 1935-ben önálló kötete jelent meg Budapesten *Sárguló levelek* címen. Első verseit a *Független Hajdúság* jelentette meg az 1. világháború idején. Részt vett a 2. világháborúban, ekkor írta legszebb szerelmes, istenes és háborús verseit.

1905-ben Hajdúszoboszlón született Végh Piroska, akinek 1933–36 között a debreceni *Kelet-magyarországi Napló*ban jelentek meg versei és tárcái. A 20. század utolsó éveiben vált ismertté Hajdúszoboszlón Gönczi-Madarász Pál irodalmi munkássága. 1921-ben született, apja Madarász József. 1943-ban a Ludovika Akadémián hadnagynak avatták, majd a világháború után feleségével Ausztriába, ezt követően az Amerikai Egyesült Államokba költözött. Amerikában Gönczi-Madarász Pál néven jelentek meg versei. Anyai ágon rokonságot tartott a reformpedagógus Gönczy Pál családjával.

Szép Ernő 1884. június 30-án születet Huszton. Szép Sámuel az apa, tanító volt. A *Dali dali dal* (1934) című önéletrajzi fogantatású írásában idézi fel a Szoboszlón töltött gyermekkori éveit, de hőse nem ő maga, hanem apja, a néptanító, aki nyomorúságában is az emberség és a kultúra hőse, megalázottságában is az emberi méltóság képviselője. Az 1880-as évek második felében érkezett a család Hajdúszoboszlóra. Az apa a Zsidó Hitközség alkalmazottja lett, a felekezeti iskolában tanított, korábban Huszton és Komádiiban tanítókodott. Az elemi iskola után zsidó templom is épült Hajdúszoboszlón 1895–96-ban. A Szép család a Vasút utcában, a zsidó iskola mellett kapott lakást, a mai Rákóczi u. 19 és 21. szám alatt. Szép Ernő a városban járt iskolába, innen a debreceni Kossuth utcai algimnáziumba került, majd miután sem tanulmányi eredménye, sem magatartása nem felelt meg a szigorú apa elvárásainak, fiát Mezőtúrra vitte, a gróf Tisza István Református Főgimnáziumba. 1902-ben Mezőtúron *Első csokor* címen verses füzetet jelent meg. 1903 őszétől a fővárosban élt. 1904-től az *Est Lapokban*, az *Újságban*, a *Népszavában*, a *Kakas Mártonban*, a *Borsszem Jankóban* jelentek meg versei. Majd 1905-től a *Hétben*, 1908-tól az induló *Nyugatban*. A gyermeki naivság mélabús, tiszta hangú költőjeként emlegették. Első igényes verses kötete, az *Énekeskönyv* 1912-ben jelent meg. Hatvány Lajos jóval később, 1957-ben, amikor az *Add a kezed* című kötet anyagát válogatta, ezt írta róla: "Amikor Szép Ernő e század elején rendkívüli tehetségének első próbáit adta, az értők mindjárt tisztában voltak vele, hogy olyan új és eredeti költőre bukkantak, aki bizvást sorolható a *Nyugat* új írói körének legjobbjai közé." E véleményével egyetértett Ady, Kosztolányi, Tóth Árpád, Krúdy, Déry, Illyés Gyula és sokan mások.

Szép Ernő nevét sokáig csak a *Lila ákác* című regénye őrizte, csak a hatvanas években tért vissza a színházak műsorára, könyveit nagyobb gyakorisággal a hetvenes évek közepétől kezdték kiadni. 1988-ban Szoboszló kiadásában látott napvilágot a *Felnőtteknek* című önéletrajzi regénye, melynek minden sora a városról és az áldott gyermekkoráról szól. „A XX. századi Szoboszlót ő emelte be az irodalomba, az irodalmi köztudatba.” Az idősebb kortárs Szívós Béla, pedig a szoboszlói néprajznak szerzett országos ismertséget...”

A Szép Ernő Kollégium 1991 óta viseli a költő nevét. 1996. június 15-én avatták fel Cséri Lajos portrészobrát. Utcát neveztek el róla, valamint évente, a Város Napján, szeptember 2-án kiosztásra kerül a Szép Ernő-díj.

Mindenképpen meg kell említeni Papp András nevét, aki 1966. május 18-án született Mátészalkán. Hodászon nőtt fel, Debrecenben szerzett népművelői diplomát. 1995-ben telepedett le Hajdúszoboszlón. 1987-ben a Debrecen című hetilap közölte első írásait. 1992-ben és 1994-ben megkapta Debrecen Város Művészeti Ösztöndíját. *Szoboszlói szüvenír* (2020-ban a *Látó* című irodalmi folyóiratban jelent meg) című színműve a városban játszódik.

Tatár Éva Ilona költő, újságíró verseivel, a *Szókimondó* helyi kulturális folyóiratba írt cikkeivel, interjúköteteivel írta be a nevét városunk irodalmi életébe. Bieliczkyne Buzás Évát feltétlenül meg kell említenem. Éva néni, a Főnix Versmondókör megálmodója, a hajdúszoboszlói irodalmi és zenei élet meghatározó alakja volt. 1974-től a Magyar Rádió könyvtárában a zenei témák feldolgozásával foglalkozott. 1985-től a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének kutatója volt. Férje, Bieliczky Jó Sándor halála után hazatért, emlékszobát rendezett be, és különleges kulturális tevékenységét folytatva létrehozta az Emlékszoba Alapítványt. Megszervezte a Főnix Versmondókört, amely eleinte az emlékszobában, utóbbi időben pedig a kulturális központ zenetermében tartott rendszeresen irodalmi és zenei programokat. Bieliczkyne Buzás Éva a városra hagyott adományából az idén nyílik meg a Szoboszlói Irodalom Háza, hogy az utókornak megőrizze a szoboszlói, és szoboszlói kötődésű irodalmárok és művészek szellemi örökségét.

Kotaszek Hedvig:
Őszel

FODOR ANIKÓ

MAJD EGYSZER!

Piros ruhában temesettek!
Úgy akarok halni, mint ahogy éltem,
lángolón, forrón,
ahogy zubogott a vérem!
Úgy akarok halni,
hogy nem sírnak felettem.
Nem úgy, ahogy én egykor
sok-sok embert tettemem.
Énekelve, dalolva,
mindig szeretve éltem.
Ne legyen más akkor sem.
Pletykáljanak rosszmájú,
megkeseredett szüzek.
Kulcsolják imára kezüket.
Nem káromlom a fent lakót,
nem is bírálom az örök hallgatót.
Bízom benne, hogy ért s szeret.
Hogy nem ítél,
csak nézi sok-sok tettemem.
S ha majd egyszer szemben állunk,
tudni fogja mit-miért.
Tudni, fogja, hogy hittem benne,
s nem volt felesleges a szeretete.
De mivel az ember gyarló és önző,
piros ruhám legyen a köszöntő,
ha mégsem szeretnének ott fent,
s Belzebub fogna kézen,
s a pokolba vezetne odalent.

VÁNYAI FEHÉR JÓZSEF

MÉLYSÉGESEN MÉLY

– részlet –

A második világháborúban nagyapám munkaszolgálatos, tekintettel előrehaladott korára (ötvenedik évéhez közelít), s behívásakor nyilván azt is figyelembe veszik, hogy az első világháborúban a keleti fronton harcolt, hadifogságba esik, de hazajön. 1944-ben már tudja, hová nem akar menni, ezért Paksnál megszökik az oroszoktól, bujdoskol, egyenruhásoktól távol tartva magát tér haza.

Vince fia fiatalember, a magyar hadsereg tagja, aktívan kiveszi a részét a pokoli eseményekből, nem fél a haláltól, bár egy idő után kénytelen elfogadni, hogy nem a győztesek oldalán áll. Házat vesznek neki Ecsegen, noha még nem állapodott meg, világot látna, kipróbálná erejét. Egy eltávozás során összetűzésbe kerül kislánykorú anyámmal, aki a levetett egyenruha szíjával játszadozni kezd, amit a báty nem néz jó szemmel, megveri. Anyám egész élete során emlegeti a bántalmazást, sohasem bocsátja meg a nála 18 évvel idősebb Vincének, amit tett.

Ég a világ, a két férfi távol a háztól, de élni kell valahogy. Akkora a szegénység, hogy tűzgyűjtáshoz kórokat szednek az árokparton és a mezőn, a számartövis gyűjtősnak jó, a kiszáradt fa tüzelőnek. A szalma vagy a napraforgó szára és tányérja a kemencében nagyon nagy kincs, de alig akad belőle. Cecin nem fog ki a munka, kendert áztat és megszövi, a sín mentén gyalog viszi eladni az endrődi piacra, oda-vissza harminc kilométer.

A legendárium szerint a Lepke nevű lova felnyeríti az istállóban, amikor István megérkezik a második háborúból. Az állatot éppen úgy megviseli a mostoha sors, mint az embert, Lepkét kiadják munkára, amíg az öreg távol van, de nem bánnak jól vele, a szuszt is kihajtanák belőle. Anyám olykor felidézi, hogy a néglylábút ostorral véresre verik, vemhét veszti.

Ám néha Lepke sem tűri tovább a stresszt, és furcsa lehet, de hajlik a féltékenységre. Nehezen szerzik vissza az igából, otthon is munkára fogják, amit szívesebben végez, hiszen mögötte baktat a gazda. Viszont egy alkalommal, amikor kislánykorú anyám körülötte sertepertél, megrúgja, szerencsére nem végzetesen. István ölbe kapja kis Ilonkát és szalad vele a konyhába – amit Cecitől kap, azt nem teszi ki az ablakba.

Aztán mégis úgy alakul, hogy a család elhagyja Pusztaecseget, időben valahol a második világháború végén, vagy inkább utána járunk. Kisilonka hét-nyolc éves. Először Endrőd külterületén, az Öregszőlőben húzzák meg magukat, Ceci testvérénél, öccsénél, Istvánéknál, akit én jóval később Pista bácsinak szólítok. De miért adják fel a nem éppen úri negyedre emlékeztető Szartost, az öt hold földet, a kis tanyát? Olyan idők járnak, hogy a földbirtokos, akinél bérlők, egyik napról a másikra elveszti vagyont, pontosabban elveszik tőle, így aztán a területen nem lehetséges tovább a magángazdálkodás sem. Minden rossz, ami a társadalmi rendszerváltozásból következhet, eléri őket, nincstelenek, földönfutók lesznek.

Öregszőlő ideiglenes helyszín, szívesen látott vendégek, Cecília szülői háza, eredeti otthona, de több család befogadására nem alkalmas. Szóba kerül Décs, a Szarvashoz közeli pusztta, a középkorban falu, amely a Maróthy-család birtoka, majd a törökök alatt elpusztul, templomának tégláiból építik a szarvasi és a gyulai fürdőt – nagyapám elmegy szétnézni, de végül nem állapodnak meg. Fölibratkoznak egy listára, amelyen a Tolna megyébe költözni hajlandókat toborozzák a kitelepített svábok helyére, aztán mégis maradnak, a másé nem a miénk. Inkább harmadosok lesznek a Gyomától pár száz méterre található tanyán, mellette folyik a Hármas-Körös, sőt a közúti híd sincs messze a ványai út mentén.

A hosszú épület egy óráse, anyámék a hátsó traktusban szállásolnak el. A kockaköves, majd később leaszfaltozott út az éles kettős kanyarral és az átvágott holtágmedrekkel, bágeregdröckkel, a háttérben fiatal erdővel olyan, mintha egy későromantikus filmet forgatna a láthatatlan rendező. Első benyomásra élhetőnek néz ki a táj, de a rabszolgasors nem szépíti meg a valóságot. Nehéz itt talpon maradni, egy harmados kilátásai nem túl rózsásak, nincs esély, hiszen a megtermelt érték nagyobb része mindig a főnöké, a tulajé.

Kisilonka szalaggal játszik az út mellett, közel a kettős kanyarhoz. A piros krepp-papírból készült szalag végét botra kötözi, úgy szalad vele a mezőn. Gyoma felől lovas fogat érkezik, a bakon férfi és nő, úgy néz ki, férj és feleség. A kanyarhoz közeledve a fogat megáll, a fejkendős asszony odainti Kisilonkát. Kislányom, menj be és mondd meg anyukádnak, hogy ne engedjen itt szalagosat játszani, mert megijednek a lovak és megbokrosodnak, annak aztán nem lesz jó vége.

Kisilonka összerезzen, eszébe sem jutna, hogy kedvenc időtöltésével bárkinek súlyos károkat okozhat, mindenesetre sarkon fordul és beszalad a tanyába. Mire Cecivel visszatér, a kocsisok a másik kanyaron is túl, így aztán elmarad a párbeszéd. Summa summárum, nem játszhat többet ilyet az út mellett, legfőljebb csak sokkal hátrébb, az erdő mögött.

Anyám azt sem felejt el sohasem, hogy a gyomai-ványai út árnyékában találkozik először fiatal apámmal. És az sem biztos, hogy ez a legeslegelső eset, hiszen Pusztaecsegen láthatják egymást olykor-olykor.

Szartos tanya és Ködmönös, apám apai családjának eredeti lakhelye légvonalban sincs több pár kilométernél. Anyámék tanyája ott is közel a kövesúthoz, s bár apámék akkor már régen Dévaványán, a Bíbic úton élnek, gyalog és kerékpárral vissza-visszajárogat az ősi fészekbe. Mint ahogy most Gyoma felől kerekedik Ványára, s jól megnézi magának a szőkehajú, kék szemű kislányt, aki a tanyaudvaron szaladgál. Anyám sokkal

később nem csinál titkot belőle, hogy neki is feltűnt a fekete hajú siheder, aki drótszamaráról sűrűn befelé tekintget.

Csetébe a negyvenes évek vége felé kerülnek, amely Dévaványához közeli puszta, amolyan átmenet a tsz-központ és az urasági major között. Évtizedekkel később Szottyos, akihez a traktorja miatt járok szántatni, térképet rajzol nekem Csetéről. Emlékszik mindenre, ott töltötte a gyermekkorát, házakat skiccel telekhatárokkal, fát, facsoportot, erdőt, kutat, dűlőutat, név szerint szomszédokat, húsz-harminc családról tud.

Fő profil a kertészkedés és a gyümölcsös, alma és szilva mosolyog a fákon, a roszsz földtől ennyi telik. Nincs messze a falu, két-három kilométer a központ, gyalog fél óra, bicikkel feleannyi idő. Bejárnak piacolni, vagy hivatalos ügyben a községházára (újabban tanácsháza), a tojást befelé viszik, a sült tököt kifelé hozzák.

Csetének saját iskolaépülete van, anyám ott végzi el a hat osztályt úgy 1950 körül, a falon Rákosi és Sztálin képe. Nem tanul tovább, pedig lenne esze, kell otthon a dolgos kéz, a nyolcat már felnőttként járja ki a hatvanas években, a dolgozók esti iskolájában. Muszáj élni, dolgozni, előteremteni a mindennapi betevőt, az önellátó gazdálkodás legfeljebb csak arra elég, hogy ne haljanak éhen.

Ringló ring az ágon, csirke csipog az ólban, tojásból tészta lesz, sovánka disznóból kevés hús. A helyzet odáig fajul, hogy István és Ilonka elszegődik tsz-tagnak Perjésre, a Gyoma és Körösladány közötti üzemegységbe, Ceci marad háztartásbeli.

Nagyapám marhára szerződik, amit otthon nevelget, passzus a szekrényben, aztán az elszámolással mégis vita támad, nincs mese, fizetnie kell, kész ráfizetés ez a fene nagy kollektivizálás. Nem képes már annyit dolgozni, mint régen, fogytán az erő, két háborúval a háta mögött és a zsigereiben csak lézeng benne az élet, ropognak a csontok, sajognak az ízületek.

Apámnak megtetszik a fiatal, alig tizenhat éves lány, aki egyszerű, rózsás ruhában, fehér zokniban, szandálban sétál húsvétkor a körhintánál, mint a grófkisasszonyok, pedig csak innen, Csetéből.

Jóska keresi a helyét, csak négy osztályt jár, utána cselédnek megy, családfenntartó. Havonta kapja a nagygazdától a komenciót, a mezőgazdasági cselédek természetbeni járandóságát, bődön zsírt, tepertőt, kolbászt, hurkát, szalonnát. Legkedvesebb fiú, mert korán megtanul dolgozni, hozza az ennivalót, rajta kívül kilenc éhes száj várja a betevőt, ha az öregeket is beleszámítjuk, bár igyekeznek mindenkit hasznossá tenni, ne legyenek felesleges kenyérpusztítók. Jóska hajnalban kel, ellátja a gazda jószágait, az aprókat és a nagyobbakat is, csirkéket, tyúkokat, malacokat, lovat, tehenet.

Kemény munka, s ő gyerek még, de bírja, rajta nem fog ki semmi, a lemenő nappal fekszik, és a kelővel kel, költeni se kell, csak nagyon ritkán. Szicíliai hadifogságot megjárt apja köszörűs, törekszik eltartani a családját, de a kölykök gyomra feneketlen kút, mindent elnyel, és kéri a többit. Ványán kívül eljár Komádiba és Okányba is, ahol ismerik, kést és borotvát visznek hozzá, hogy varázsoljon pengéjükre éles élt.

Legtöbbször vonaton utazik, az a leggyorsabb, csak ritkán kényszerül arra, hogy valódi vándorköszörűs legyen, tolja a kerekes munkaeszközét a poros úton egyik falutól a másikig. Módszere az, hogy ahová sűrűn megy, ott ismerős házánál tartja a köszörút, csak ő száll vonatra. Piacozik, vásárol, ezek elmaradhatatlan szereplője a

köszörűs, aki a tömeg szélén pedálozva várja a megrendelőket, öreg nénik köténykébe rejtett konyhai eszközeit.

Ha Mihály finom ujjaival rászorítja a köszörűköre a kicsorbult kést, beindul a jellegzetesen reszelős hang, és csak úgy röpülnek a vörös szikrák a szélben. A bevétel változó, egyszer hopp, máskor kopp, akad úgy, hogy minden zsebe teletömve papír- és fémpénzzel, a súlytól majdnem leesik róla a nadrág, máskor elkerüli a szerencse. Nagy a konkurencia, észnél kell lenni, ügyesen megtalálni a legjobb lehetőséget, és élni az alkalommal, élni és megélni, ahogy lehet.

A pénzre vigyázni kell, mert ami nehezen jött, az is könnyen megy, és ő szeret boros helyeken, kiskocsmákban meg-megállni és elrévedezni pár pohár savanyú lőre mellett. Otthon a kölykök látják rajta, ha kapatos, de azt is megtanulták, hogy olyankor szelídebb, könnyebb tőle kicsikarni ezt-azt, cukorkát vagy egy kis aprót csokira. Józanul komorabb és könnyebben eljár a keze, hiába, nyolc poronty között nem könnyű rendet tartani, megőrizni az apai tekintélyt.

De hiába minden igyekezet, a szegénységből sohasem lesznek képesek végleg kikecmeregni. Nincs az a pénz, amit nem tudnak gyorsan elkölteni, annyi ennivaló, hogy mindennap mindegyikőjük jóllakjon, s a korgó gyomor a békétlenség melegágya. Sovánka disznót vágnak, a tepsik tele sült hússal, hájas tésztával, tepertős pogácsával, bodaggal, de csak néhány napig tart az úri muri, kiürülnek a tálak és az edények, s kezdődhet az egész előlről, küzdelem az éhség ellen.

Kántusnak hívják az ingecskét, amelyet egymásról hordanak el a cseperedő cseméték, csak a tisztasága megkérdőjelezhető, ha a széle alól kivillan a pusztá gyerekpopsi. Bizony, nincs mindegyikőjüknek jó cipője, ruhája, táskája, egymástól kéregetik el, alig várják, hogy hazaérjen az a másik, akinek nagykabátjába bele lehet bújni télvíz idején.

Jóska jó felfogású, gyors eszű gyerek volna, de házi feladatát nincs hol megírnia, felszerelése hiányos, táskája, vagy ahogy ő hívja, bakója kifeslett és lyukas, ruhája nem a legtisztább. Ezért aztán gyakran meggyűlik a baja az egyházi fenntartású intézményben a papokkal, paptanítókkal, az imákat sem fújja kívülről, büntetéseket kap, húzattatik a pajesz, a vonalzó lesújt a körömre. Nem lehet csodálkozni azon, hogy nem szeret iskolába járni, ha teheti, elkerüli, türelmetlenül várja, hogy kiléphessen, s mehessen cselédnek. Azon töri a fejét, hogy igaz lehet-e a tréfa: kenjük be szalonnával az oskola falát, majd megeszik a kutyák...

Viszont a gyakorlatias világban nagyon tanulékonynak és ügyesnek bizonyul, ért az állatok és a növények nyelvén, igen, a növényekén, mert azt tapasztalja, hogy a fa vagy zöldség szebben virul, ha a gondozó szeretettel közelít hozzá, ápolja, öntözi, kapálja. A jószág kezes bárány lesz, ha emberi szóval becézgeti, kutyánál, lónál, szarvasmarhánál mindent el lehet érni, ha sugárzik feléjük a jószándék. Jóska hamar kiismeri magát a természet titkaiban, egész életében használja a hamar megszerzett tudást, sok munkát feccöl a malactartásba és a szántóföldi növénytermesztésbe, de megéri, ebből tartja el a családját. Disznótorozik, maga vágja el a malac torkát, kolbásztöltéstől a tepertő kisütéséig professzionális szinten végzi a dolgát.

Háború után annyira nincs munka, hogy haverjával kerékpárral Pestre megy...

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ

PÉLDÁUL PETŐFI...

És az előttünk tornyosuló
rejtélyek...
Például Petőfi,
pontosabban: halálának
tisztázatlan körülményei.
A titok, amit
megátalkodva őriznek
azok is, akiknek elsőrendű
feladatuk lenne,
hogy fényt derítsenek
az igazságra.
Marad a kérdés:
miért?

TRANSZILVANIZMUS

Erdély örök.
Csak a nézőpont,
ahonnan szemléljük,
változik folyton.

BŰN ÉS BŰNHÖDÉS

Bevallottam a bűnöm,
amit el sem követtem.
Bocsássátok meg nekem.

KARDOS M. ZSÖTE

LENGŐ LÉT

Nincs testem az árvaságban,
hideg csillagok hullanak.
Kötelektől szabadulva
lengő lét, szálló madarak.

Mire megjössz, néma leszek,
csenedesebb minden halottnál,
kiterítve köd-mezőkre,
tollpihe sóhajom ágján.

Időmön túl, mélybe zuhan,
ott nyugszik el végre fényem,
ahogy tenyeredbe kúszik,
rég felejtett szívverésem.

KANIZSA JÓZSEF

A RÁNCOK TENGERÉN

Apámra emlékezve

Ha kezedet nézem
Homlokodat látom
Ha homlokodat nézem
A kezedet látom

Csak nézlek s gyengén
Fogom remegő kezedet
S a ráncok tengerén
Apám: látom a szemedet

RECENZIÓK ÉS VERSEK

CSONTOS MÁRTA

FELBONTOTT LÉTKÉPLETEK

Gondolatok Kállay Kotász Zoltán L.É.L.E.K. című kötetéről

Kállay Kotász Zoltán új könyve már a címével is felkelti az érdeklődést, mintha azt a feladatot kapná az olvasó, hogy az íróval együtt fejtsse meg a titkot – mi is rejtőzik a *L.É.L.E.K* mélyből felhozott fekete dobozában?

Igaz, a 14. fejezetben valamiféle nem igazán egzakt módon körülírható, inkább gondolatébresztő választ kapunk a megfejtéshez: *Lehetséges Életek Egyetemes Könyvtára*, vagy még inkább *Lehetséges Életek Egyetemes Kísérlete*, s hogy mindez pontosan mit takar, akkor válik számunkra világossá, amikor az élet értelmére egy emberi sors életeményeinek megismerése során keresünk és találunk magyarázatot.

Baka Flórián életútja egyértelműen igazolja, hogy amit magaddal viszel identitást életed során, az vagy te, s ha azonosulni tudunk gondolatainkkal és érzéseinkkel, az pont azért van, hogy az emlékeink ne vesszenek el. Az identitástudat felnyit egy burkot, melyben én-élmények vannak, s a felszínre kerülő traumákat úgy kell kezelni, hogy megváltoztatjuk az emlékeinkhez való viszonyunkat.

„A lélek szabadságharca az élet”, olvashatjuk már a nyitó lapon Gál Éva Emese tollából; a lélek, mely a testtől független absztrakt fogalom, és ha igazán beleérzően akarunk fogalmazni, nem túlzás azt állítani, hogy az Úr sugarainak atomnyi szikrája.

Kállay Kotász Zoltán sok éves barátságra hivatkozva indítja el a zsidó származású Baka Flórián, a nagyszerű mesélő történetét a rehabilitációs osztályról, ahol Flórián agyvérzést követően kap utókezelést. A betegség, majd annak következményeként a főszereplő halálát követő temetési intézkedések leírása egyfajta keretet ad a történetnek, és kiemeli a szerző érintettségét, szerepének fontosságát egy emberi életút felelevenítésében. Azt is megtudjuk, hogy a szerző Flórián 85. születésnapjára tervezte a kötet átadását, amit a hirtelen halál akadályozott meg. Már az első fejezet záró soraiban nagyon frappáns összefoglalást olvashatunk, annak az igazságnak a megfogalmazásával, mely Flórián egész életét irányította. „...a harcosok a harcban érzik igazán jól magukat, a békével nem tudnak mit kezdeni, a békébe szoktak belehalni”.

Nem tudni, mennyi személyes élményanyag van a szerző életéből a regényben, hiszen jóval fiatalabb, mint Baka Flórián, de ennek talán még sincs annyira nagy jelentősége. Baka Flórián életeseményei arra utalnak, hogy az emlékezet előhív és megőriz történeteket, s azt is megmutatja, hogy minden trauma gyógyítható, ehhez csak arra van szükség, hogy múltbéli tapasztalatainkat az emlékezés során képesek legyünk manipulálni.

A regény karakter-orientált módszerrel tárja elénk a deklaratív emlékezet eseményekre és tényekre fókuszáló képeit, ami úgy párosul a szemantikus emlékezettel, hogy tárolni tudja tudásunkat és ismereteinket a világról. Kállay Kotász Zoltán megközelítésében „minél jobban közelítünk a jelenhez, annál könnyebben bezavarhat a jelenvalóság! A valóság, ami az irodalomnak legalább annyira ellensége, mint barátja”.

Az epizodikus felidézés nagyszerű példája a *Terített durchmars* című fejezet, amelyből megtudjuk, hogy a 40-es évek közepén vagyunk, s amikor kártyázás közben bejelentik az újvidéki légiriadót, majd egy bomba becsapódása komoly károkat okoz, széttöri a berendezést, szétszóródnak a kártyalapok. Flórián apja a törmelékek közül kiszedegetve a kártyalapokat, biztos nyeresé tudatában gyilkos humorral jegyzi meg, nem ugyanaz a győzelemtudat, mintha rendesen végig tudta volna játszani a partit.

Az 1944-es év sötét dátum Flórián számára, zsidó származása miatt ő is gettóba kerül, megrázó számára a gödörbe dobált halottak látványa, majd később az égetés, főként amikor a kemencébe még élő embereket is bedobtak. A borzalmak felidézése Anna Janko *Kis népirtás* című kötetének szörnyűségeit juttatja eszembe. A túlélést követően szükségszerű az alkalmazkodás Flórián számára, a kommunista pártba való belépés is. (Ez a fejezet számomra is nagyon életszerű, a 70-es években én is ismertem egy Kardos elvtársat, aki egyfolytában azt hangsúlyozta, hogy „a jövő nemzedékének kiművelt emberfőkre” van szüksége.)

Flórián és a környezetében és életvitelében meghatározó szereplők a maguk igazi valóságában jelennek meg előttünk, köszönhető mindez a mesteri karakterábrázolásnak. Mint korábban említettem, eldönthetetlen, Kállay Kotász Zoltán mennyi saját élményanyagot töltött a fejezetekbe, és azok mennyire tekinthetők saját életére vonatkozóan autentikusnak. Azt hiszem, Albert Camus nagy igazságot fogalmazott meg, mikor kijelentette, hogy egyetlen önéletrajzi momentumot megörökítő író sem ábrázolja magát pontosan úgy, mint amilyen. A szerző a hős belső konfliktusaira, viselkedésváltozásaira fókuszál, hiszen ezek alakítják, módosítják a történések menetét. A karakterorientált ábrázolás pedig nagy hatással van az olvasóra, mivel így könnyen kötődés alakul ki a főhőssel. (Egyébként a korszakra jellemző gondolkodásmód és a mindennapi eseményekre való reagálás élénken él az én emlékezetemben is, hiszen én is a 50-es évek elején születtem.)

Kállay Kotász Zoltán Flórián szájába adja az emberi lét lényegének egy esszenciális problémáját is, mely örök kérdés számunkra: „Csodálom azokat, akik hisznek, de én nem tudok... A világ jóságában, a szeretet erejében nem tudok, de a tervezettségben és a lelkekért folytatott harcban igen.”

És valóban, a lélek is fejlődik, akárcsak a test, de ez soha nincs szinkronban a testi változásokkal. Ahogy Arnold Anzenbacher német filozófus fogalmaz, az emberi szellem csak a test világában, a való létben valóságos, de a szellem a vitális lélektől való elválasztottsága miatt anyagtalanná vált.

Számos példát találunk a könyvben arra is, hogy mi történik akkor, amikor az ember morális értelemben rosszul cselekszik, hogyan válik az egyén eseteként hajlamai játékszerévé. A kapcsolat-történetek Flórián visszaemlékezéseiben egy retrospektív fejlődési modellt ábrázolva a múltból indulnak, onnan haladnak előre, s élete úgy alakul, ahogy a lelkek kísérik az életben, az élet pedig maga a lélek kísérlete. Kállay Kotász Zoltán a lélek fejlődését kíséri végig kötetében, így jó szívvel ajánlom minden, a témára érzékenyen reagáló olvasónak, főként azoknak, akik a szabadság megvalósításának lehetőségeit kutatják, ami valójában a filozófiai értelemben vett determinizmussal szemben áll, de azoknak is hasznos olvasmány, akiket érdekel az önkifejezés igénye, a kulturális haladásban való részvétel lehetősége. Ennek értelmében József Attila *Levegőt* című versének néhány sorát idézem befejezésül: „De jogom van / és lélek vagy anyag / még nem vagyok s nem oly becses az irhám, / hogy érett fővel szótlanul kibírnám, / ha nem vagyok szabad”.

Kállay Kotász Zoltán, L.É.L.E.K, Cédrus Művészeti Alapítvány, 2023.

AKNAY TIBOR

HA ELJÖN

Elmúlt ez a nyár is, akár a többi.
Ment, ahogyan jött. Hirtelen.
Kora tavaszban izzott fel heve,
feltéve, ha jól emlékezem.

Most pedig? Szombaton még nyár volt,
olyan igazi, hamisítatlan.
Vacogva ébredtem másnap,
és szidtam rokonát gondolatban.

Igazi gondom, persze, nem ez,
hanem a fránya, gyorsuló idő,
s hogy milyen lesz, ha eljön az a nyár,
és kié a következő?

FÖLDESDY GABRIELLA

„AZ EGYSÉG BURKA MEGHASADT!”

Tornai Xénia IDEÁT című kötetéről

Két éve, 2022-ben vehettük kézbe Tornai Xénia első verseskötetét, amely *A Mindenség húrjai* címmel jelent meg a Rím Kiadó gondozásában. S máris megszületett a második kötet, a még talányosabb *Ideát* címet választva a benne lévő 70 versnek. A kötetet ezúttal a Cédrus Művészeti Alapítvány adta ki Zsigmond István pasztell tónusokban pompázó akvarelljével a könyv borítóján. A kötet előszavát Baranyi Ferenc írta, aki rendhagyó módon barátjának, szövetségesének tekinti a versek íróját, ami több, mintha egyszerűen költőtársának nevezné, és aki „két éve ’tagja’ már” Baranyi személyes kánonjának.

A 70 költemény itt is öt ciklusra oszlik, mint az első kötetben, így jelölve meg az egyes versek témájának összetartozását, illetve elkülönülésüket, bizonyos csoportba rendeződés lehetőségét nyújtva. A kötet címadó verse (*Ideát*) az egyik legvilágosabban megfogalmazott vallomás az „ideátnak”, vagyis a földi létnek megpróbáltatásairól, bukatairól, aminél „boldogabb világot” a vers szerzője mégsem ismer.

Tornai Xénia költeményei különböző forrásokból táplálkoznak, annak csak egyik eleme a spontánul kitörő érzés, amelyet választékosan, érzékletesen fogalmaz meg olvasója számára, ám legalább ilyen mértékű az intellektuális háttér, a filozófia alapos ismerete és nem utolsó sorban a hálából írt versek a családtagoknak, költőtársaknak (Két verset ír Baranyi Ferenchez, egyet mesteréhez, Horváth Ferenchez). Még tágíthatjuk a merités körét a Villon iránti tiszteletével, több verse is idézi a villoni balladák sajátos formáját ajánlással a végén (*Vali anyó balladája; Ballada a férfiakról*). Jelentősek a bibliai, mitológiai hivatkozások (*Ádám és Éva; Philemon és Baucis*), a költőelődök ihlette versek (*Francesca szerenádjá; Tatjana kócosan; Miért?; A végén*) és a zene igézetében fogant költemények (*Meditáció; Valcer*). Csak találgatni lehet, hogy a Badacsonyi szőlőse által ihletett szonettnek spontánul jutott *A napfény íze* cím, vagy a Szabó István által rendezett *monstre film* címét kölcsönözte hozzá a szerző.

S mindezek a reminiscenciák nem vágató szabadversekben mutatkoznak meg, hanem legtöbbször kötött szótagszámú klasszikus versformában, hexameterekben, néhol jellegzetes anapsztusokban vagy jambikus lejtésű tízes, tizenkettes sorokból álló négy-

soros versszakokban. Emellett találunk képverseket (*Madártetem; Gyertyaláng; A kő magánya*) és játékos módon szerkesztett formai bravúrverseket is. Ilyenek az azonos szókezdő betűvel írt *Szomoróda*; a tölcseért formázó *Üvöltés* és a csupa egytagú szavakból álló gyászvers Berkes József halálára: *A pillanat fénytörése*.

De hogyan is állnak össze a kötet költeményei egységes egésszé, hogyan adják a versek egymásnak a stafétabotot? Ha ezt megfeyjtjük, alkotójuk műhelytitkaiba pillanthatunk be, ellesve költői dilemmáit, kitartó érzéseit, visszatérő gondolatait. A kötet öt ciklusa ad némi magyarázatot mindekre, hiszen az első tematikája az idő körül forog. Keresi mind az eltűnt időnek, mind a jelennek és a jövőnek (múlt, most, majd névvel szerepeltetve *Az Idő lovai* című költeményben) elkötelezett igaz szerelmet, próbálja megfogni a megfoghatatlant (*Eltűnőben*), vagy a végtelenbe kitolni a reggeli ébredés vízióvá növesztett perceit, de sejteti a földi világba születés euforikus érzését, ahogy tragikumának megélését is (*Ébredés*).

A második ciklus *A Múzsák tánca* címet viseli, ahol a címadó vers a kilenc ókori múzsát mutatja be, mint ihlető alkotótársakat. S itt kapnak helyet a szerző ars poeticáját tartalmazó költemények (*A pesti bárd; Poétalélek; A király védelmében*) büszkén hirdetve a klasszikus verselés ma is létező időszerűségét, az el nem kötelezettség parancsát, a visszhangtalanság fájalmát, sőt az ürességtől való félelmet, amikor kimondhatatlan valami (*Elnémult szavak*).

A *Botladozva* ciklus az „ideáti” miértekre keresi a választ, köznapi fájalmak, a bűnbeesés ordító szégyene vagy a kudarcok elviselhetetlensége kiált a versek sorai közül. (*Tévedés; Miért?; Van az a szégyen; A lét peremén*). A *Mindenség szerelme* negyedik ciklusa szinte teljes egészében a megélt élet szép pillanatait őrzi, és a földi szépségekért való hála, a sorssal való megbékélés, az embertársak felé nyújtott szeretet, törődés igenlése hatja át (*Gyermeki áldás; Himnusz nyáridőben; Bájoló; Anyavágy*). A befejező *Beavatás* ciklust egyértelműen a filozófia uralja, kezdve a reinkarnáció felmutatásával (*Beavatás*), majd néhány filozófusra fókuszál (*Platónt meghaladni; Filozófusok csendje*), a *Bacchus és a tao*-ban pedig a kínai Lao-ce intelmeivel találkozhatunk. Végül elvisz bennünket egy már-már földön kívüli éteri létbe, hogy kétségbeejtő evilági problémáinkból mi is egy elképzelt világba menekülhessünk, mondjuk a Gulácsy Lajos festőművész által teremtett világhoz hasonlóba (*Na'Conxypanban hull a hó*).

A kötet böngészése közben felfigyelünk arra a jelenségre, hogy Tornai Xénia minden vers után feltünteti a keletkezés dátumát, odaírva az évet, hónapot, napot, néha a napszakot is. A költemények 2021 vége és 2024 első hónapjai között keletkeztek egymástól függetlenül, és csak a nyomdába kerülés előtti időszakban „rakta sorrendbe” őket szerzőjük a saját tematikája szerint, mégis olyan az egész, mintha megírásuk közben már meglelt volna a ciklusok koncepciója. Pedig mindez csak a szerkesztés bravúrja, költői tudatosság, hit a versek mágikus erejében, abban, hogy minden mindennel összefügg.

Hogy az olvasó a kötet rejtett szépségeiben, választékos nyelvezetében elmerüljön, többször is át kell olvasnia a kötetet, újra és újra meg kell merítkeznie a klasszikus verslábak zenéjében, és hagyni, hogy a sokszor archaikus vagy hapax legomenon kifejezések (nyí; hangicsál; eidosz; önbűn; szívzilánkom; szikra-szívtva) többszöri olvasásra elérjék agyának receptorait. Másrészt, hogy felfogja e költészet mélységeit, nem szokványos építkezését.

Többször átolvasva a kötetet, azt hihetnénk, hogy alaposan megismertük a versek szerzőjét, mindent tudunk róla, mintha legbensőbb titkait is elárulná a sorok között. Felnőtt fiához több költemény is szól, férjének, édesanyjának is szán egy-egy hálaverset, de sokkal több a saját belső énjét kivetítő őszinte tárulkozás. Végül úgy érezzük, ha be is léphettünk egy rövid időre Tornai Xénia aurájába, ő közben mégis megőrizte egyéniségének szelíd báját, titokzatosságát, ami még további vallomásokra, újabb költői versformák létrehozására fogja sarkallni érzésem szerint.

Tornai Xénia: Ideát. Budapest, Cédrus Művészeti Alapítvány, 2024. 141 p.

ISTENES TIBOR

ÉL KELL ÉGNEM

Én nem, én nem, én nem,
Hanem az énem ami most szétesett.
Még nem, még nem, még nem,
Előbb ell kell égnem, sorsom megítéltetett.

Morpheus ült a valóságra,
Pikkelyek pattantak szertesét,
A titkokból színek hangjai lettek,
Képekké rezzent a szent beszéd.

Megszűnt az idő, pára a perc és kód a jövő,
Meztelen testté válik a szellem,
Atomot lüktet az öltözködő.

Azt hitted száraz valód a lényeg,
Szabályok kerete a megfogható,
De a fán a külső máz csak a kéreg,
A tested a burok, mi eldobható.

El is dobod, hiába félted,
Tűnő kép csak a délibáb,
Hiába loholsz, hiába hajtasz,
Tűzön ég el a mániád...

GERESITS GIZELLA

MÉGIS HARANGOZTAK

Jegyzetek Szlovéniából, Bence Utrosa Gabriella novelláskötetéről

„Meggyőződésünk, hogy kisebbségi irodalmak a világon mindenhol [...] nyelvmegőrző, nemzetmegtartó szereppel bírnak, s egy közösség öneszmélését, identitástudatát erősítik” – olvashatjuk Bence Lajos *Írott szóval a megmaradásért* című monográfiájában, amely már 1994-ben megjelent. Azóta verseskötetek, prózai művek sorakoztak fel a tárgyilagos józansággal, méltányossággal megírt nagymonográfia mögé – nem kevés bizonyító erővel. Sőt, nyelvészeti konferenciákon a lingvisztika írástudójának, Kolláth Annának, a Maribori Egyetem magyar nyelv és irodalom tanszéke tanárának sürgető szavai is felhangzanak: „... kultúránk meg- és átörökítésének, valamint tovább építésének eszközeként, tudjuk, felelősségünk óriási. Akkor is, ha többségi létben akár egynyelvűként élünk, de még inkább akkor, ha egyfajta kisebbségi kétnyelvűség az életformánk. [...]”

Erős igazságok a fentiek, mert „erős várunk” a szellemi Jó Örökkévalója, „erős várunk a nyelv”: múltat őriz meg tartó tradícióink védelmében, s jelenbeli „életképesség”-re is tanítva újít meg... Mi emelné jobban a kisebbség anyanyelvi és emberi presztizsét, mint a szépirodalom, amely közösségében oktató-tanuló, beszélt nyelvként átélhető, s mindennapi küzdelmeink pihenőszigetén írott szóként megidézhető. Ezért kell gondoskodnunk arról, hogy a szlovéniai „tavasz-várás”-t követő nemzedék érdemes írásai periodikában továbbra is megjelenjenek. S ahogyan kultúrnemzetek birtokán szokás, e művek majd önálló kiadványokként közzé tétessenek, sőt, az arra érdemesek megérhessek második kiadásukat is. A szlovéniai magyarság szépirodalmában ily módon minden szellemi továbbmozdulás a megszakítatlan Jelenlét erejével teremtené meg belső szerves fejlődésének folytonosságát. Talán erre gondolhatott Czine Mihály professzor is 1996-ban a lendvai Bánffy-Központ kávézójában, mély sóhajtással: „Hallom a panaszt: nincs múlt és nincs tradíció. De van múlt és van hagyomány!” – szólt emelt hangon, s szokása szerint nyomatékosan tagolva sorolta a neveket felfedezettjére, Bence „Lalira” tekintve... Akkor még nem tudtuk: Bence Lajos költő, irodalomtörténész művei, fenti nagymonográfiája, Szemes Péter esztéta tanulmánykötete, mindezek a már létező hagyomány letéteményesei, a zalai–muravidéki irodalom fogalma már testvérvilágok egységét és komplexitását tükrözi! (L. Szemes Péter: *Rendületlenül – Írások a zalai–muravi-*

déki irodalomról, *Pannon Tükör könyvek* sorozat, 2014) Szemes Péter, a *Pannon Tükör* kritika-rovatának vezetője, a lap főszerkesztő-helyettese a muravidéki magyar irodalom 50. évfordulóján így biztat és figyelmeztet: az „asszimilációt prognosztizáló jóslatok ellenére a muravidéki irodalom bizonyította életképességét. [...] a muravidéki magyar irodalom megérdemli, hogy legyen egy igazi folyóirata, és bátorítom a szerkesztőket az évi négyzeri megjelenésre. Ez nem pénz, hanem elhatározás kérdése”. (*Rendületlenül*, 69. o.)

„Győzni a vészen tudnak-e szavak?” (*Sylvia Plath*)

Valóban, a kisebbségi kultúraalkotók megérdemlik a figyelmet a többségi társadalom gazdától mind a könyv- és folyóirat-kiadás, mind az ismerethordozó elektronika területén! Többek között azért is, hogy a kisebbség írói, költői a jelenlét erejével teremthessék meg a folytonosságot az anyanyelvi líra és epika történeti fejlődésében. Annál is inkább, mert Muraköz szlovéniai magyarjainak szépirodalma jócskán kinőtte már az elszigeteltség és hagyomány nélkülség állapotát. Itt élt például Szomi Pál, a mikszáthi anekdotizmussal induló novellista, meseíró és műfordító, akinek tematikai, esztétikai kezdeményezése valóban hagyományteremtő erővel, megújító bőséggel nyert kiteljesedést Bence Utrosa Gabriella kisprózájában. Az író 1994-től ugyancsak meséivel jelentkezett (*Visszahozott szép karácsony*, 1994, *Ki lakik a sötétben?* 1996, *Egy kis makk története és más mesék*, 2003), s miként Szomi Pál, elbeszéléseivel vált ismertté: az 1994-es gyűjteményes kötet után önálló kiadásban jelent meg 1999-ben *Mégis harangoztak* című novelláskötete. Majd az anyaság keresztútjainak bejárása során az írónőt bizonyára a gyermeknevelés pedagógusi tapasztalatai motiválták: a *Karácsonyi varázslat* címváltozatú elbeszélésből magyar-szlovén koprodukciós filmjáték született 2000-ben. (Gyermek-játékfilm: *Visszahozott szép karácsony*)

Bence-Utrosa Gabriella első anyanyelvének diplomásaként, szerb–horvát, valamint magyar nyelv és irodalom szakos tanárként (Janus Pannonius Tudományegyetem, BTK) műfordító, miként volt Szomi Pál. Mindezen túl Muraköz horvát anyanyelvűjeként bírósági szaktolmács is. Életek, sorsok határhelyezetei tárultak fel előtte, látva is–megélve is, naponta érintette meg őt a drámaian kemény valóságok közege. Minden együtt az alkotáshoz. Az író-házaspárok egymást gazdagítva inspiráló kettőse is adva van Bence Lajos költő és irodalomtörténész személyével. (Művészi létállapottá erősödő, naponta egymást kontrolláló-újító élettapasztalatok és termékeny megvitatások élet-házába tekinthetünk, amikor művészpárok alkotói munkájára gondolunk: Babits Mihály – Tanner Ilona–Török Sophie; Weöres Sándor – Károlyi Amy; Vas István – Szántó Piroska; Szabó Magda – Szobotka Tibor egymást inspiráló kettősei.)

Vegyük most kézbe a magyar kispróza kiemelkedő alkotásának könyvét, a *Mégis harangoztak* címűt, ezt a nem felejtendő novelláskötetet! A hamuszínű borítón semmi más, „csak” a kötet cím keresztalakban elrendezett fehér betűi: *Mégis harangoztak*. A címadó novella világa nyer így kétszeres hangsúlyt, s az egyik megrendítő történet öngyilkos valóságára irányítja figyelmünket. A harangoztak ige a kegyeletadó harangszóval kissé a szakralitás közelében tartja az olvasót. S íme, maga a keresztalak terjeszti ki jelentését a kötet rokon világaira, és kohéziós erejével emlékezetünkbe rendezi a

személytelen hatalom elesettjeinek, megnyomorítottjainak sorát. És ekkor talán lassan elének úsznak Pilinszky szavai: „Milyen lesz pusztulásom? / A föld elárul. Magához ölel. / A többi kegyelem.”

Mind az öngyilkos angol költő, Sylvia Plath fenti címadó soraival, mind Pilinszky igazságközeli, feloldozó szavainak súlyával idézhetjük meg Bence-Utrosa Gabriella kisprózájának halálközeli, tragikus tartalmait. Valóban pusztuló világok jelennek meg itt: a mindennapiság kisvalóságai, a kisvárosi és falusi élet mélységi s felszíni drámái. A kötet mindegyik (tizenhárom) novellája a kiszolgáltatottság természeti-társadalmi létközegében mutatja fel az emberi esendőségben feltáruló kisvilágok heroizmusát. Ugyanakkor e szövegek igazságai élesek és kemények, mint lerakott kövek láttatják, hogyan ne tovább, s miféle szakadékokat kell kikerülnie az embernek. Itt rejlik e novelláskötet aktualitása! Itt érlelődik csendben a bölcs gondolat hatalmába vetett reménység, az igenlő válasz a kérdésre: „Győzni a vészen tudnak-e szavak?”

Garai László recenziójában (*Kiért is szól a harang? – Pannon Tükör 2003/3.*) a következőképpen világítja meg a karakterek ön-és létértelem-keresésének keserű pszichológiáját: „[...] elfojtásköteg terhével vergődnek a létezés hol abszurd, hol meg realiztikus helyzeteiben Bence Utrosa Gabriella rövidprózáinak meghatározó alakjai”.

Valóban, a kötet szövegei legerőteljesebben az erőszak áldozatainak szociológiai és lélektani mikro történéseit tárják fel, s a bemutatott életek kezdő és záró szakaszai, mint kemény pántok tartják össze a közöttük kavargó-összeomló valóságokat – a katarzisz tisztító erejével...

I. „Mindenkit váratlanul ért a halálhír”

2015-ben másodszor került kezembe a *Mégis harangoztak* című kispróza-kötet, s újraolvassva a novellákat tekinthettem bele az emberábrázolás pszichológiájának éles fényű tükrébe, gyönyörködhettem itt a műfaj sokoldalú esztétikai konvex-lencsésén át abban, hogy alkotója milyen gazdagon gyűjtötte egybe a nyelvi megjelenítés színeit. Szavai nemcsak magához vonzották Mikszáth Kálmán, Móricz és Kosztolányi tekintetének telt fényeit, hanem egybeszötte sajátjának gazdag színekével is, a megújított műfajiság jegyeivel (dokumentumnovella, hangjáték; műnemeknek komplexitását ötvöző; metaforikus és szimbolikus kispika stb.). Íme, a címadó novella egyik jelenetézése az elbeszélő reflexióival:

„Harangoztak. Olyan hihetetlenül hátborzongató volt a látvány, hogy csak méltatlankodni tudtak rajta csodálkozva a falubeliek, mit sem érve. A ház mögötti tóka szinte teljesen kiszáradt, hiszen már jó ideje nem esett eső. Tulajdonképpen hogyan is tudott elfulladni olyan sekély vízben, olyan nagyon sekélyben, amelyben még egy gyereket se fenyeget életveszély, hát még egy felnőttet! De úgy látszik, Ilona ángyinnak eltökélt szándéka volt, hogy véget vet az életének, azért feküdt bele arccal abba a kis pocsolyába. Azért erőszakolta ki mindenáron a halált, azért tett olyat, amit korábban ő sem tudott megérteni. Lehet, hogy mindezek ellenére motoszkált a fejében egy nyugtalanító gondolat, hogy vajon kiharangozzák-e? Lehet...

Harangoztak. Mégis harangoztak. Szomorúan kongott a hangja, de Ilona ángyi ezt már nem hallotta.”

A súlyosan terhelt életeknek és kimeríthetetlenül gazdag nyelvünknek egymásból teremődését szemlélhetjük itt; a kötet novelláinak stílusa ezért tükrözi életes erővel a posztmodern próza lírai telítettségét is. (*Tűzet szító szél, Vizet, mert elégek!*) A kompozíciós megoldásokban, e posztmodern kispika töredékes szerkesztésmódjában szinte érzékelhető a régió emberi életeinek fájdalmas törekenysége. A Mura vidéken élők által jól ismert és elszenvedett valóságok finoman kimunkált jelzés töredékeiben tragikus drámaiság feszül... Közelmúlt és történelemmé váló jelen torlódik egymásba, magánemberi és közösségi-politikai szakadékok buktatói fölött bukdácsolnak gonoszak, jók és közönyösek, miközben élettörténeik fátyomos sorssá szövődnek. A kötet tizenhárom novellájának mindegyikében – egy kivételével – a végzetén úrrá lenni nem tudó embert ábrázolja a novellista.

Az első öt novella cselekménye a magára maradottat állítja a történesek középpontjába, amint testi-lelki megtörtetésében, társas szerepeitől és kapcsolataitól megfosztva néz szembe létének, védett-szokványos mindennapjainak még nem ismert igazságaival. A *Tűzet szító szél* a legtragikusabb valóságot tárja fel, a megrontott én-identitásnak, sőt, csoportidentitásnak önpusztító és egymást ölő erőhatásait ábrázolja. A cím szavai ösképeket idéznek és sejtetik: itt a tűz a rossz irányt vett szenvedélyek jelképe, a szél pedig a tudatalattinak ellentétes szellemi és démoni effektusait testesíti meg. Maga a Rossz „szít” rossz tüzet: a fiatalok lelkében-testében a drog és a szex tölti ki a hitetlenség és eszménynélküliség ürességét. A történet központi alakja a drogos szerelmétől magára hagyott művelt lány, aki látva segítő-javító törekvéseinek kudarcát, könyveit égetve felégeti otthonát, s lángjaiban önmagát...

A megelőző négy novella valóság sorozatának tragikusan „logikus” lezárása ez az ötödik, hiszen itt az életnek és az énnak nemcsak egyetlen szegmense sérül! Nemcsak a test és a lélek ösbizalma szűnik meg (*Ébredések és álmok, Galamb a léggömbön*), nemcsak a lelkiismeret oltódik ki (*Elmenni vagy visszajönni nehezebb?*), nemcsak az anyagi és érzelmi egzisztencia omlik össze (*Vizet, mert elégek*), hanem bekövetkezik a teljes önfeledés, és a végtelenen megbomló én pszichózisa viszi pusztulásba az embereket. Átlépik a határt, a rosszabb-mint-a-halál határát...

Galamb a léggömbön című hangjáték, ez a tragikusan szép novella-etűd a magyar novellisztika új útján született, a prózába lehelt poézis képi és lírai gazdagságával. Nem metaforikus novella, nem parabola, a költői hatású szimbólumok mégis úgy szövik át a történeket, hogy egyszerre vannak természeti jelenlétükkel az eseménysorban, s egyszerre közvetítenek láthatón túli sejtelmeket. Tenger-dagály a víz elsodró veszélyeivel, léggömb, várandós anyák, menekülő galambok – végtelen a feszültség! A szökőár elől menekülő várandós anyák „léggömbszerűen kerek has”-ának látványához asszociálja az író a riadt, menekvő galambok képét, így a novellaszerkezet több pontján feltűnő riadalmuk a veszélyt megelőző lélekmozdulásait is tükrözi. A galamb egyben a termékenység, az élet megújulásának ikonja, amely a tisztaság, az ártatlanság, a béke és reménység archetipikus képeivel együtt a veszendőbe sodródó emberi jót, szépet is tükrözi. A szerencsétlenség atmoszférája egyre sűrűsödik: az emberi lélek és test iszonyata oda-vissza vetül a galambok „rémület”-ébe, s az emberi egzisztencia magánya „csend”-

dé váltan hal bele a természeti történésekbe... Különös, tragikus szépséggel ragyog át mindez a galamb és a léggömb ikonikus képének párhuzamán: „Aztán hangos pukkanással durrant el a nagy, gömbölyű léggömb, semmi egyebet, csupán döbbenetet hagyva maga után. A galambok rémülten elrepültek, majd elcsendesedett a környék”, s maradt magára a házban a szülni, vetelni „készülő” édesanya. Íme, ami összetartozott, mindaz halálosan szétválik – a „gömbölyű léggömb”-has és a benne hiába óvott kicsiny élet. Elszáll a félnék galambreménység...

Figyelemre méltó a kötet novelláinak kontextusba rendezése is. Az első novella, *Ébredések és álmok* példázat az emberi sors kifürkészhetetlenségéről. A gondoskodó, gyermekeit szerető édesanya betegsége mint sorsszerű, késleltetett végzet jelenik meg az életveszéllyel küzdő testben, s ideiglenesen csillapítható pszichoid félelemként a lélekben, depresszív gondolatokként az elmében. Létének minden szintjét destruktív hatalmak rombolják: szinte szétválaszthatatlanul szövődnek egymásba a társadalmi-politikai és a természeti-biológiai-lélektani determináció erői. Mintha vallatósóban vagy bíró előtt állna az operáció narkózisából ébredő beteg: „Egek! A nő fölém akar hajolni. Biztosan rá akar majd beszélni, el akarja mondani világos érveit. Tudtára kellene minél előbb adni, hogy nem alkuszom, hiába fáradozik, nem engedek, nem vallok be semmit!”

A kötetnyitó állapotrajz beteg asszonyában a létbizalom és a hit gyengeségét, majd hiányát látjuk. Végül a záró novella nagyevő–nagyívó férfiában a vegetatív létszinten megélt önkontroll-vesztés tragikus következménye tükröződik (*A harangozó búcsúja*). A kötet-egész is így ad példázatot a sokféle mértékvesztésről és eszmények nélküliségről, azoknak halált hozó okozatairól – üres, fekete lappal elválasztott két novellafüzér tükrében. A kötetnek mint műegésznek hídszerkezetét így tartja össze két pillér, kezdet és vég, átmeneti gyógyulás–újjaszületés, majd halál, test és lélek esendőségének életútján...

II. „Mégis harangoztak. Szomorúan kongott a hangja, de Ilona ángyja ezt már nem hallotta”

A kötet fekete lapon túli világát, amint utaltunk rá, kétféle mértékvesztés, két halál, két harangszó övezi: az első *Mégis harangoztak*, s a kötetzáró mű: *A harangozó búcsúja*. Az első harangszó a hivatal személytelen hatalmának áldozatát, egy magányos, idős asszonyt temeti. A második harangszó halottja önmaga mértéktelességének áldozata, egyben tükröképe egy faluközösség tradicionális életmódjának, vegetatív örömeinek.

Alkotói üzenet rejlik a kötet írott lapjai közé befűzött üres, fekete lap némaságában, és a lapot megelőző, majd követő valóságkörök elkülönítésében is. Mi lenne más mindez, mint a rossz megjelenítésével jóra intő emberi sors tanúságtétele! Ami az első rész műveiben elsősorban léttükrözés, határhelyzeti létdiagnózis, itt, a második részben már történelem – két gyászmisére hívó harangszó között. A *Váratlan látogató*, e félig víziónovella példázat arról, milyen gyorsan elfelejtjük halottainkat a békeidőben, új életünkbe már vissza sem tudjuk fogadni őket. Majd megismerjük a *Meglapulva a kerítés mögött* gonosztevőjét: a rossz hatalmat kiszolgáló ember maga az Ecce homo diabolicus! (L. feljebb). Ezt követően a Gazdag Márton igazságában a *Mégis harangoztak* mellett az egyik legösszefogottabb és legegységesebb novellaszövegben a békeidők „tolvaj”-nak

tekintett, de mégis becsületes, dolgos gazdáját látjuk, aki önbíráskodás útján szolgáltat igazságot magának a manipulált, modern kisajátítás világában. Találkozunk a háborús Boszniából nyugatra emigrált „hazátlan” férfival, aki majd lélekben találja meg bizonytalan szabadságát (*Mirza, a hazátlan álmodozó*). Megismerjük Szíriuszt, az értelmi fogyatékos fiút, „az úr kerékpáros királyá”-t, mint a közöny s emberi gonoszság céltábláját és megsiratni való áldozatát. S mindaz, ami összefogja e közösségi-emberi és alkotói felelősséggel kimunkált szövegeket, nem más, mint a *Látszólag nem történt semmi* világában: megmérettetnek a sorsերők a Véletlen és az emberi Tudatosság, a Jóság és Gonoszság szigorú mérlegvonásával...

Intézkedések, ítélezések személytelen mechanizmusában, a hivatal működésében is Gonosz erők nyilvánulnak meg – figyelmeztet a novellista. A hivatal mítosza megjelenik Gogol, Dosztojevszkij, Csehov csinovnyikjain át Franz Kafka sérült lelkű, szabadságukban korlátozott kisemberein keresztül Kosztolányi Dezső kisepikájában, majd a posztmodern novellisztikában is. A hivatal gépezete a *Mégis harangoztak* című novellában szabályok mechanikus árendjével ugyanúgy embertelenül működik, mint Kosztolányi hivatal-mítoszaiban. A *kulcsban* és a *Fürdésben* is láthatjuk, hogy a kishivatalnokot fogva tartja az adminisztratív igazgatás önmozgása. Velük ellentétben Ilona ángyi magányos és együgyű nagyon, de mégis megdöbbenő a hasonlóság: eltérő motiváltsággal ugyan, de mindkettőjükben él a végrehajtó hatalom mindenhatóságának és megdöntetlenségének hipotézise! Csak Takács belülről, Ilona ángyi pedig messziről és kívülről érzékeli a hivatal hatalmát – az előbbi fizetésért szolgálva-alázva szenved, az utóbbi pedig nagy semmiért gyötrődik halálra. A modern hivatal a 20–21. században is tartja hadállásait a valóságban, ezért a szépirodalomban is: Örkény István és Bodor Ádám, Dragomán György prózájában nyomot hagyott a diktatúrák ködös homályával, föld alatti és erdő-labirintusaival, fenyegető, megfellebbezhetetlen üzeneteivel, ahogyan Muravidék hatósága leveleivel ijesztgette halálra a naivul becsületes „Ilona ángyi” -t...

Majd elérkezünk a hivatalmítosz rokonvilágába, a háborús parancsuralmi rendszer önmagát túlélő valóságába. A *Meglapulva a kerítés mögött* című novella főszereplője a lelkét-becsületét veszített „feljelentő”, az ő gonosztetteit és sorsát ábrázolja az epizód egy öregasszony elbeszélésének tükrében:

„Jába kopog, uram, úgysem nyitják ki – szuszogta, majd még közelebb lépett hozzá, és egy kissé halkabban folytatta –, tudja, egészen megvakult az öreg, már hét éve teljesen vak. Meg nagyot is hall, de lehet, hogy egészen süket!

[...] No, amikor kitört a háború, akkor aztán végképp kimutatta a foga fehérjét! Olyan gonoszságokat követett el, amikről még beszélni is hátborzongató. Embereket jelentett fel és hurcoltatott lágerbe, táborokba, ahonnan aztán már senki sem tért vissza. De nemcsak egyes embereket, hanem egész családokat vitetett el. A házukat aztán kifosztotta, ellopott mindent, ami csak értékes volt. Felfegyverkezve járta a falut, és akiről úgy vélte, hogy egy kissé görbe szemmel nézett rá, az már másnap el is tűnt a faluból. Jó, ha csak egyedül őt cipelték el, és nem az egész családját! És képzelje – mondta suttozva –, ölt is! Az ám, gyilkolt! Nyolc embert ölt meg, de lehet, hogy többet.”

A „meglapulás” novellája a háborús bűnök témakörébe tartozik: a lélek nélkül „legetve élő” kisember testi-lelki romlásának következményeivel szolgálja a parancsuralmi rendszer hatalmasait. Az alapszituáció és a teljes jelenetezés egyszerű és életszerű: az

Amerikából először hazaérkező, még ismeretlen fiatalember – a háborús bűnös és a megerőszkolt asszony fia – s a szomszédbeli öregasszony véletlenül találkoznak egymással a kapu előtt. A magas kapu mögött rejtőző öregember sötét múltja dialógusukban tárul fel, s e párbeszéd ad keretet és szövegágyat az idegen belső monológjának is. A novella eseménytörténete egyértelművé teszi: a színen meg nem jelenő többszörös gyilkossal, háborús bűnössel – aki még kollaboráns sem volt, csak meglapulva „jelentgetett” –, maga a Gonosz tör be a történelmi folyamatokba, újra és újra. Ez antitheophania! – gondolhatjuk. Napjainkban, a mindennapivá vált terrorizmus jelenében a gonoszságot még inkább úgy definiálhatjuk, mint a politikai hatalom birtoklása és felhasználása egyes emberek vagy csoportok elpusztítására, hogy igazolják – és ezáltal elfedjék – gyilkos-hatalommániás énképük torzultságát. Ennek érdekében alkalmaznak fizikai vagy ideológiai erőszakot (l. Kelet-Európa egykori szocialista államai). Az olvasóban ismét felismerhetővé válik: mindennek bátor tudatosítója, elfedett igazságok feltárója a szépirodalom! (L. Orwell: 1984; Örkény István: *In Memoriam dr. K. H. G.: Isten hozta, őrnagy úr!*; Darvasi László: *Vándorló sírok*; Bodor Ádám: *Sinistra-körzet*, stb.)

Mint jól látható, a Bencze Utrosa–novellák gondolati centrumába helyezett életfilozófiai tanulságok különös módon utalnak az emberi egzisztencia Karl Jaspers-i tételére. Az eredetileg pszichológusként praktizáló filozófus rámutat arra, hogy létezésünk nagy igazságai csak az ún. határszituációkban élhetők át és érthetők meg. Ezek: küzdelem, szenvedés, halál, bűn. Bence-Utrosa Gabriella életes tanúságtétele létünk határhelyzeteit állítja a művészi ábrázolás középpontjába, hogy a megjelenített életek tanulságainak aktualitása újra és újra megérintsen bennünket. Újra és újra felismerjük, hogy a ma emberének még nagyobb szüksége van arra, hogy szembesüljön mulasztásaival és rossz döntéseivel azért, hogy megtanulja egymástól elválasztani a Jót és a Rosszat. E kispikába tömörített történetek a példázat erejével hatnak: ha nincs belső tartásunk, vagy azokat csak körülményeink és betanult szerepjátékaink határozzák meg, akkor belső feszültségeink s felkészületlenségeink miatt lelki tartópilléreink könnyen megroppanhatnak. Test és lélek hídjai szét is törhetnek e határhelyzetek bármelyikében...

„Törvényünk háborús még”, de reménykedjünk: mégis tudnak „győzni a vérszen” a szavak. A közeledő Rossz felé „Megállj!”-t kiáltó szavak... Reménykedjünk, hogy a Szeretet, a Jóba vetett Hit erejével egyre inkább gyengül a gonoszság lélekvírusa...

Kotaszek Hedvig:
Gyulai tükör

MŰFORDÍTÁSOK

MARIA HÎNCU-PATANCHON

KÖVEK ÉS ESŐK

Petőfi Sándor emlékére

A felhőkön túl esőtől érintetlen vonalak
remegő csillagokat csendesítenek
biztató ígéreteket hoznak
és új hangokat régi katedrálisok harangjaiból

a nosztalgiáktól szaggatott égbolt vásznai
háborúkat győzelmeket homokszemeket szórnak
azokra a kövekre melyek mellkasukon harmatpajzsot viselő
álmodozók állhatatos hitéről tanúskodnak

megjavított szívek az élet második esélyével
messziről felismerik hőseiket kezét fognak
könnyedén haladnak át az időn a legszebb hangokon
mint egy selyem kifutón

Maria Hîncu-Patanchon (Franciaország), költő, műfordító, egyetemi tanár. Moldáviában született 1981-ben. Az irodalomtudományok doktora. Francia, román és spanyol nyelven jelentek meg versei.

VIOREL MUREȘAN

A SÁRGA HÁZ

Vincent ma hajnalban kiment egy kopasz dombra
hogy birtokba vegye búzaföldjét
mint egy éneklő rigó fészkében
remegő kézzel
melegítette a csillagok sugarait
mezítláb járt, mint egy vidéki öreg
a harmattól még nedves porban
és a madarak fölötte engedték el
ürüléküket
fekete napraforgót dézsmáltak
egy feltört fejből
haladt előre
mély lyukakat ásva szeme fényével
a csupasz hegygerincen
ahol néhány órával később alva találtam
hangyákkal borított fejjel
a nap belefulladt egy festett tóba
egyik szárnyát még megmozgatta

*A verseket fordította
Balázs F. Attila*

Viorel Muresan, költő, esszéista és irodalomkritikus. 1953. április 1-jén született Ulmeni községben, Máramaros megyében. A kolozsvári Babeș-Bolyai Tudományegyetem filológiai karára járt.

FOLYÓIRATSZÁMUNK SZERZŐI

Aknyai Tibor (1944, Érsekújvár) – író, költő, fotóművész.

B. Mihály Csilla (1977, Szatmárnémeti) – költő. A kolozsvári BBTE vallás–néprajz szakán végzett. A Magyar Művészeti Akadémia díjazottja volt 2016-ban. Verseik, égi pásztorok című kötete hét év verseit tartalmazza. Budapesten él és dolgozik tördelő-grafikusként és korrekorként.

Babos Boglárka (1988, Budapest) – református lelkész. Nemrég kezdett írással foglalkozni. Eddig egy alkalommal jelent meg írása a Palócföld folyóiratban. Budapesten él.

Baka Györgyi (1951, Budapest) – költő. A Szombathelyi Tanítóképző Főiskola könyvtáros-népművelő szakán szerzett diplomát, hosszú ideig népművelőként és könyvtárosként dolgozott. Hét verseskötete jelent meg. Tagja a Magyar Írószövetségnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. 2017-ben Érd Megyei Jogú Város Művészeti Díjjal tüntette ki. Érdben él.

Balajthy Ferenc (1946, Mór) – költő. Eddig közel húsz könyve jelent meg. A Vörösmarty Társaság tagja. Legutóbbi kötete, a Kettőskereszt, amelyben összegzi eddig verseinek legjavát. Elsősorban a Vár című folyóiratban olvashatjuk nevét. Székesfehérváron él.

Balázs F. Attila (1954, Marosvásárhely) – költő. 1990-ben Pozsonyban telepedett le, ahol szerkesztő volt több lapnál, és a Madách Kiadó menedzsere. 1999 és 2001 között a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának az elnöki tisztjét töltötte be. 1994-ben létrehozta az AB-ART Kiadót, amely 25 év alatt közel 900 címet adott ki. Többek között a párizsi Európai Tudományos és Művészeti Akadémia, a magyar és a román írószövetségek, valamint a Magyar PEN Club tagja. Rangos irodalmi díjakat kapott világszerte. 25 nyelvre fordították.

Benke László (1943, Újvárfalva) – költő, író. A Hét Krajcár Kiadó vezetője, a Magyar Írószövetség tagja.

Bodnár László (1970, Sátoraljaújhely) – költő. Első versei 1989-ben jelentek meg szülővárosa közeleti lapjaiban (Újhelyi Körkép, helyi krónika). Majd több irodalmi folyóiratban publikált. 2020-ban Sátoraljaújhely Város Önkormányzat Közművelődési Díját vehette át. 2024-ben Váci Mihály-díjat kapott. Tagja a Kazinczy Ferenc Társaságnak, a Váci Mihály Irodalmi Körnek és a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Több önálló könyve jelent meg. Sátoraljaújhelyen él.

Botos Katalin, Prof. Dr. (1941, Nagyvárad) – közgazdász, gazdaságtörténész. Professor emerita a Szegedi Tudományegyetemen. Fő kutatási területei: pénzügyek, nemzetközi gazdaság, gazdaságpolitika, 1945 utáni gazdaság-és eszmétörténet, gazdaságetika. 1990-ben parlamenti mandátumot nyert, az első demokratikus kormány pénzügyi államtitkára, majd tárca nélküli minisztere, 1992-től a második kormányzati ciklusig az Állami Bankfelügyelet elnöke volt. 1994 után visszatért a tanári hivatáshoz. Ritka kivételként, három tudományterületi doktori iskolájában (jog, történelem, közgazdaságtan) tanított, ebből kettőnek évenként a vezetője is volt. Éppen ez az interdiszciplinaritás ad munkásságának sajátos színezetet. Tagja a MTA Köztestületének, az European Academy of Sciences and Arts-nak és a European Business

History Association-nek. Publikációs tevékenysége széles körű: számos könyv és tanulmány szerzője. A Magyar Köztársaság Középkeresztjének kitüntetettje.

Csák Gyöngyi (1950, Kisvaszar) – költő, novellista, drámaíró. Kaposváron tanított, nyugdíjba vonulásáig igazgatóhelyettesként dolgozott. Versei, novellái és drámái számos folyóiratban jelennek meg. 2010–14 között rendszeresen szerepelt a Fúzió Rádió irodalmi műsoraiban. Tagja a Magyar Írószövetségnek. Legutóbbi kötete: Futókor (2020). Kőbányán él.

Csontos Márta (1951, Győr) – tanár, költő, közíró, irodalomtörténész. Tagja a Magyar Írószövetségnek, a Szegedi Írók Társaságának, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának és a Vörösmarty Társaságnak. Mértékadó folyóiratokban publikál verseket, recenziókat és tanulmányokat. Legújabb kötetei: Látószögek (2018), „Zászló a szélben”, Transzcendencia és küldetésstudat Reményik Sándor költészetében (2020), Carpe diem-kísérletek, versek (2021), Futómadártávtal (2023). Sándorfalván él.

† **Debreczeni Tibor** (1928–2024) – író, drámapedagógus, tanár. Beregi református tanítócsaládból származik. A magyarországi amatőr színjátszás országos szervezője volt évtizedeken át. A református Károli Egyetem Tanítóképző Főiskolai Karának – nyugdíjba vonulásától kezdve – tanára volt. Írói, pedagógiai munkásságáért 2001-ben Karácsony Sándor-díjat, előadóművészi tevékenységéért 2003-ban Csokonai-díjat kapott.

Finta Éva (1954, Beregszász) – József Attila-díjas költő. Volt kirakatrendező, tíz évig foglalkozott képzőművészettel, festéssel és grafikával. Tizenegy évet töltött a felsőoktatásban (sárospataki tanítóképző), nyugdíjazásáig. 12 önálló kötete jelent meg. Legújabb könyvét 2021-ben a Magyar Napló adta ki Noé bárkáján rózsát címmel. 1990 óta a Magyar Írószövetség tagja. Sárospatakon él.

Fodor Anikó (1978, Siófok) – költő. Húsz éve foglalkozik versírással. Többnyire szabadverseket ír. Antológiákban jelentek meg eddig versei. Legutóbb a Csongrád városában megjelenő Szarnypróbalgatók című antológiában olvashatjuk verseit. Tagja a Magyar Orvos Írók és Képzőművészek Körének és a Csongrádi Irodalmi Alkotókörnek. A Föveny című folyóirat is gyakran helyet ad írásainak. Jelenleg Perkátnán él.

Földesdy Gabriella – irodalomtörténész, színháztörténész. Az ELTE Bölcsészkarán magyar–könyvtár szakot végzett, 1986-ban színháztörténetből doktorált. Egykoron Bácskában élték címmel 2012-ben jelent meg családörténete, 2016-ban pedig a Herczeg Ferenc kalauz (monográfia). Színházi kritikái 2014-től jelennek meg folyamatosan. Ennek összegzéseként Őt év színikritikái 2014–2019 címmel adta ki újabb kötetét. Tanulmányai középpontjában Csiky Gergely, Herczeg Ferenc, Madách Imre, Ambrus Zoltán és Bánffy Miklós áll. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek.

Geresits Gizella – költő, író, irodalomtörténész. A bölcsészkarai tanulmányok elvégzése után (1965) egy zalai gimnázium és Göcsej-Hetes dombjai-mezei adtak számára irodalmi indítást és életeret. Varga Lászlóné dr. Geresits Gizella ma már nyugdíjas pedagógus, akit több mint négy évtizedes

példaértékű elhivatott oktató-nevelő munkájáért tisztelnek nagyon sokan. Nemcsak a szűk pátriában, hanem országosan is. 2024-ben egyik tanítványa, Perlaky Stéber Ferenc képzőművész könyvéhez írt alapos, elemző bevezetőt, amelyet a Rim Könyvkiadó adott ki. Lentiben él.

Istenes Tibor (1972) – Art'húr-díjas költő, író, esztéta, az Art'húr Irodalmi Kávéház szerkesztője. Alkotásai a Litera-Túra Irodalmi és Művészeti Magazin, a Börzsönyi Helikon, a Hetedik.hu és a Lenolaj Irodalmi és Kulturális Műhely, a Palócföld irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat oldalán, valamint különböző antológiákban jelennek meg rendszeresen.

Kanizs József (1942, Zajk) – költő. Több mint ötven könyve jelent meg. Évtizedekig a Krúdy Gyula Irodalmi Kör titkára volt. Számtalan irodalmi folyóiratban jelentek meg írásai. nemrég jelent meg Zöld Oázis, Ékszer Zala című kötet. Kőbánya díszpolgára. Tagja a Magyar Nemzeti Írószövetségnek. Budapesten él.

Kardos M. Zsöte – író, költő, szerkesztő, 1949-ben született. Költeményei elsőként nyomtatott formában, irodalmi magazinokban, folyóiratokban jelentek meg. Négy önálló kötet van, emellett számos antológiában szerepelt. Az Art'húr Irodalmi Kávéház rovatvezető szerkesztőjeként végzett munkájáért 2017-ben Art'húr-díjjal jutalmazták.

Kenyeres Mária (1973, Mezővári) – költő, író, újságíró, tanár. A kárpátaljai Magyar Fáklya irodalmi-képzőművészeti stúdió vezetője. Rendszeresen publikál magyarországi és kárpátaljai folyóiratokban. Könyvei: Szivdobbanások (2009), Számkivetve (2016). Kállón él.

Kovács Sándor (1954, Eszény) – Magyar Örökség-díjas helytörténész, pedagógus, honismereti író, útikönyv szerző, idegenvezető, tolmács, fotós, szerkesztő, a Kárpátaljai Szövetség volt vezetőségi tagja. Kárpátalja történelmi és földrajzi nevezetességeinek elismert szakértője. Eddig 15 könyve jelent meg, három másikban pedig társszerző volt. Száznál is több publikációja jelent meg. 14 kétnyelvű térképet készített. Két filmet forgatott Verecke a honfoglalás kapuja és Ahol a Tisza születik címmel. Jelenleg Budapesten él. Először publikál a folyóiratunkban.

Lajos Nóra (1977, Püspökladány) – író, költő, irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, tanár. A Debreceni Egyetemen szerzett magyar szakos tanári oklevelet, majd ugyanott 2013-ban PhD (doktori) oklevelet summa cum laude minősítéssel. 2011-ben megalapította az Irodalom21 – A debreceni magyartanárak lapja című kiadványt, amelyet 2016-ig egyedül szerkesztett. Versei, novellái, drámája, esszéi jelentek meg számos belföldi és külföldi folyóiratban. Publikációi száma eléri a 300-at. Állandó szereplője a Versmaratonnak. Legutóbbi kötetei: A gyermekkor tenyerén (verszociográfia, 2022), Fehér szektor (novellák, 2022). Bella István-díjas, Tokajban Kishordó-díjat kapott.

Lencsés Károly (1976, Nyíregyháza) – költő, író. Rendszeresen publikál a hazai irodalmi folyóiratokban, és számos teremtőlíri orgánus is közölte lefordított írásait. Versei több antológiában szerepelnek. Legutóbbi verseskötetei: Karok (2022), A-tól V-ig (2023). Túl az életem című novelláskötete tavaly jelent meg. 2023-ban költői munkásságát Dugonics András Irodalmi Díjjal ismerték el.

M. Fehérvári Judit (1962, Debrecen) – magyar–történelem szakos középiskolai tanár, szakvizsgázott tánc- és drámapedagógus, történész, író, költő. Az utóbbi hét eszten-

dőben Uppsalában tanított magyar irodalmat. Számos folyóiratban publikál, jelenleg 12. önálló kötete kiadás alatt áll.

Madár János (1948, Balkány) – költő, könyvkiadó, újságíró. A Kelet Felől című irodalmi folyóirat alapító főszerkesztője; a Muravidék, Új Tanú szerkesztője. A Magyar Írószövetség tagja; a Magyar Újságírók Közössége alelnöke; a MŰK irodalmi tagozatának vezetője, a Magyar Nemzeti Írószövetség elnöke, Balkány város díszpolgára, József Attila-díjas és Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas alkotó. Budapesten él.

Mártonfi Benke Márta (1958, Kunszentmárton) – festő, művészeti író. A Magyar Újságírók Közössége művészeti tagozatának vezetője, a Magyar Múza képzőművészeti rovatát szerkeszti. Rendszeresen vesz részt egyéni és csoportos kiállításokon, a Vésárhelyi Őszi Tárlaton többször szerepelt képeivel. Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjas. Kunszentmártonban él.

Miklós Péter (1980, Szeged) – eszme- és művelődéstörténész, habilitált doktor, a Kodolányi János Egyetem címzetes egyetemi tanára, a Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Ösztöndíj Programjának ösztöndíjasa. Modern kori magyar eszme- és művelődéstörténettel foglalkozik. Ezen témakörben két tucat könyve jelent meg. Legutóbbi kötete idén került kiadásra Nemzeti szemüveg címmel, amelyben a Magyar Nemzet hasábjain megjelent esszéi és kritikái kaptak helyet.

Oláh Tamás (1944, Budapest) – költő, író, szerkesztő. Hosszú álom címmel 2010-ben adta közre első verseskötétét. Ezt 2011–2018 között, évről évre újabb könyvek követték, 2019-ben pedig megjelent válogatott verseinek gyűjteménye Elérem az elérhetetlen címmel. 2018-ban Magyar Arany Érdemkereszttel ismerték el munkásságát.

Orosz Margit (1956, Miskolc) – költő, tanár. Több kötetet jelent meg. Évtizedekig Bánhorvátiban tanított magyar szakos tanárként, ahol jelenleg is él. Kazinczy Gábor irodalmi hagyatékát kutatja. A település nemrég díszpolgári kitüntetésben részesítette. Talán az sem véletlen, hogy Orosz Margitot a Bán-völgye poétájának nevezik. A Magyar Nemzeti Írószövetség tagja.

Péter Erika – költő, író. 2004-ben jelentek meg első művei. Felnőtteknek és gyermekeknek egyaránt ír. Számos irodalmi folyóiratban, antológiában, valamint gyermekmagazinokban olvashatók versei, prózái. Több kötete jelent meg. Békéscsabán él.

Pozsgai Györgyi (1954, Szolnok) – költő, író, műfordító, tanár. Az ELTE magyar-orosz szakán, majd a BME közoktatási vezető szakán végzett. A Terézvárosi Szaközépkolában tanított évtizedeken át. Több, mint tíz könyve jelent meg (versek, tanulmányok). Tagja a Magyar Írószövetségnek, a Kazinczy Ferenc Irodalmi Társaságnak, a Váci Mihály Irodalmi Körnek. Budapesten él.

Pósa Zoltán (1948, Debrecen) – József Attila-, Szellemi Honvédelem díjas, Péterfy Vilmos-, Rát Mátyás életműdíjas, a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjével kitüntetett író, költő, irodalomtörténész, újságíró, a Magyar Nemzet nyugdíjas főmunkatársa, a Magyar Írószövetség választmányi, a Keresztény Kulturális Akadémia rendes, a Magyar Művészeti Akadémia köztestületi tagja. Máté fiával Budapesten és Balatonföldváron él. Legújabb kötetei: Az ezerkededik, avagy az első éjszaka, (regény, 2019), Jászolbölcsöd trónusánál, (válogatott versek, 2019), Péterek és Júdások, (elbeszélések, 2020), Trianon (versek, esszék 2020), Mítoszok és ikonok

(tanulmányok, esszék, 2020), Pirosbahajol a félelem (dráma, 2022)

Sajtos Orsi (1976) – tanító, drámapedagógus. Írásai jelentek meg a Vár és a Confessio hasábjain. Budapesten él.

Stók Lajos (1960, Visk) – vadász, író. A középiskola elvégzése után a helyi kolhozban dolgozott különböző munkakörökben. Kisinyovban elvégezte a varrógépszerelési technikomot (1983–84-ben). Dolgozott erdészként és vadászként is. Az 1980-as évek végétől rendszeresen jelennek meg vadásztörténetei az ungvári Kárpáti Igaz Szó című hetilapban. 2019-ben jelent meg az első vadászati témájú könyve. Vadásztörténetek az erdős-Kárpátokból címmel. 2023-ban jelent meg a Vadásztörténetek és helymegnevezések a Visk környéki Avas-hegységből című könyve, amelynek a Magyar Újságírók Közössége székházában volt a bemutatója.

Sz. Kárpáthy Kata – pedagógus, újságíró, hallgató, a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság tagja. Kárpátalján él. Tanulmányait a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán magyar nyelv és irodalom szakon végzi, emellett a Debreceni Egyetemen levelező tagozaton szociálpedagógiát hallgat. 2018-ban csatlakozott a Kárpátalja, ma hírportál csapatához, 2019-től a Beregszászi 7. Számú Általános Iskolában is dolgozik.

Szentgyörgyi László (1957, Erdőszentgyörgy) – költő, újságíró. Szentgyörgyi (eredeti nevén: Király). Újságírással az 1989-es rendszerváltás után próbálkozott. 1997-től főállású újságíró. 1997–2004 között az Erdélyi Napló, 2004–2008 között a Polgári Élet munkatársa, 2009–2012 között a marosvásárhelyi Központ című hetilapot szerkesztette. Jelenleg is itt dolgozik. Első verseit 1977-ben jelentette meg az Igaz Szó szépirodalmi folyóirat. Közölt a kolozsvári irodalmi hetilapban, az Utunkban is. 1990-től a Kelet-Nyugat, a Látó, a Székelyföld, valamint a Hitel és a Napút című folyóiratokban publikált.

Szentjánosi Csaba (1965, Budapest) – költő. Rendszeresen publikál irodalmi folyóiratokban. Budapesten él. Az Art'hub irodalmi Kávéház egyik szerkesztője. Első kötetét, a Fialat Írók Szövetsége adta ki, Vers a versben címmel.

Szöllősy Tibor (1940, Borzsova) – író, orvos-ideggyógyász, közíró, helytörténész. A Kárpátaljai Hirmondó című folyóirat szerkesztőbizottságának tagja. Többkötetes szerző, a Magyar Írószövetség tagja. Orvosként járt a csernobili katasztrófa helyszínén, visszaemlékezéseit könyvben örökítette meg A kigyó önmagába mar címmel. De nem áll tőle távol a humor sem, legjobb történeteit, aforizmáit, humorreszkjeit a Megér egy mosolyt című kötetben gyűjtötte össze. Nyírmadán él.

Tányér József (1972, Balmazújváros) könyvtáros, költő. Főiskolai tanulmányait Nyíregyházán végezte magyarkönyvtár szakon, majd 2022-ben okleveles kulturális mediátor mesterdiplomát szerzett a debreceni egyetemen. Több mint húsz évig Püspökkladányban dolgozott könyvtárosként. 2022-től a hajdúszoboszlói Kovács Máté Városi Művelődési Központ és Könyvtár a munkahelye. Kulturális témájú írásai, tudósításai és több verse megjelent már a helyi és térségi kiadványokban.

Tóthárpád Ferenc (1958, Szombathely) – Kőszegen élő író, költő, szerkesztő. Nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a határon túli magyar gyerekekhez (és felnőttekhez) eljusson a kortárs irodalom. Az 1980-as évektől publikál rendszeresen.

2003-tól a Kőszeg és Vidéke munkatársa, majd 2007 októbertől a Kőszegi Hirmondó alapító főszerkesztője. 2008 áprilisától a Kőszeg és Vidéke felelős szerkesztője nyolc évfolyamon át. Utóbb megjelent önálló kötetei: Vadalma (dráma, 2019); A végtelen fragmentuma (versek, 2018); Színre viszdük a nyarat! (A Kőszegi Várszínház négy évtizede 2022); Fordul az ég (versek, 2022).

Turbók Attila (1943, Budapest) – költő, újságíró, szerkesztő. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán végzett 1975-ben. Az Ifjúsági Magazin irodalmi szerkesztője volt, dolgozott a Fialat Művészek Klubjában, kulturális szervezőként a Zeneakadémián, a művelődési ház igazgatójaként Leányfalun. 1980-tól húsz éven át egy börtönügyi szakfolyóirat és a Börtönújság című hetilap szerkesztője. Hat verseskötete jelent meg. Budapesten él. A Magyar Nemzeti Írószövetség alapító tagja.

Urbán Gyula (1938, Székesfehérvár) – író, költő, bábrendező. 1963-ban végzett a prágai Károly Egyetem rendező-dramaturg szakán. 1963–1992 között az Állami Bábszínház rendezője volt. 1969 óta a Magyar Rádióinak író és rendező gyermekdarabokat. 1992-től a Budapest Bábszínház rendezője. Legutóbbi verseskötetei: Kolombusz utolsó utazása, Úrvacsora. Kitüntetései: Magyar Köztársasági Érdemkereszt (1998), Séd Teréz gyűrű (2013).

Varga Melinda (1984, Gyergyószentmiklós) – József Attila-díjas és Térey János-ösztöndíjas költő. Az Irodalmi Jelen vers- és interjúrovatának szerkesztője. 2018-tól az Előretolt Helyőrség kulturális és irodalmi melléklet szerkesztője. Kolozsváron él.

Ványai Fehér József (1959, Dévaványa) – író, költő. A 80-as évek vége óta szerepel folyóiratokban. A Magyar Írószövetség tagja. A Magyar Napló szociográfiai pályázatának (Önképünk az ezredfordulón) és a PoLiSz Csengey-pályázatának díjazottja.

Veszeka Attila (Szolnok) – költő. 1962 óta Szegeden él. A Szegedi Akadémiai Bizottság Szépírói Csoportja elnöke. Kőlcsey-érmes.

Véssey Ede (1948, Budapest) – költő. Építésmérnök, a Budapesti Műszaki Egyetem adjunktusaként dolgozott, majd az USA egyik legnagyobb építészeti-mérnöki irodájának vezető tervezőjeként tartószerkezeti és szeizmikus tervezéssel foglalkozott. Versei a párizsi Irodalmi Újságban, folyóiratokban, és önálló kötetekben jelentek meg. Dallasban él. Legutóbbi verseskötete: Számvetés (Kráter, 2020)

Vitos Irén (Csíkszereda) – költő, festőművész. 1991 óta Budapesten él. 2000–2004 között művészettörténetet hallgatott a József Attila Szabadegyetemen, majd a Modul Art Academy-n folytatta képzőművészeti önképzését. 2019-ben a Mesterek és Tanítványok kiállításon több festménnyel szerepelt. Verseit számos nyomtatott és online magazinban publikálja. 2011 óta kilenc könyve jelent meg. A legutóbbi verseskötetei: Monokróm gondolatéderek (2022), Összeszött idő és Papírvitorlák (2023).

Zilahy L. Ágnes – író, tanár. Több regényt publikált: Az vagyok, aki vagyok (2019), Szeretet, avagy kárhozat (2021). A felnőttekhez szóló írások mellett gyermekirodalommal is foglalkozik: Frászbácsi és más bajok. Zilahy Lajos író szellemi örökségének kutatója és ápolója. Székesfehérvárottól él.

MÁRTONFI BENKE MÁRTA

Az alkotás közös élménye

Nyári művésztábor Zamárdiban

A nyár folyamán meghívást kaptam Zamárdiba, a *Tálos Ágota Diána* által szervezett művésztáborra. Ágota maga is képzőművész, sőt az Országos Pasztellművészeti Egyesület elnöke. Pasztell képei ihletője elsősorban a varázslatos balatoni táj és a benne élő ember. Ám egy alföldi festő számára, aki távol él a „magyar tengertől” és évente legföljebb egyszer látja, még inkább csábító lehetőség egy balatoni alkotótábor.

Tálos Ágota Diána, a művésztábor szervezője

Zamárdi a Balaton déli partjának különleges része, hiszen a több kilométeres hosszú füves strandjának központi panorámája a Tihanyi-félsziget. Szállásunk a település egyik legszebb helyén volt, a majd kétszáz méter magas Kőhegyen, egy, a kilátóhoz közeli nyaralóban, melynek teraszáról csodálatos kilátás nyílt. A Kőhegy lankáin levendula mezők, szőlőültetvények, bokros, fás ligetek, romantikus borospincék, hétvégi házak váltogatták egymást. A kis magyar Provence feküdt a lábunk előtt, melynek látványát a hatalmas tó, közepén a Tihanyi-félszigettel tette egyedivé, különlegessé. A nem messze lévő kilátó tetejéről pedig szinte az egész Balaton látszott, Kenesétől Tihanyon át Badacsony bazaltkoporsójáig. A tó vize minden órában, minden napszakban változott. Időnként ragyogó kék, néha türkiz színű, sötét, párában úszó, sötétzöld volt, vagy

ezüstösen csillogott. Kitárult az ég is felettünk. Hol bodros fellegek sokaságát fújta a nyugati szél, hol komor, sötétlilás, tengeri szörnyekhez hasonlitos felhők úsztak a Balaton fölé. A hirtelen keletkező viharok a távolban cikázó villámokkal szinte földöntúlivá varázsolták az égboltot. Esténként pedig a lemenő nap narancsos, sárgás meleg fényei minden alkalommal mesebelivé bűvölték a tájat.

Tálos Ágota Diána, az alkotótábor megálmodója és létrehozója jól ráérezett arra, hogy ez a lenyűgöző hely minden alkotó, a szépség iránt érzékeny ember számára ihlető lehet. Noha az elképzelés megvalósításakor nem az volt az elsődleges célja, hogy az ott vendégeskedő művészek a tájat örökítsék meg. A látvány valóban inspiráló, ugyanakkor a hely változatossága és szépsége gondolatokat ébresztő, elvonulásra, az alkotáshoz szükséges elmélyülésre is alkalmas. Amikor tizennégy éve elindította magánjellegű alkotótáborát, több cél vezérelte: összeterezni egy csapatot olyan kiváló, igényes művészekből, akik jól érzik magukat együtt, s a Zamárdiban hagyott alkotásaikkal a település értékeit gyarapítják.

A tábor időszakában faggattam Ágotát, hogyan indult a kezdeményezés? Mi motíválta, hogy egyedül, szinte csak a maga erejére támaszkodva belevágjon ebbe a korántsem könnyű vállalkozásba?

Esti beszélgetés a teraszon

Kilátás a Kőhegyről

Évekig Siófokon dolgozott dizájnernként és grafikusként, mesélte egy alkalommal, és büszkén mutatta, hogy munkája során még Zamárdi logóját is ő tervezte. Ám egy idő elteltével túl soknak érezte a feladatot, az érdeklődése is egyre inkább a képzőművészet felé fordult. Festeni kezdett, közben különböző vizuális képzésekre járt, majd a pécsi Janus Pannonius egyetem művészeti karán a diplomát is megszerezte. Elment tanítani, folyamatosan kurzusokat tartott, ám

egyre inkább egyedül érezte magát Zamárdiban, hiszen szinte egyetlen volt, aki a településen képzőművészettel foglalkozott. Ekkor jött a szimpózium ötlete, mely új színfoltként jelent meg Zamárdi akkori szegényes kulturális életében. Ebből aztán kifejlődött az egyhetes alkotótábor, melyet Ágota már tizenkét alkalommal szervezett meg, s ez alatt hetvenkét képzőművész élvezhette Zamárdi alkotásra inspiráló környezetét. Szinte minden műfajban alkotó művész megfordult itt, többek között festő, grafikus, üveg-, textilművész, szobrász, keramikus, ötvösművész. Az általuk készített és ajándéka hagyott alkotásokból már figyelemre méltó kollekció állt össze. Ágota, mint a tábor alapítója, vezetője és gazdája, szépen gondozza ezt a hagyatékot, igyekszik egyben tartani, sőt, menedzseli a gazdag gyűjteményt. Legutóbb például a dunaszerdahelyi Kortárs Magyar Galériában mutatkozott be mintegy száz alkotással a zamárdi képzőművészeti műhely.

Lévai Krisztina megörökíti az alkotás pillanatait

Szerencsére, Tólos Ágota Diána vállalkozása nem egyedüli, mondhatni, egyre több településen tapasztalható, hogy egy-két lelkes, áldozatra kész helyi ember kezdeményez, és önálló elképzelésből, anyagi erőből fognak bele a kulturális, művészeti élet alakításába. Ha csak a Balaton környékét járjuk körül, több olyan újonnan alakult művésztelepet találunk, mely civil emberek akciójából és önerejéből valósult meg. Az ügyesebbek pályázatok útján még a művészeti akadémia vagy a kulturális alap támogatását is elnyerik. Az Alföldön szintén nagy a hagyománya a művésztelepek létrehozásának, ám itt is, az államilag támogatott kolóniák mellett egyre szaporodik a magánemberek által létrehozott alkotótáborok száma.

Készül Palotai Erzsébet Művészkönyve

A művészek bandázása, csoportba való szerveződése nem új keletű. Már a múlt század elején kolóniák, művésztelepek jöttek létre, ahol közösségben dolgoztak a művészek. Az egyik legismertebb a nagybányai iskola, de még a múlt század elején alakult és

azóta is folyamatosan működő csoportosulás a szolnoki, mely a tizenkét műterem felépítésével a művészek Szolnokon való letelepedését is segítette. Hasonló módon alakult meg a kecskeméti művésztelep, amely egy időben szellemiségeivel hatott a város és az ország művészeti életére, mára azonban inkább csak műtermet szolgáltatóként, táboroknak helyed adó intézményként tartják számon. Ugyancsak állandó alkotóhellyé vált Gödöllő, vagy a szentendrei nevezetes, szintén iskolát teremtő alkotóműhely. Az ötvenes években a szolnoki mellett újabb alföldi telepek jöttek létre, mint például a vásárhelyi, mely az alföldi festészet központja lett, és mellette épült fel az öt műtermes mártélyi művésztelep, valamint a hagyományt megőrző és teremtő, a több hetes alkotó munkának helyet adó gyulai műhely.

A művészet támogatása jó befektetésnek bizonyult, mert egyre több település költött képzőművészeti alkotótáborokra, eszközökkel is ellátva, például égető kemencével a tűzzománcot készítő műhelyét, anyagot biztosítva a szobrászoknak, fafaragóknak, kerámiát készítőknak. Általában a település vezetése vagy egy-egy intézmény, művelődési ház, múzeum égisze alatt szervezték meg, és a művészeket természetesen a tábor működtető házigazda hívta meg. Ezek többnyire rövid idejű, egy-két hetes, maximum egy hónapos táborok voltak, és az alkotó műhelyben résztvevő művészek összeválogatása sokszor véletlenszerűen alakult.

Egy kész alkotás

Ruppert János alkotás közben

Az idők során azonban ezek a kis műhelyek is formálódtak, csiszolódtak, s egy idő után stílus, látásmód, technikai megoldások vagy műfajok szerint is szerveződhetek alkotócsoportok.

A rendszerváltozás után néhány évvel kezdtek megjelenni azok az alkotótáborok, melyeket egy-egy civilszervezet vagy magánember hívott életre. Ezt a folyamatot bizonyos kényszer is befolyásolta. Tapasztalható, hogy a kisebb önkormányzatok egyre kevesebb pénzt tudnak áldozni a kultúrára. A szépség, a nemesebb tevékenység iránti és az értékteremtésre való igény azonban megmaradt, s a kultúrát, művészetet

szerető emberek vállalják fel, anyagi lehetőségeikhez mérten, a mecénás szerepét.

Sokat beszélgettünk Ágotával, hogy mi alapján szerveződik meg egy-egy művésztelep? Egyáltalán mire jó egy alkotótábor? Miért jönnek el művészek néha az ország másik végéből, műtermük kényelmét hátrahagyva egy-egy ilyen jellegű találkozóra?

Ágota elmondta, hogy a meghívottak névsorát teljes mértékben ő állítja össze, és nyilván az ízlése befolyásolja. De szükségesek a már kialakult kapcsolatok, szívesebben hívja azokat, akikkel már együtt dolgozott, és ismeri az alkotó tevékenységüket. Nem törekszik arra, hogy egyforma látás-

módú és stílusú művészeket tereljen össze, szerinte izgalmasabb, ha mindenki szabadon, egyéni technikával, egyéni felfogással alkot, ezért jól megfér egymás mellett a látvány elvű és az absztrakt kifejezőmód. Egyetlen feltételt szabott a válogatásban, hogy a meghívottak kvalitásos művészek és közösséget szerető emberek legyenek. Ágota azzal is tisztában van, hogy az alkotás magányos tevékenység, egy-egy alkotó a műterme csendjébe elvonulva tud létrehozni műveket. Ám éppen ezért szükségesek az alkalmankénti találkozások, együttlétek, a közösséghez való tartozás. Számára is felüdülés, ha együtt lehet, véleményt cserélhet hasonló gondolkozású emberekkel.

Az esti beszélgetések során a képzőművészeti élet két izgalmas, szinte mindenkit érintő problémája is felmerült. A társaság fele Budapestről, a másik fele vidéki városokból érkezett. A legtöbben gyakori pályázók, országos tárlatokon résztvevő alkotók. A

Palásti Renátát a hely szépsége ihlette meg

Készülôben a munkák

vidékiek elmondták, hogy sok esetben kerülnek hátrányos helyzetbe a fővárosiakkal szemben. Sajnos, ha az ország valamelyik pontjára kell eljuttatni a műveiket, a budapestiekét összegyűjtik, a vidékiek pedig kénytelenek maguk, nem kis anyagi áldozatot hozva ezzel, elszállítani az alkotásaikat a helyszínre. Sajnos, semmilyen szervezettől nem kapnak patronálást. A kapcsolattartás is jóval nehezebb, körülményesebb, hiszen Budapestre elutazni egy kiállítás megnyitó miatt a fővárostól távol élő ember-

nek majd egy napjába kerül. Szerencsére ebben sokat segít manapság az internet világa, ahol ébren tarthatók a személyes kapcsolatok, és a világhálónak köszönhetően egy-egy tárlatot is meg lehet tekinteni, ha csak virtuálisan is.

A diskurzus folyamán több alkalommal felszínre került a zsűrizés témája. Sajnos, minden alkotót, aki a képzőművészeti életben forog és aktívan szerepel, érnek kellemetlen élmények. Elküldi seregszemlére a munkáit, és az ugyancsak

Koppány Attila a teraszon rendezte be műhelyét

művészekből vagy művészettörténészekből álló szakmai zsűri nem fogadja el, nem változtatja be a kiállításba. Sokakat ez érzékenyen érint, megbántva érzik magukat, nehezen dolgozzák fel a visszautasítást, ezért indoklást szeretnének kapni, de még az is előfordul, hogy egy-egy művész arra az elhatározásra jut, hogy többé nem ad be munkát semmilyen kiállításra. *Varga-Amár László*, a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete elnökségének tagja szintén a körünkben volt, és igyekezett a titkokba beavatni bennünket. Elmondta, hogy ő több zsűrizésen részt vett, és megpróbált a kollégákkal együtt teljesen elfogulatlanul, igazságosan dönteni. De mit lehet tenni, ha a művészek beadnak hatszáz jó munkát, és csak kétszáz fér el a kiállító térben? Néhányan felvetettük, hogy talán több országos kiállítást kellene rendezni, és nagyobb épületben, mint például a Műcsarnok. A mostani felállásban szinte mindig csak ugyanazok az alkotók jutnak nyilvánossághoz, az újonnan pályára lépők, vagy a centrumtól messze élők lehetősége pedig minimálisra csökken.

Ezek az esti eszmecserek a kőhegyi szállásunk teraszán folytak, és soha nem torkollott vitába, mert megakadályozta a kellemes balatoni bor ízlelgetése, és a Balaton fölött percről percre változó égbolt izgalmas látványa. Kinek lett volna szíve ezt a csodálatos hangulatot elrontani?

A nappalok természetesen alkotással teltek. Mindenki megtalálta azt a helyet, mely ideálisnak bizonyult a munkára. *Koppány Attila* és *Bárány Terézia* festőművész páros

Munkafázisok

Budapestről jött a táborba, az év nagy részében budaörsi műtermükben dolgoznak. Művésze-tükről egy kiállítás megnyitó alkalmá-
val Györffy Sándor festőművész a következő gondolatokat osztotta meg a közönséggel. „Bárány Terézia és Koppány Attila esetében is talán a »lát-

Egy kis lazítás

szó igazság» keresése lehet az a kiindulási pont, amelyre felépül festészetük, hiszen mindketten merítenek a múlt gazdag, mondhatni, szinte végtelen lehetőségeket, variációkat felmutató tárából, ha műveik tematikáját, jel- és jelképrendszerét, üzenetátadó igyekezetét, de akár anyaghasználati, technikai megoldásait, formavilágát egyedi, de mégis nagy vonalakban általánosnak mondható megjelenítését tekintjük. Gondolok például a természet, mint önmagában létező élő valóság, illetve alkotóelemeinek bizonyos pontokon megjelenő, megjelenített felbukkanásaira műveikben. Igaz, kettejük alkotó módszere, festészeti technikája erősen különbözik egymástól, fenti gondolatommal a több részletében is hasonló, egymásra talált, egymásra figyelő, egymáshoz idomuló lelki indíttatás alapélményére szerettem volna utalni. Ami talán nem eretnek gondolat olyan alkotópáros esetében, akik nemcsak közös kiállításaik megrendezésében, közös műtermük használatában, de életük mindennapjaiban is egymásra utaltságban élnek.” A tábor

Kép a tájban

folyamán Koppány Attila a teraszon helyezkedett el, ahonnan nem csak kilátás nyílt a balatoni tájra, de egész nap elhúzódva, gondolataiba merülve festhetett. Az építész végzettségű művész a látványból, a realitás elemeiből építi fel absztrakt kompozícióit, így természetes, hogy egyik festményén a Tihanyi apátság épülete is megjelent. A geometrikus szerkesztésű kompozíciókon a kontrasztos színhasználat érzellemmel telítetté tette a műveit.

Párja, Bárány Terézia festőművész számos képzőművészeti egyesület, művésztszárny tagja,

kiállítások kurátora, szervezője, kiállítási katalógusok szerkesztője. Ezek a feladatok sokszor elszórták a zamárdi táborból, megmutatva, hogy a közösséget vállalt munkák sok áldozatot követelnek egy alkotótól. Nem beszélve a mai felgyorsult világról, melyben a felszaporodott teendők egy alkotó ember számára is nagy kihívást jelentenek. A már említett megnyitói szövegéből idézve:

Ruppert János és Homolya Gábor

„Bárány Terézia esetében talán könnyebben tetten érhető a természet szeretetének, szépségeinek megismerésére való kíváncsiságából és csodálásából fakadó szemlélet. Ez az ösztönös, majd festészeti tanulmányai útján elsajátított és egyre tudatosabbá váló képépítő módszer vezethetett egyéni látásmódbeli és sajátos technikai megoldásaihoz.”

Ugyancsak a teraszon dolgozott *Ruppert János*, aki Szekszárdról érkezett a körünkbe. János szobrász, festő és grafikus, kő, bronz és fa szobrok mellett szén, pasztell vagy vegyes technikájú festményeket és grafikákat készít. A zamárdi környezetben azonban a festészetet helyezte előtérbe. Színgazdag, mozgással, játékosággal, heves vonalakkal teli vásznai az érzelmek szabad áramlását tükrözték.

Palotai Erzsébet szívesen jött Debrecenből Zamárdiba, noha hosszú utat kellett megtennie. Beszélgetésünk során kiderült, hogy két szenvedély élte, a tanítás és a festés.

Homolya Gábor egyik műve

Mindkét hivatására nagy energiát fordít. Főleg pasztellel fest. Sajátos technikája: az akvarellpapírt vízfestékkel és színes tussal alapozza, majd erre felviszi a pasztellkrétát. Természetesen figyelembe veszi az alapozás során véletlen kialakult színfoltokat. Többször kísérletezik más anyagok használatával is, de meghatározó szinte mindegyik esetében a kréta. Ahogy ő fogalmazta meg: szerelme a pasztell. A táborba egy kis füzetet hozott magával, ami úgynevezett Művészkönyvnek készült, és min-

den nap kis részlettel gazdagodott. Erzsébet tipikus témái az enteriőrök, szobabelső, kertek, bútorok és portrék. Szeret utazási élményeiből fakadó filozófiai kérdéseket felvetni, körüjárni. Elsősorban az izgatja, hogyan fogalmazhatók meg a festészet nyelvén a huszonegyedik század démonai. Zamárdiban elmondta, hogy különösen foglalkoztatják a gyermek-sorsok, elsősorban a gyermekbántalmazás. Művész-

Lieber Erzsébet munka közben

könyvében kis macik, babák, játékok, gyerekholmik jelennek meg álomszerűen. A pár éve rendezett, Ima a gyermekekért című kiállítása is arról szól, hogy milyen sok a megoldatlan probléma még ma is a gyermekvállalás, a gyermeknevelés, a gyermek elvesztése, bántalmazása kapcsán. Erzsébet arról is beszámolt, hogy Debrecen város közgyűlésének döntése alapján a Debreceni Képzőművész Céh Egyesület megkapott ingyenes használatra egy több mint száz négyzetméteres helyiséget közösségi és kiállítási célokra. A művészek viszont vállalták a felújítását és a működtetését, valamint azt is, hogy minden személyi jellegű kiadást önerőből biztosítanak. Ez óriási feladat, melyből ő és férje is kiveszi részét.

Palási Renáta festőművész Zsámbékon él, már több alkalommal részt vett a Tólos Ágota által szervezett táborban. A tájképfestés szerelmese. Nyaranként művésztelepeken alkot, művészeti szabadiskolákat látogat, a mártélyi szabadiskolában korrigáló tanárként is szerepel. Szeret utazni, sokfelé járt tanulmányúton vagy alkotótáborokban. A külföldön szerzett tájélményeit is előszeretettel örökíti meg. Beszélgetésünk során elmondta, hogy az egzotikus tájakon kívül a jellegzetes magyar vidékek ábrázolása is

Lieber Erzsébet alkotásai

érdekl. Ott tartózkodásunk idején a zamárdi táj ihlette meg. Nagyvonalú, lendületes, színtelepek mindenki megcsodálta. A látott tájból igyekezett izgalmas kompozíciót kivágni, és olyan motívumokat előtérbe helyezni, melyek nemcsak a

szemre, de a szívre, az érzelmekre is hatnak. Renáta jelenleg a pasz-tellkép méretének növe-lésével kísérletezik. Milyen alapot kell létre-hozni ahhoz, hogy egy nagy papírfelületen hiánytalanul megmarad-jon a kép.

Varga-Amár László Munkácsy-díjas fes-tőművész, a Szent Gel-lért Katolikus Gimnázi-um művészettanára budapesti műterméből

érkezett Zamárdiba. Ő sem először jár itt, rendszeres résztvevője a művésztelepnek. Noha szereti a Balatont, a táj szépsége őt is elbűvöli, de elsősorban nem ez indítja el festői fantáziáját. A kor kihívásaira, ellentmondásaira figyel, műveivel mintegy reflek-tál világunk konfliktusaira. Ennek érdekében szokatlan technikákat alkalmaz és idegen anyagok, mint például toll, röntgenlelet, fólia, gumimatrac, műanyag, töltényhüvely használatával ütközteti a klasszikus festészeti tudást. Gyakran fest sorozatokat, így az egyik kép szüli a másikat. A Zamárdiban töltött időszak alatt legújabb, *Si Vis Pacem, Para Bellum (Ha békét akarsz, készülj a háborúra!)* című kiállítására készült. Nyilvánva-lóan a földkerekségen meg a közelünkben zajló háború ihlette az alkotót, és látenszen ott bujkál mindenkiben a tárlat időszerűsége.

Egy kis szakmai terefere, Dévényi János és Palotai Erzsébet

Dévényi János alkotásai

Lieber Erzsébet Munkács Mihály-dí-jas DLA képzőmű-vész, a kaposvári egyetem docense is több alkalommal élvezte már a zamár-di tábor vendégszere-tetét. Erzsébet szíve-sen jár vissza, lenyű-gözi a Balaton, a körülötte lévő táj, a tó feletti égbolt válto-zatossága, a felhők játékossága. Állandó témája az ég és a víz. A fényképezőgép nem is hiányozhat a

kezeből. Olyan dolgokat is meglát, melyre az átlagember nem figyel fel. A természet jelenségei mellett lencsevégre kapja a körülötte lévő embereket, találkozásokat, és az apró, jelentéktelennek tűnő részleteket is megörökíti. Nem ok nélkül. Erzsébet az elektrográfia műfajában otthonos. Elektrografiának azokat a képzőművészeti alkotásokat nevezik, melyek elektronikus médium, esetünkben számítógép alkalmazásával készülnek.

Tálos Ágota Diána pasztell festménye

A képalkotás az eszköz egyedi sajátosságain alapszik, a technika túl lép a reprodukciós vagy sokszorosító funkción. Ezeket a képeket objektív festménynek is nevezik, tudtam meg Erzsébettől. Objektív festménynek minősül minden festmény értékű fotográfia. Az objektív fogalom utal a fényképezőgép lencséjére, valamint arra az objektivitásra, ami a fotográfus helyzetét jelzi. Lieber Erzsébetnek közvetlen a zamárdi alkotótábor előtt nyílt meg egy reprezentatív tárlata *Létező és lehetséges* címmel a Vaszary Képtárban. Néhány kép a kezdeti időszakból is bekerült a kiállítás anyagába, ám főként az elmúlt időszak termésével mutatkozott be a művésznő. A létező azt jelenti, magyarázta Erzsébet, hogy van a világ, amit látunk és tapasztalunk, a lehetséges pedig arra utal, hogy a szemmel látható mögött vannak rejtett tartalmak, egyfajta alternatív valóság.

A Siófokon élő *Lévai Krisztina* is fényképezőgép segítségével közvetíti a környező világról való mondandóját. Krisztinának köszönhetően az alkotótábor sok emlékezetes

Válogatás, melyik kép legyen kiállítva

pillanata megmaradt. Ő is kiállításra készült, és beszélgetésünk során megtudtam, hogy gyerekkora óta foglalkoztatja a kérdés, hogy milyen módon fogalmazza meg önmagát. Így aztán rengeteg izgalmas összefogás része és kezdeményezője volt, most is az, és valószínűleg lesz is. Érdeklék a különböző perspektívák. A fotózás nemcsak önkifejezés, hanem szenvedély. Külön-

leges megjelenítésű kiállításokban gondolkozik. A fotográfia nem csak dokumentálás számára, nem csak a pillanat befagyasztása, hanem inkább belső gondolatok megindítója.

Homolya Gábor grafikus és képzőművész Érdről jött, és csendes humorával, szellemes megjegyzéseivel minden alkalommal vidámságot hozott a társaságba. Gábor rendkívül sokoldalú és termékeny alkotó. Egyedi grafikai mellett készít kollázsokat, fotomontázsokat, tárgyszobrokat, objektumokat. Személyiségéből fakadóan gyakran él a humor, az ironia és a groteszk alkalmazásával. Zamárdiban több művet is készített, egy izgalmas kollázst hagyott a gyűjtemény számára.

Dévényi János, a Budakesziről érkezett festőművész rövid időt tudott tartózkodni a táborban. E kis idő alatt is kiderült, hogy kik a példaképei, melyik festőművész szellemisége ragadta meg. Művei geometrikus szemléletűek, a geometrikus művészet számára a művészi kifejezés szabadságát és lehetőségét adja. Úgy véli, a jó kép valóban felemelő katartikus látványt nyújt, és szellemi örömet okoz. A geometria számára evidencia. Olyan tisztán hordozza a szín- és formai összefüggéseket, a dolgok lényegi summáját, mint egy matematikai képlet, és olyan elragadó, mint egy kibomlott szirmú virág.

Tálos Ágota Diána, a tábor vezetőjének nem sok ideje volt a festőállvány mellé állni, az ő részére jutott a legbonyolultabb feladat. Művészként részt venni a tábor munkájában, közben vásárolni és főzni a vendégek számára. Ágota szerint nem elegendő, ha csak a környezet az ideális, az étkezés terén is minőségit kell nyújtani az alkotni vágyó művészek számára. Úgy véli, a főzés is művészet, kreativitás és szeretet kell hozzá. E filozófiát követve Ágota a napok egy részét a konyhában töltötte, és ételsodákat varázsolt az asztalunkra. Ugyanakkor szervezkedett, készítette elő a tábor végére tervezett kiállítást, melyen az elkészült munkákat mutattuk be a zamárdi közönségnek. A konyhai és egyéb tevékenység közben azért sikerült szót váltanunk. Megtudtam Ágotától, mennyire fontos számára a balatoni táj, itt érzi magát elemében. Ugyanakkor az utazásokat és a művésztelepek hangulatát is szereti, a külföldi és a hazai útjai közben szerzett természeti élmények és a különös emberi karakterek inspirálják. Művészetének elismeréseként néhány éve, Szigetszentmiklóson, az Arc-Kép pályázaton 2. díjat nyert.

Közösségteremtő tevékenységét is méltatják. A nyár folyamán kiemelkedő kulturális munkájáért Zamárdiért Plakettet kapott a település vezetésétől.

Az alkotótábor befejezése: csoportos kiállítás a ZAM-ban

A 12. Zamárdi Művésztelep a hagyományoknak megfelelően az alkotótáborban készült művek kiállításával zárult. A megjelent közönség nem csak gyönyörködhetett a tárlat anyagában, de a művek értelmezéséhez, elemzéséhez szakmai segítséget nyújtott Lieber Erzsébet képzőművész kiváló megnyitó beszéde.